

СУРМАЧ

UKRAINIAN INFORMATION SERVICE

Лондон

1989

Англія

«СУРМАЧ» — журнал Об'єднання
 був. Вояків Українців у В. Британії
 »SURMACH« — Magazine
 of the Association of Ukrainian
 Former Combatants in Great Britain
 49 Linden Gardens, London, W2 4HG
 ISSN 0 491 6204

Гол. ред. май. д-р С. М. Фостун
 Статті підписані прізвищем чи
 псевдонімом, не завжди відповідають
 поглядам Редакції.
 Редакція застерігає собі право
 скорочувати статті й правити
 мову.

Обкладинка: І. Волощак

ЗМІСТ

СУРМАЧ

Май. д-р С. М. Фостун: ПРОРОК УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ	1
Тарас Шевченко: ЗАПОВІТ	5
Май. д-р С. М. Фостун: ЛИЦАРІ ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ	5
Богдан Лепкий: НАПИС НА СТРІЛЕЦЬКИХ МОГИЛАХ	9
Степан Ленкавський: ПРО ПЕРШИЙ КОНГРЕС УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ	10
Олесь Бабій: МАРШ НАЦІОНАЛІСТІВ	13
Май. д-р С. М. Фостун: 50-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ	14
Яр Славутич: КАРПАТСЬКІ СІЧОВИКИ	17
Май. д-р С. М. Фостун: 40-РІЧЧЯ ОБВУ	18
Микола Верес: УКРАЇНСЬКОМУ ВОЯКОВІ	20
У 30-РІЧЧЯ СМЕРТІ СТЕПАНА БАНДЕРИ	21
Полк. Сергій Єфремів: БУРЕМНІ ДНІ В КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ	22
Є. Стахів-Павлюк: БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА СХІДНЬОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У 1941-1922 РР.	28
Джон Армстронг: ПЕРЕДМОВА	30
Микола Верес: БЕЗСМЕРТЯ	39
Д-р Маркіян Терлецький: ВЕЛИКА ФРАНЦУЗЬКА РЕВОЛЮЦІЯ	40
Ярослав Смольський: ПРОДУКЦІЯ ХЕМІЧНОЇ ЗБРОЇ	45
Степан Женецький: РОЗВІЯНИЙ МІТ	47
Володимир Гоцький: ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У БЕЛЛЯРІЇ Й РІМІНІ ГОЛУБИ — ВІЙСЬКОВІ ПОШТАРІ	49
П. Костюк: У ТАБОРІ АШЧЕРЧ	52
Михайло Климчук: 3 ДНІВ НЕВОЛІ	54
Василь Горбатюк: 3 ВОЯЦЬКОГО МИНУЛОГО	56
Федір Савюк: НЕЙМОВІРНА ЗУСТРІЧ	59
Святомир М. Фостун: »ОСТАННІЙ ПОСТРІЛ«	60
М. К.: СПОГАДИ ПІДПІЛЬНИКА	62
Є. Гучва: ЛІТОПИС ПРО ДІЇ УПА НА ПОДІЛЛІ	64
Сот. Євген Штендера: СОТНИК УПА ІВАН ШПОНТАК (»Залізник«)	65
ПРАЦЯ РЕДАКЦІЇ »ЛІТОПІСУ УПА«	67
Л. Л.: ПОСВЯЧЕННЯ ПАМ'ЯТНИКА БОРЦЯМ ОУН-УПА-УГВР	68
З ДІЯЛЬНОСТІ ОБВУ В 1989 РОЦІ	70
ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ	72
»ОСА«	102
	104

ОБ'ЄДНАННЯ БУВШИХ ВОЯКІВ УКРАЇНЦІВ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ

РІК 31

1989

Ч. 1-4 (98-101)

Май. д-р Святомир М. ФОСТУН

ПРОРОК УКРАЇНСЬКОЇ НАЦІЇ

Цього року сповняється 175-річчя з дня народження духовного батька українського народу, великого Кобзаря, Тараса Григоровича Шевченка, який своїм пророчим словом кликав український народ пробудитися з вікової неволі, переродитися з «рабів німих» на борців за свою волю, і чи не перший в історії українського народу збудив українську історичну думку, огорнувши її шляхетною, глибокою любов'ю до України.

»Шевченко — поет всенародній. Вся Україна в його праці: героїчна боротьба і слава старовини, горе теперішнє, надія на майбуття. Нота особиста розпливається там у всеспільному почутті. Навіть у тих поезіях, що зросли на берегах Аралу — поезіях, що так нагадують «Трістія» Овідієві, — бачимо, що виливаючи свою печаль, поет думає більш усього про горе своєї батьківщини».¹

Так писав про Шевченка в 1887 році д-р Енс, професор класичної філології у вищій школі в Шарлуа, Бельгія, який і видав того ж року переклад «Катерини» Шевченка в брюссельському місячнику «La Société Nouvelle».

Шевченко — поет всенародній. Великою і святою була любов Шевченка до України. Його непохитна віра і надія в її духовне, національне і соціальне відродження були такі сильні, що їх не змогли зламати ані царський терор, ні заслання, ні поневіряння. На кожному кроці ставив Шевченко гостру потребу і konieczність пробудження духовного українського народу. Він глибоко болів серцем, бачачи, що його сучасники не доросли, щоб видіти в ньому духовного провідника, що вони не розуміли, або не хотіли розуміти його пророчного живого слова. »Не вам за правду пресвятую статъ і за свободу« — говорив їм Шевченко.

Будити духовно і глибоко приспаних земляків було нелегко Шевченкові в тогочасній дійсності. В тодішній російській царській імперії панували брутальність, цинізм, нелюдськість, затиск самодержавного режиму. В таких невідрадних умовах Шевченко не побоявся виступати на прою з неправдою. В нього набагато живіше і гостріше ніж в інших тогочасних діячів нашого народу виринули національні, етичні і соціальні питання, на які він шукав розв'язки, зберігаючи при тому свою самостійність. Великий Кобзар своїм пророчим словом видвигав національну ідею, вказував поневоленому народові візію оновленої рідної землі, на якій »врага не буде, супостата, а буде син і буде мати, і будуть люди на землі«. На тій оновленій рідній землі Шевченко хотів бачити велику українську націю, яка б творила велич того духовного і матеріального нашарування, культурного надбання, що зветься Україна. Для поета — Україна це земля нових вільних людей, не рабів, а творців нового життя, що

вирастають з народнього коріння, мов ті паростки, туті й міцні, формуючи нове, духовне обличчя української нації. Подібно Олесь Бердник у нашому часі хотів бачити у своїй візії нову Україну — Січі Вогняної, і піднісшись понад буденність невільничого життя нашого народу в червоній імперії — наслідниці царської волав: »Чуете, братове! Я каже вам, я кличу: Ми стверджуємо в часовому — вічне, у тлінному — нетлінне, у земному — духовне. Ми утверджуємо Україну духа, розуму, Україну серця — навіки!«²

Відчувши своє високе духовне призначення бути пробудником свого народу, Шевченко змалював вічне прагнення волі в образі гордих, волелюбних кавказців, котрі своєю героїчною, завзятою боротьбою нагадували йому Прометея, який хоч прикутий до скелі, залишився завжди незалежним і непримиримим. Пишучи »Кавказ« Шевченко вірив глибоко, що український народ повинен перемогти у своїй боротьбі за волю, бо ж хто справедливо бореться — мусить перемогти. І він закликав:

Борітеся поборите
Вам Бог помагає.
За вас сила, за вас воля
І правда святая.

Своїми історичними поемами, в яких Шевченко зобразив прекрасні картини з історії українського народу, як »запорожці вміли панувати«, як »добували славу«, як »скородили списками московські ребра«, як »різалися з ордами«, він намагався воскресити славу минулого та горював, що все те славне — героїчне минуле призабулося, завмерло під грубим намулом довгої неволі, бо погані, нікчемні внуки козацького лицарства »сидять собі у запічку«, »панам жито сіють«, »над дітьми козацькими поганці панують«. Для нікчемних земляків, отих рабів, які помагали москалеві господарювати та з матері полатану свитину здирати, Шевченко не мав ніколи доброго слова. Він бичував їх своїм вогненным словом, ненавидів їх, називав їх рабами і перевертнями та кидав їм грізне:

Схаменіться! Будьте люди,
Бо лихо вам буде!

Немає найменшого сумніву, що Шевченко своїм пророчним духом наче бачив далеке майбуття України й турбувався, щоб її »злії люди не приспали лукаві« у вирішну хвилину її історичної долі. Й сповнилося оце пророцтво нашого Кобзаря в сучасному ХХ столітті, коли духовність нашого народу знову намагалися приспати, задавити не лише вороги, але й оті »землячки погані« з »циновими гудзиками«, що мови своєї цураються та з усіх сил навипередки слугують Москві.

Духовно-історична місія нашого Великого Пророка не позбувається ніколи своєї часової і простірної умовності. Вона наче живе у віках і поколіннях української нації. В Шевченкові переломлюється за словами д-ра Юліяна Вассіяна — »українське життя на шлях свідомого відчуження своєї особистості і прямування до політичного вислову. Це майже матеріяльний вираз метафізичної сутності української душі, субстанціяльна заява нашої дійсності на доказ її самостійного існування в характері духовної та історичної якості«.³

Можливо, ми, українці, ще й досі не збагнули й не вивчили достатньо духовної та інтелектуальної величі Шевченка. Цього Шевченка, який не тільки знайомився, але й вивчав твори Гомера, Шіллера, Вальтер Скота, Діккенса, Вольтера, Шатобріана, Беранже, Дюма-батька, Бальзака, Гюго та інших світових письменників. Шевченко під оглядом обізнаності — писав проф. д-р Юрій Бойко, відомий шевченкознавець — »в літературі був людиною висококультурною і зокрема добре орієнтувався в поточно-му літературному житті Європи. Більше того, літературні скарби минулого і сучасного були для нього тією підставою, на якій виростала велика культура стилю, вишуканість його естетичних критеріїв«.⁴

Талант нашого Пророка був багатогранний: Шевченко був і глибоким ліриком і творцем безсмертних ліро-епічних та епічних поем і визначним художником, якщо брати на увагу, що він намалював більше як 800 різних картин.

Передова людина свого часу, всебічно розвинена, мистець з академічною освітою, Шевченко підняв українську літературу не тільки на рівень досягнень Західної Європи, а й багато в чому її перевищив. Цю велику роль Шевченко прекрасно схарактеризував пізніше Іван Франко, пишучи:

»Цей недавній кріпак, стає провідником, перворядним світлом української літератури. Той сам, що перед кількома літами ще мусить тремтіти перед грізним поглядом свого пана, той сам, за якого торгувався його пан — тепер признаний за провідника цілого народу. З нечуваним ентузіазмом вітає його молодь, приймають і гостять як рівного собі ті самі поміщики, які преспокійно держать у себе в неволі сотні і тисяч його братів селян. Справді в історії всесвітньої літератури мало знайдемо прикладів подібної наглої зміни людської долі.«⁵

Коли ж мова про українську мову, то Тарас Шевченко має великі заслуги в її розвитку. Зневажену він узяв її з уст простого народу, обшліфував її мов дорогоцінний самоцвіт, і пустив між людей, щоб вона чарувала їх. І не даром Іван Франко радив кожному навчатися української мови передусім у Шевченка, що був глибоким творцем дорогоцінних перлин ліричної пісні. Своє поетичне слово поет призначив для українського народу. »В Україну ідіть діти« — звертається він до своїх поезій, а своє призначення бачить у тому, щоб бути народнім поетом, голосом поневоленого народу.

Микола Костомаров писав так про творчість Шевченка:

»Тарас Григорович прочитав мені свої не надруковані вірші. Страх перейняв мене. . . Я побачив що Шевченкова муза роздирає заслону народнього життя. І страшно, і солодко, й боляче й привабливо було туди заглянути. Поезія завжди йде попереду, завжди відважується на сміливе діло. Її слідами йдуть історія, наука та практична праця. . . Тарасова муза порвала якусь підземну гать, уже кілька віків замкнену багатьма замками, припечатану багатьма печатами, засипану землею, навмисне за-

ораною і засіяною, щоб сховати від потомства навіть пам'ять про місце, де є підземна порожнеча». . .

»Я називаю Шевченка героєм. Не тільки героєм. . . писав татарський поет Галімджан Ібрагімов, — Ще важливіше — він втілення історичного ідеалу українського народу в його боротьбі за вихід у широкий і світлий світ. Безмежна любов до рідної України і бажання бачити її вільною — ось головний найвідвертіший висловлений мотив його життя і творчості. Все життя він жив з думою про Україну. В далеких степах Азії і вигнанні пише Шевченко вірші про безмежну любов до неї. І в останню хвилину на його устах ім'я України. І вмираючи, просить поховати його біля улюбленої матері — ріки рідної України, на високому березі Дніпра, який видно далеко з будь-якого кінця рідної землі».⁶

З кожним роком, як далиться українська нація від часу коли жив, твори і голосив своє вічноживе, невмируще слово Великий Кобзар, тим дорожчим стає для неї Шевченко. Бо кожне покоління, кожна українська людина знаходить у його творчості те, чого шукає. Знаходить насагу, силу і витривалість у праці й боротьбі. Бо ж далеко і глибоко в майбуття України глянув пророчий дух Шевченка, визначаючи живим і прийдешнім українським поколінням їхній шлях і завдання в історичному бутті української нації.

Літературний критик Євген Сверстюк, один з визначних сучасних нескорених борців за права і волю української нації писав, що »Шевченко звулканив свої слова, записані запорозькою кров'ю і зорані кріпацьким плугом. І ми, українці, будемо живими доки в нас житимуть ці слова. . . Бо сліпий кобзар на високій могилі це символ витворений не так поетичною уявою, як нашою історією. Він тривожно вдивляється в обрій, де нічого не видно, тільки вітер приносить віками ту саму пісню, і в природі кожної травини пульсує пам'ять землі. Він, кобзар чує глибше, бачить вище і далі ніж сотні сильних світу цього». »Пам'ятаймо, — пише Сверстюк, — що Шевченко — душа нашого народу. Ті, хто обминав його, — втрачали себе і не залишали після себе навіть перегнуто на нашій землі. Ті, хто приймав його заповіт любови і безоглядної боротьби до останку, ті стали сіллям нашої землі, живим втіленням національної честі і гідності. Без їхньої науки ми не могли б бути людьми. Й ціле століття над дніпровими кручами лунає »Заповіт« і в ньому різні покоління висловлюють своє, і цей »Заповіт« залишається клетом одвічного духовного джерела української нації».⁷

У 175-річчя з дня народження Шевченка — духовного батька української нації розгортаймо частіше »Кобзар« — оцю нашу духовно-національну евангелію, і вчитуймося глибоко в писання великого пророка, так, як нас, українців, закликав за свого життя письменник Василь Стефаник, пишучи: »Читайте Шевченка, а там отворена вам ціла проява, історія і душа українського народу. . . Там для всіх мільйонів українського народу велика книга мудрості, книга любови до України, а в його словах показана нам далека-далека дорога до нашої майбутності».

Читаймо »Кобзар« Шевченка і в 175-річчя з дня його народження, вшановуючи пам'ять духовного батька української нації, повторім набожно слова Пантелеймона Куліша: »Наш еси поете, а ми народ твій, і духом твоїм дихатимемо во віки і віки!«

1. Михайло Драгоманов, Літературно-публіцистичні праці. Київ, 1970. Том 1, стор. 294.

2. Олесь Бердник, Україна Січі Вогняної. Балтимор, 1977, стор. 20.

3. Д-р Юліан Вассиан. Твори. Торонто, 1972, стор. 283.

4. Проф. д-р Юрій Бойко, Творчість Тараса Шевченка на тлі західньо-європейської літератури. Мюнхен, 1956, стор. 15.

5. Іван Франко. Твори. Том XVII, Літературно-критичні статті. Київ, 1955, стор. 85.

6. Світова велич Шевченка. Галімджан Ібрагімов. Герой — поет. Київ, 1964, стор. 460.

7. Євген Сверстюк, Вибране. Сучасність. 1979, стор. 50-51.

ЗАПОВІТ

*Як умру, то поховайте
Мене на могилі,
Серед степу широкого,
На Вкраїні милій,
Щоб лани широкополі,
І Дніпро, і кручі
Було видно, було чути,
Як реве ревучий.
Як понесе з України
У синєє море
Кров ворожу. . . отоді я
І лани і гори —
Все покину і полину
До самого Бога
Молитися. . . А до того —
Я не знаю Бога.
Поховайте та вставайте,
Кайдани порвіте,
І вражою злою кров'ю
Волю окропіте.
І мене в сім'ї великій,
В сім'ї вольній новій,
Не забудьте пом'янути
Незлим, тихим, словом.*

25. XII. 1845
Переяслав

Май. д-р Святомир М. ФОСТУН

ЛИЦАРІ ЧЕРВОНОЇ КАЛИНИ

Цього року сповняється 75-річчя з часу постановлення в Галичині української військової формації — Українських Січових Стрільців (УСС) та їхнього виходу на фронт. Це була перша українська військова формація після більше як 139 років не існування українського війська. Народ називав УСС — «лицарями червоної калини» та високо цінував їхній молодечий запал, ентузіазм, патріотичність і відданість великій справі — визволенню України. Вони залишили нашому народові героїку їхньої боротьби, невмирущі стрілецькі пісні та одну із світлих сторінок історії

українського війська й історичного буття української нації. Їхньому 75-річчю і присвячена ця стаття.

*

В кінці 19 століття в Західній Україні, що перебувала в рамках австро-угорської імперії, було розвинулися спортові товариства «Січі» і «Соколи». Перший «Сокіл» заснував у Львові в 1894 році інж. В. Нагірний, а першу «Січ» в 1900 році адвокат д-р Кирило Трильовський у селі Завалю, Снятинського повіту. Перед першою світовою війною в Зах. Україні були

*Перша чота 33 сотні на вишколі в Миколаєві. Посередині сидить
комендант сотні хор. М. Девосер. 26.VI.1917 року*

900 «Соколів» і більше як 1000 «Січей». У 1912 році у Львові відбувся з'їзд представників усіх «Січей» і на цьому з'їзді був зорганізований Український Січовий Союз, а д-р Кирило Трильовський став його першим головою.

Сама ідея військового вишколу української молоді зродилась ще за декілька років до першої світової війни в колах української студентської молоді, а потреба такого вишколу зарисувалась вже в часі балканської війни, коли стало видно, що скоріше чи пізніше прийде до мілітарного удару між австро-угорською і російською імперіями.

В грудні 1912 року Український Студентський Союз постановив почати військове навчання серед молоді, і розпрацював статут Українського Стрілецького Товариства. Коли австрійська влада ці статuti відкинула, тоді д-р К. Трильовський виведенням затвердження іншого статуту Товариства Січових Стрільців.

Перше українське військове товариство під назвою «Січові Стрільці» постало у Львові навесні 1913 року. Опісля подібні товариства творилися також при місцевих «Січах» і «Соколах». Провід над стрілецьким товариством перебрав зразу Український Січовий Союз, а опісля і інші центри. Академічна молодь живо захоплювалася ідеєю організування стрілецьких товариств, і приймала дуже активну участь у цій праці. В початках 1914 р.

стрілецькі організації вже навіть відбували польові вправи з рушницями.

Студентська молодь вже на початку 1913 року видавала ідеологічний журнал «Відгуки» під ред. О. Кучерішки. В цьому журналі вже дуже виразно була наголошувана проблема збройної боротьби за визволення і самостійність України. Деякі члени Січових Стрільців як напр., В. Кучабський, Б. Гнатевич навіть взялися скласти українську військову термінологію і розпрацьовувати військові підручники.

Перший публічний виступ Січових Стрільців під командою Кліма Гутковського відбувся на великому здвизі в честь 100-ліття народин Тараса Шевченка в Львові, 28 червня 1914 р. Й коли радости не було кінця з приводу появи перших українських січових відділів, на площі здвигу прозвучала вістка про вбивство в Сараєві австрійського архикнязя Фердинанда. Хоч здвиг і докінчено, проте всі роз'їжджались додому в напруженні, сподіваючись далекойдучих наслідків того вбивства. Так і сталось. 6 серпня, 1914 року в Європі вдарили громи першої світової війни. Вже 30 липня львівські стрілецькі організації створили спільний комітет, а другого серпня українські політичні партії об'єдналися в Головну Українську Раду під проводом д-ра К. Левицького, яка і перебрала в свої руки орга-

нізацію українського війська — Українських Січових Стрільців, покликавши Бойову Управу. Вже 6 серпня Головна Українська Рада разом із Бойовою Управою видала мобілізаційний поклик у Західній Україні, й молодь почала масово зголошуватися до УСС. Усіх добровольців, що в місяці серпні зголосилися, були около 28 тисяч. Із початком вересня у Стрию зібралося до 10 тисяч добровольців.

На удержання добровольців населення

вольці склали присягу на вірність Австрії, а УСС відмовлялися. Це був перший конфлікт, що грозив розв'язанням формації, а в слід за ним прийшло обмеження числа добровольців до двох тисяч. Із великим боєм серця мусили неохоплені добровольці вертатися додому. 4 вересня, УСС виїхали на Закарпаття на вишкіл і стали на постій у селах Страбичів і Горонда. Вишкіл тривав заледве два тижні, бо вже 10 вересня вийшла на фронт перша со-

Після перегляду вишкільної сотні УСС улітку 1917 року. Сидять офіцери зліва направо — отаман Г. Коссак, от. М. Тарнавський, чет. В. Старосольський. Стоять — сот. Д. Вітовський, пхор. І. Дигдалевич, пхор. В. Черевко, бул. М. Коник і пор. І. Коссак

складало дуже щедрі пожертви. Українська громадськість в Західній Україні одначе не була приготована до творення власної військової формації. Бракувало військових фахівців і матеріальних засобів. Австрійська влада робила різні труднощі і перешкоди. Захоплення ідеєю творення власної військової одиниці було одначе таке велике, що перемогло всі клопоти й труднощі. Найтрудніше було з вишколом добровольців. Стрілецьких інструкторів було дуже мало. Австрійська влада погодилася на домагання Української Бойової Управи звільнити з армії 100 старшин для вишколу добровольців, але до кінця серпня 1914 р. до добровольців прийшли заледве 20 старшин, а між ними і Дмитро Вітовський, що став одним із провідних старшин УСС-ів.

Австрійська команда вимагала, щоб добро-

тия УСС Дідушка, а в кінці вересня вийшли в поле останні частини УСС. Це був час, коли російська армія зайняла всю східню Галичину і посувалася в глибину Карпат. У боях із москалями героїсько відзначилися УСС й здобули не одне признание австрійського та німецького генеральних штабів.

Кінець 1914 і весь 1915 рік проходив УСС-ам у боях з ворогом у карпатських верхів'ях на Маківці, під Болеховом, Галичем та Семиківцями. В листопаді 1915 року УСС стабілізують свої позиції у селі Соснові і там перебувають до травня 1916 року. У тому часі розгорнула широко свою працю славна пресова квартира УСС. У вересні 1915 року курені УСС були переорганізовані в один полк. Курінь мав чотири сотні, а кожна сотня чотири чоти. Чота мала 4 рої, кожний по 10-15 воляків. У травні 1916 року сформувалась спецча-

стина, що мала відділи гранатометний, мінометний, вогнететний і була призначена не лише до фронтової боротьби, але й до бойових операцій у місті. Саперна частрина УСС мала чотири чоти, а в 1917 році постала нова — будівельна сотня. Обов'язки полкового командира сповняв Г. Коссак. З початком травня 1916 року прибув до полку новий командир УСС підполк. А. Варивода, а вже в серпні УСС вийшли на нові становища коло Потутор. На початку вересня розгорілися завзяті бої на горі Лисоні на якій внаслідок переважаючої ворожої сили УСС були оточені і розгромлені. Лише малий відділ під командою чет. Труха прорвався пробоем і добився до Бережан.

Взимку 1917 року скріплені новобранцями частини УСС виступили знову на фронт. Це вже був час так званого «братання» на фронті, що тривав аж до офензиви Каренського, що почалась 29 серпня, і застала УСС у селі Конюках. Унаслідок переходу до москалів 81 чеського полку, УСС були оточені і потерпіли поразку.

Врятувались з оточення лише половина сотні кулеметників, технічна саперна, гудульська сотні і відділ мінометів. Після того бою під Конюками австро-німецькі війська повели протинаступ і російська армія почала загально відступати на всьому фронті. В наступі

брали участь також і останки полку УСС і переслідуючи ворога вони зайшли аж на другу сторону Збруча. За деякий час УСС було стягнуто з фронту в запас для доповнення та реорганізації в село Залісся де вони перебували аж до березня 1917 року, себто до часу, коли Українська Центральна Рада підписала мир із центральними державами і запросила їх на поміч проти большевиків. УСС перейшовши Збруч були приділені до бойової групи архикнязя Вільгельма Габсбурга (Василя Вишиваного), і після деяких акцій стали постоем у Єлисаветграді. Своєю людиною і культурною поведінкою УСС-и здобули собі величезну популярність і любов та прихильність українського населення. Між командою УСС і австрійцями постійно були гострі непорозуміння, які скінчилися тим, що УСС перекинули на Буковину де їх і застав Листопадовий Чин.

Третього листопада 1918 року УСС входять бойовим маршем у Львів, займають цитаделю і головний двірець, а наступного дня з Чернівців прибула решта частин і включилась у бойові операції в княжому городі. В боях за Львів УСС належали до оперативної військової групи «Схід», а після відступу зі Львова стали складовою частиною Української Галицької Армії, творячи першу бригаду УСС, що мала один піхотний полк (три курні),

Перегляд вишкільних сотень УСС навесні 1918 року. Старшини зліва направо — отаман Григорій Коссак, четар І. Нагайло, чет. М. Баган

один гарматний полк і одну сотню кінноти. З Українською Галицькою Армією УСС ділили долю і недолю аж до кінця її існування, тобто до 1920 року.

*

Пройшли вже 75 років із часу, коли на верхів'ях Карпат станули перший раз віч на віч із ворогом невеликі відділи молодих і недовічених «лицарів абсурду», оця горстка ідейної молоді, що вийшла до бою з переважачою ворожою силою, але міцна і непохитна у своїй вірі в перемогу, в конечність боротьби за визволення України, за побудову своєї самостійної суверенної держави.

75 років це в історії дуже короткий час, але для УСС — це майже все їх життя. Від Стрия почерез бої, перемоги, поразки в поході до оспіваного Дніпра, до Львівської цитаделі, чотирикутника смерті, геройських змагань на всіх фронтах, до таборів інтернованих і полонених, до праці над вихованням молодого покоління, до дальшого змагання за волю українського народу.

Такими були лицарі червоної калини, що про них духовні і політичні провідники української нації висловлювалися якнайкраще й гордилися їхніми чинами і змаганнями. Найбільший український історик, перший президент України Михайло Грушевський з найбільшою пошаною і признанням завжди говорив про УСС, а ген. Безручко в своїй істо-

ричній розвідці писав, що «УСС це найкраще зорганізована частина української армії». Український письменник Володимир Самійленко писав у щоденнику «Укаїна» (Київ, 22 січня, 1919 р.) що «...коли прийшов час будувати свою власну незалежну державу, галичани віддали Україні не тільки свої сили, національну свідомість і європейське знання, але і своє життя. Галицькі Січові Стрільці та їхня участь в українському відродженні не мають меж оцінки. Перед їхніми іменами будуть схиляти голови всі українці».

На творчих ідейних прикладах УСС виростало й гартувалось нове молоде українське покоління, бойовики ОУН, УПА, виростали нові воїни української національної революції, які в польських, московських чи німецьких в'язницях і концтаборах не просили в ворога ласки ані пощади й своєю кров'ю густо окроплювали шлях боротьби української нації. В умовах боротьби і ворожої окупації їхніх могил українські дівчата не квітчали червоною калиною, не ставили на них хрестів, і не співали їм «вічну пам'ять».

Але вічно осталися всі відомі і безіменні лицарі в серцях і душах української нації, бо вони найбільше добро віддали для свого народу, — своє життя. Вони вибрали важкий тернистий і бойовий шлях своїх батьків, старшого покоління УСС і нічого з заповіту своїх батьків: «Волю здобути своїй Батьківщині» — Україні — вони не відняли й не викреслили.

Богдан ЛЕПКИЙ

НАПИС НА СТІЛЕЦЬКИХ ГРОБАХ

*Лежимо в гробах при дорозі,
Де за волю боролись і впали.
Браття! Знайте, що ми не в тривозі,
Лиш спокійно і гордо вмирили.*

*Браття, знайте, що ми не просили
Ані ласки в кого, ні пощади,
Лиш боролись, поки стало в нас сили, —
Це говоримо вам для розради.*

*Нам не жаль ні життя молодого,
Що лягло мов той квіт під косою,
Ані мрій, ні кохання палкого,
Що взяли ми в могилу зі собою.*

*Нам не жаль, бо лягли ми за діло,
Гідне жертви життя і кохання,
За Україну душу і тіло,
Ми не даром співали з-зарання.*

*Тому не жалійте нас, не ридайте
По нас тужить калина у лузі,
Ви зі шляху не зійдіть і вважайте,
Щоб леміш не заржавів у плузі.*

*Щоб шляхи не покрились тернами,
Щоб поцерблені мури не впали,
Щоб наш ворог — не сміявся над нами,
Що ми даром так славно вмирили.*

Степан ЛЕНКАВСЬКИЙ

ПРО ПЕРШИЙ КОНГРЕС УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

Перший Конгрес Українських Націоналістів був першою широкою конфронтацією однопартійців, що гуртувалися в віддалених одне від одного середовищах. Він дав нагоду домовитися недовольним й узгодити однаковість головних напрямків у підході, в оцінці та інтерпретації політичних подій.

Треба признатися, що спершу на конгресі було для нас усе нове й незвичне, навіть контрастна атмосферою незваної нам еміграційної вільності. Бувши конспіраторами, ми звикли до іншого стилю.

Сама вже їзда мала цей «наш» характер. Чесько-польський кордон ми перейшли удвох з С. Охримовичем нелегально через міст у Тешині, разом з робітниками, що йшли на зміну працювати до фабрик міста, розділеного кордоном. Я. Барановський і Є. Зиблікевич поїхали кожний окремо. З чеськими залізничними квитками, купленими тамошнім зв'язковим УВО, без паспортів і документів, ми сіли у вагон поїзду на Прагу останніми, щоб не притягнути за собою спостерігача, і розмістилися на окремих лавках, як незнайомі люди. Контролі паспортів, згідно з передбаченням, у поїзді не було. У Празі відібрав нас на станції зв'язковий та умовленим розпізнавчим знаком і залишив нас на квартирі, щоб ми не вешталися по місті і не звертали на себе увагу польських закордонних агентів.

Все почалося згідно з приписами підпільної конспірації. Для дальшої їзди через австрійський кордон ми одержали в Празі пашпорти, позичені від місцевих українських студентів, із знятками і описом осіб, до нас ніяк неподобних. З них ми навчилися «наших» нових генералій і почерку «наших» нових прізвищ. По такій для нас цілком зрозумілій конспіративній процедурі нас повідомлено, що конгрес відбудеться у Відні, не у Празі, і заладували у вагон поїзду на Відень, у переділі, в якому сиділи незнайомі нам учасники конгресу з Чехії і голосно говорили по-українськи. Говорили не лише про місцеві побутові справи й своїх знайомих, але також на політичні теми. Дехто мав явно причеплені укра-

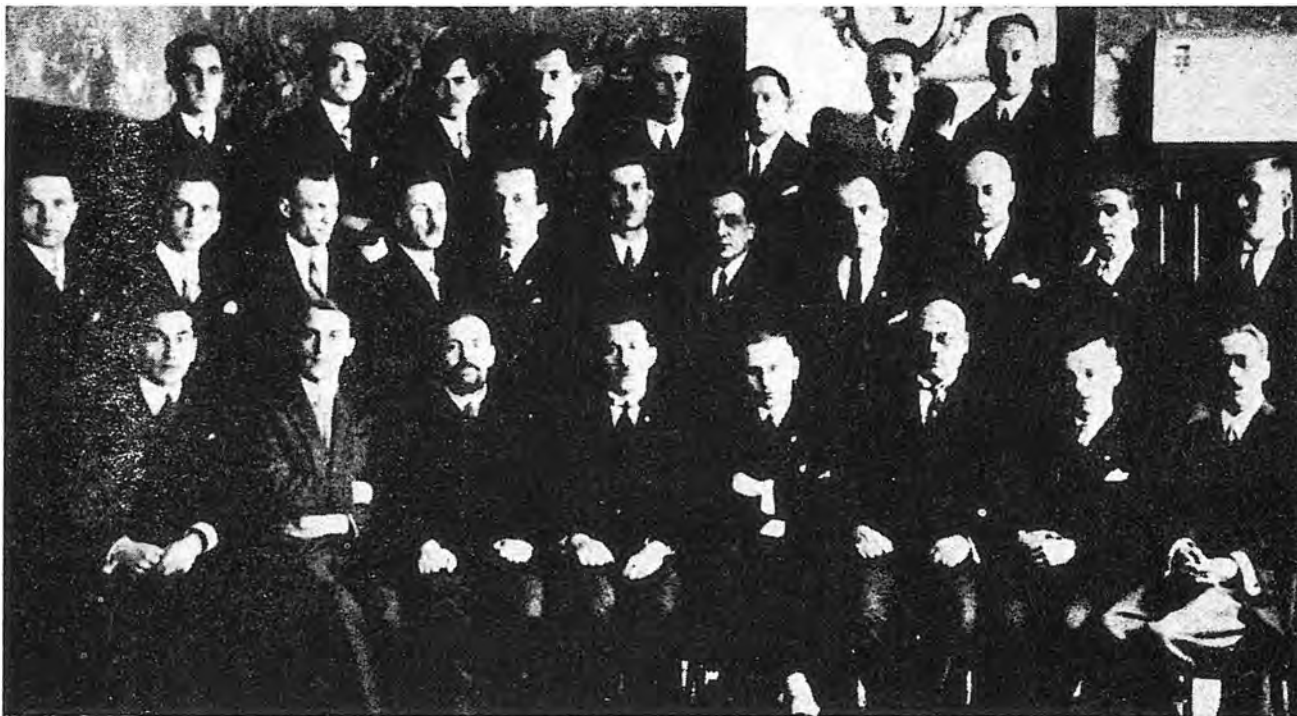
їнські відзнаки (тризуб, хрест УГА, відзнаку Лерії Українських Націоналістів).

Ми тлумачили собі цей несподіваний образ неконспіративної поведінки тим, що офіційно перед контрольними чинниками ми були туристичною групою українських студентів із Чехії, яка виїжджає з професорами на екскурсію до Відня. Але все одно нас дивувало, що наші люди з еміграції не звертають уваги на те, що українські відзнаки й балакучість можуть притягнути увагу польських і більшовицьких агентів.

У Відні нам приділено кімнати в готелі на вул. Канта. Пашпортів для готельової реєстрації від крайовиків ніхто не брав, кімнату для нас приділено на тому самому поверсі, де розміщено, мабуть, усіх учасників конгресу. В готелі ми зустріли Я. Барановського і Є. Зиблікевича, що прибули з Краю раніше. Інструкція була: на місто старатися не виходити, ніколи не ходити гуртами більшими, як двійка-трійка, не розмовляти ні надворі, ні в коридорах. Притримуючися того припису, ми деколи з незадоволенням мовчки спостерігали, як деякі гурти його легковажать. Засідання відбувалися в більшій залі внизу, там же і харчування. Але через 2 дні це розпорядження було змінено, і ми ходили вже окремими малими гуртками до спільного ресторану поза готелем двічі в день.

Конгрес відбувався в тому ж готелі у великій залі внизу і тривав 7 днів. Два перші дні відбувалися пленарні засідання, на яких зачитано ряд доповідей і продискутовано їх, потім учасників приділено до шести комісій, які протягом наступних трьох днів опрацьовували гуртками в великій залі і по готельових кімнатах проекти резолюцій. Учасники конгресу, крім приділеної їм однієї комісії, могли належати також до інших комісій, залежно від ділянки їхніх зацікавлень. Четвертого і п'ятого дня відбулося спільне пленарне засідання, на якому дискутовано постанови, запропоновані комісіями, і проголосовано їх. Розбіжності в думках були узгоджені на комісіях, а зміни й доповнення були усталені в за-

УЧАСНИКИ ПЕРШОГО КОНГРЕСУ УКРАЇНСЬКИХ НАЦІОНАЛІСТІВ

У першому ряді зліва направо сидять: Д-р Юліян Вассиан (заступник голови Президії, голова ідеологічної комісії), інж. Дмитро Андрієвський, ген. Микола Капустянський (заст. голови Президії), полк. Євген Коновалець (голова військової комісії і голова ПУН), інж. Микола Сціборський (голова Президії Конгресу), доц. Яків Моралевич (голова соціально-економічної комісії), інж. Володимир Мартинець (головний секретар Президії), проф. Микола Вікул.

У другому ряді зліва направо стоять: Інж. І. Малько, інж. Осип Бойдунік (голова ГУНМ), Максим Загривний, сот. Євген Зиблікевич, Петро Кожевників, д-р Дмитро Демчук (голова політичної комісії), інж. Леонід Костарів (голова організаційної комісії), д-р Олесь Бабій (голова культурно-освітньої комісії), сот. Ріко Ярій, М. Антоненко, Зенон Пеленський.

У третьому ряді зліва направо стоять: Інж. Юрко Руденко (секретар Президії), Ярослав Барановський, Степан Охримович, Степан Ленкавський, Андрій Федина, інж. Ярослав Герасимович (секретар Президії), Т. Пасічник-Тарнавський, Олександр Згорлякевич. На знімку немає В. Арсенича (секретар Президії), Василя Виноградника і Макара Кушніра-Богуща.

гальній дискусії так далеко, що на шостому дні нарад, ухвали були прийняті одногосно.

Повний текст постанов був опублікований в «Розбудові Нації», устрій ОУН був лише частинами публікований за кордоном.

Після ухвалення постанов і устрою прочитано довший текст проекту присяги для «присяжних» членів ОУН, яку присутні ухвалили через аклямацію, вставши з місць. Полк. Євген Коновалець провів урочисте збірне заприсяження учасників конгресу на національний прапор і тризуб за текстом ухвалені присяги. Сьомого дня нарад, 3 лютого 1929 р., новозаснована ОУН формально нарахувала 28 членів. Таке мале було початкове ядро, з якого в ході наступних десятиріч розрослася масова визвольно-революційна організація. Члени через аклямацію і формально проведеним одногосним голосуванням обрали полк. Є. Коновальця головою Проводу. На його пропозицію одногосно було вибрано в склад Проводу вісім осіб (інж. М. Сціборський, інж. В. Мартинець, д-р. Ю. Вассиян, ген. М. Капустянский, д-р Д. Демчук, інж. Д. Андрієвський, інж. Л. Костарів і П. Кожевників). На головного суддю обрано Я. Дуба (псевдонім Макара Кушніра/Богуша), на головного контрольного — проф. Я. Моралевича. Вибір цих органів був теж одногосний.

Своїми постановами I Конгрес визначив загальні засади ідеології українського націоналізму, в спосіб, щоправда, загальний, але настільки однозначний, що закінчив контроверсійне коментування обов'язуючих ідеологічних засад. По-друге, в питаннях державного будівництва конгрес накреслив перспективний образ державного і суспільного устрою самостійної і соборної України, яка є метою національної революції, засади її конституції і — стосовно до цього перспективного образу — загальні напрямні соціальної, економічної, військової, шкільної, культурної та релігійної політики Організації. По-третє, конгрес прийняв устрєву структуру нової організації, яка, щоправда, була більше dostosована до еміграційних умов, ніж до крайових, але встановлювала обов'язуючі засади внутрішнього порядку Організації і компетенції її органів. Це була устрєва схема, запланована на вирість.

До цього сухого перегляду праці конгресу додаю кілька моїх особистих спостережень і епізодів. Степана Охримовича і мене приділено до двох комісій: ідеологічної і культурно-освітньої. Ярослав Барановський і Євген Зиблікевич були у військовій, і, можливо, ще в одній комісії. Це дало не лише нагоду за три

дні вглибитися в проблематику тих ділянок, але й ближче взаємно познайомитися. Найдовше затягнулася праця ідеологічної комісії, головою якої був д-р Юліян Вассиян. Там вирінула принципова суперечка, як розуміти націю й національний ідеал: чи давати їм ідеалістичну, чи утилітарну інтерпретацію? Майже всі члени комісії стояли переконано на позиціях ідеалізму. Д-р. Д. Демчук твердо обороняв «благо нації» як ідеал у розумінні строго утилітаристичному. Дискусія зійшла на тори глибинної критики систем матеріалізму і мала вигляд семінару метафізики. Всі інші комісії покінчили свої праці, і дехто підсидавав до нас і подавав свої думки до дискусії, що, зрозуміло, продовжувало її, бо це були повторення з попередніх днів. Врешті, з д-ром Д. Демчуком устійнено ідеалістичну інтерпретацію і текст спільного проекту.

Легко пішла праця в культурно-освітній комісії, в якій проекти не були так солідно приготовані, як в ідеологічній, але й дискусійних розбіжностей не було. Голова комісії поет Олесь Бабій мав згідливий підхід до пропонування змін тексту. Коротка дискусія була над проектом М. Загивного, щоб увести однорідну систему трудової школи. Не пригадую, котрий опонент обстоював плюралізм з перевагою класичного типу шкільництва, але, побачивши, що для комісії ця пропозиція була непереконлива, погодився на запропонований проект.

Під час нарад конгресових комісій полк. Є. Коновалець покликав усіх чотирьох крайовиків на розмову, що відбулася в одній з готельних кімнат. З, осіб, що часто перебували за кордоном, учасниками цієї наради були також д-р Ю. Вассиян, ред. В. Мартинець і голова Української Національної Молоді в Празі інж. О. Бойдунік. Там ми застали Івана Кедріна-Рудницького, про якого ми знали, що він одностудець групи опозиційних послів з УНДО до польського сойму Д. Палієва і В. Целевича, тобто тієї групи увіствів, яка перейшла на сектор легальної праці і мала концепцію спрямовувати націоналістичну молодь на шлях легальної діяльності, щоб через вплив молодого елементу до УНДО скріпити в ньому позиції своєї власної націоналістичної фронди в тій партії. Це була концепція протилежна нашій і нам неприємлива.

Полк. Є. Коновалець представив І. Кедріна-Рудницького не як висланника цієї фронди, а як українського журналіста, що приїхав до Відня й цікавиться проблематикою нашого конгресу. Вітаючися, представники УВО — Є. Зиблікевич і Я. Барановський — відразу за-

стереглися, що конгрес таємний, і про його відбуття щоденник «Діло» не повинен інформувати польську поліцію. І. Кедрин-Рудницький заявив, що про це знає і без наших застережень, і що якби організатори конгресу не мали до нього довір'я, що він не порушить конспіративний характер конгресу, то взагалі не мала б місця наша спільна зустріч.

Розмова і почалася, і велася до кінця в загостреній атмосфері. Полк. Є. Коновалець започаткував розмову, поставивши питання, в чому саме різниця поглядів між присутніми про завдання і майбутній характер діяльності націоналістичного руху. Він покликав по черзі кожного зокрема з'ясувати свій погляд. Перший з черги сидячий біля Полковника Степан Охримович з'ясував політичні та ідеологічні розбіжності між СУНМ і УНДО. Є. Зиблікевич дав темпераментну і дуже гостру критику політики УНДО. Я говорив про єдність завдань СУНМ та УВО. І. Кедрин-Рудницький заступав погляд, що звуження завдань націоналістичного руху до підпільно-революційної діяльності зменшить його впливи та інші ділянки національної роботи і послабить сили загальнонаціонального фронту. О. Бойдуник критикував УНДО як «безхребетну м'язму». Я. Барановський говорив

про потребу поповнювання новими силами підпільної боротьби, що її ворог винищує арештами, з-поміж дібраних і перевірених людей, які включили себе в націоналістичні групи і не перебувають під таким поліцейним обліком, як члени легальних організацій.

Уся зустріч мала для полк. Є. Коновальця дати конфронтацію розбіжних поглядів. Тому він не робив перед нами ніяких підсумків розмови, ані апробат чи заперечень протилежних поглядів. Ця дразлива тема, що довела була до усунення Осипа Боднарівича з становища провідника СУНМ і була відкладена Крайовим Комендантом УВО полк. Р. Сушком на вирішення конгресу, взагалі не стала більше предметом офіційних нарад конгресу. Полк. Є. Коновалець мав уміння тактовно розпружити глибокі концепційні протилежності в такий спосіб, щоб не давати ніякій стороні почуття тріумфу чи поразки. Ми не були на сто відсотків певні, що наша позиція перемогла, і призбирували розгублені й призабуті аргументи для кінцевої розмови. Але такої вже більше не було. Замість розмов на стала робота яка розвинулася по лінії нами бороненої революційної концепції.

(З матеріалу автора в книзі Євген Коновалець, та його доба. Мюнхен, 1974, стор. 409-413).

Олесь БАБІЙ

МАРШ НАЦІОНАЛІСТІВ

*Зродились ми великої години
З пожеж війни, із полум'я вогнів,
Плекав нас біль по втраті України,
Кормив нас гніт і гнів на ворогів.*

*І ось ми йдем у бою життєвому —
Міцні, тверді, незламні, мов граніт,
Бо плач не дав свободу ще нікому,
А хто борець, той здобуває світ.*

*Не хочемо ні слави, ні заплати,
Заплатою нам радість боротьби:
Солодше нам у бою умирати,
Ніж у путах жити, мов німі раби.*

*Доволі нам руїни і незгоди;
Не сміє брат на брата йти у бій,
Під синьо-жовтим прапором боротьби
З'єднаєм весь великий нарід свій.*

*Велику правду для всіх єдину,
На гордий клич народів несе:
Батьківщині будь вірний до загину!
Нам Україна вище понад все!*

*Веде нас в бій упавших слава.
Для нас закон найвищий та приказ:
Соборная Українська Держава —
Міцна й одна від Сяну по Кавказ.*

50-РІЧЧЯ ПРОГОЛОШЕННЯ САМОСТІЙНОСТІ СРІБНОЇ ЗЕМЛІ

Після першої світової війни внаслідок Сен-Жерменського договору підписаного 10 вересня 1919 р. Закарпаття перейшло під владу Чехо-Словаччини. Чеська влада згідно цього договору повинна була дати Закарпаттю широку автономію¹, однак ця автономія була проведена в життя щойно в 1938 році коли-то Чехо-Словаччина опинилась у скрутному політичному положенні, бо над Європою громадились вже буревійні хмари воєнного конфлікту, а Гітлер забравши від Чехо-Словаччини Судети (де населення було в більшості німецьке), завдав болючого удару тій країні. Тоді то чеська влада погодилася дати Закарпаттю повну автономію і призначила його владу: Прем'єр-міністрів — посол Андрій Бродій, а міністрами стали — посол Юрій Ревай і сенатор д-р Едмунд Баринський. Уповноваженим міністром до уряду був іменований посол д-р Степан Фендик, а державними секретарями були о. монс. Августин Волошин і д-р Іван П'єшак. Призначення такої автономної влади Закарпаття сталося ввечері, у вівторок, 11 жовтня 1938 року.

Перша Українська (Руська) Центральна Рада, що була передвісником сейму Карпатської України у своєму маніфесті виданому з нагоди такої важливої історичної подіїголосила, що «по довгих століттях тяжкої неволі наш український народ став дійсним власником Срібної Землі, нашої батьківщини Підкарпаття. Від сьогодні на наші землі буде володіти наш народ без чужого оопікуництва. З цього історичного факту радіє увесь український народ».²

Незважаючи на різні диверсійні провокації поляків і угорців, а вони були майже повсякчасні, українське громадянство Срібної Землі розгорнуло широку працю творення власної держави в ширині всіх її аспектів. На жаль, призначений чеською владою уряд не виправдав сподівань громадянства, бо посол Андрій Бродій почав потаємно спілкувати з угорцями, плануючи віддати Карпатську Україну Угорщині. Про це довідався чеський уряд і 27 жовтня 1938 року коли-то Бродій був у Празі, чеський міністер юстиції д-р Фаєрабенд розпорядив узяти Бродія під арешт, звинувачуючи його в державній зраді. В часі обшуку

приватного помешкання Бродія в Празі виявлено там пів мільйона угорських грошей, а теж і листа до Бродія від угорського регента Горті, в якому регент обіцяв надати Бродієві шляхетський титул, наколи він поведе успішну акцію приєднання Карпатської України до Угорщини.³ Того ж таки дня уряд Карпатської України подався до димісії і постав новий уряд, що його очолив о. монс. Августин Волошин. До уряду ввійшли Юліян Ревай і д-р Едмунд Бачинський. Українська Народна Рада видала знову заклик до українського громадянства вказуючи про небезпеку, яка виснула над країною, і повідомила населення, що «доля нашого народу на Підкарпатті передана до рук батька нашого національного відродження о. Августина Волошина».⁴ Створення українського уряду викликало велике захоплення в цілій країні. Відбувалися всюди лелюдні маніфестації, а найбільша з них в Ужгороді, де промовляли — Августин Штефан, Юліян Ревай і д-р Степан Росоха, який вказав, що новий уряд це «вже сповнення першого кроку до наших далекосяглих мрій»⁵

Проте вже вислід Віденського арбітражу, другого листопада, внаслідок зговорення Німеччини й Італії, а ця остання сильно підтимувала Угорщину в справі Карпатської України, вдарив болюче Срібну Землю, бо «сильні Європи» того часу — Третій нацистський Райх і фашистська Італія признали угорцям Ужгород, Мукачів і Берегово з врожайною землею надтисянської долини, незважаючи на протести не тільки Карпатської України, але й українців у Західній Європі й на північноамериканському континенті. Віденський арбітраж віддав Угорщині около 1500 квадратних кілометрів території Карпатської України, на якій проживали около 173,000 населення. Це був дуже болючий удар для Срібної Землі, однак він не захитав, ані не зламав великого ентузіазму карпатських українців у розбудові їхньої невеликої країни. Розбудовувалися всі ділянки народного життя. Українська Національна Оборона була переорганізована в «Карпатську Січ», що її головним комендантом був обраний Дмитро Климпуш. Великий вклад в організування «Карпатської Січі» подали провідні члени

о. монс. Августин Волошин, президент Карпатської України

ОУН «крайовики» — Роман Шухевич, полк. Михайло Колодзінський, Олекса Гасин, Зенон Коссак, Юрко Лопатинський та інші.⁶

15 березня 1939 року відбулась у Хусті, що став тоді столицею Карпатської України сесія сейму, на якій було проголошено самостійність Карпатської України і обрано о. монс. Августина Волошина першим президентом Карпатської України. Не гаючи часу, президент іменував такий уряд молоді української карпатської держави: Прем'єр — Юліян Ревай, він також і відав зовнішніми справами, Степан Ключурак — військові справи і агрикультурні, д-р Юрій Брацайко — фінанси, промисл і торгівля, Юрій Перевузнник — здоров'я і соціальна опіка, Августин Штефан — релігійні культ, шкільництво й освіта.⁷

Але над новопосталою карпатською держа-

вою громадилась політична гроза. Угорщина за всяку ціну намагалась вивести від Гітлера його згоду, щоб якнайскоріше захопити Карпатську Україну. Водночас польський уряд також розгорнув широку дипломатичну діяльність проти Карпатської України. В тій діяльності передував головні міністер зовнішніх справ Юзеф Бек діючи проти Карпатської України майже в цілій західній Європі. Німецьке міністерство зовнішніх справ стверджувало в тому часі, що польський уряд використовував усі можливі політичні ходи, дії, засоби, щоб знищити Карпатську Україну, навіть ураховував можливість спільної інвазії з Угорщиною на молоді карпатську державу.⁸

В широкій політичній грі, що велась тоді між Італією, Угорщиною, Німеччиною і

Польщею за Карпатську Україну, угорський уряд зробив догідні обіцянки нацистському режимові Третього Райху, і Гітлер вирішив віддати Карпатську Україну угорцям. У надвечер'я 12 березня 1939 року Гітлер викликав до себе угорського амбасадора в Берліні Доемі Стояї, і повідомив його, що в обличчі скорого захоплення Чехо-Словаччини військами Третього Райху, німецький уряд підтримує незалежність Словаччини, а про долю Карпатської України можуть рішати угорці, тобто дав Угорщині вільну руку напасти й захопити Карпатську Україну. Вже другого дня регент Горті надіслав Гітлерові сердечну подяку за його згоду, пишучи: «...я ніколи не забуду цей доказ приязньства й Ваша Ексцеленція може вічно рахувати на мою крищеву вдячність».⁹

Того ж дня німецький консул у Хусті д-р Гофман передав президентові Карпатської України телеграму Гітлера, щоб передати владу угорцям у Карпатській Україні. Отець

монс. Августин Волошин відповів, що Карпатська Україна хоче жити в мирі зі своїми сусідами, але виступить зі зброєю проти кожного, хто задумав би порушити її свободу і державні кордони.

Наступ угорських військ на Карпатську Україну почався вже таки вночі, з 13 на 14 березня, здовж південних кордонів у чотирьох напрямках по залізничних шляхах. Перший наступ ішов з Ужгороду на Перечин-Ужок, другий з Мукачева на Сваляву-Лавочне, третій на Іршаву-Кушницю, четвертий на Севлюш-Королево-Хуст-Ясіня. Проти вишколеної, добре озброєної угорської армії, яка вжила в боях теж танки й летунство, виступили в боях карпатські січовики і громадяни, слабо озброєні й без майже ніякого воєнного встаткування, потрібного до воєнної кампанії. І ця майже невелика горстка українського патріотичного війська воювала з угорцями протягом двох тижнів, а партизанські групи вели бої і сутички з угорським військом протягом

кількох тижнів. 15 березня д-р Гофман запросив до себе представників Головної Команди «Карпатської Січі» і радив їм капітулювати, бо ж усякий спротив безвиглядний. Тоді полк. Михайло Колодзінський-«Гузар», сказав так: «В словнику українського націоналіста немає слова “капітулювати”. Сильніший ворог може нас у бою перемогти, але поставити нас перед собою на коліна — ніколи».¹⁰

Завзяття карпатських січовиків і їхня героїчна боротьба з переважаючою угорською армією викликала широкий розголос у цілому світі. «Треба уявити собі той героїзм “Карпатської Січі” в обороні їхньої країни», — писала між ін. французька газета «Ле Фігаро» від 23 березня 1989 року. Навіть польська шовіністично наставлена преса була заскочена героїзмом карпатських бойовиків. «Меркуріюш Польські» писав того часу таке: «На шпальтах “Меркуріюшу” ми виступали з цілою безоглядністю проти “Закарпатської України”. . . . Мусимо, однак, чесно сказати, що в обличчі останніх подій маємо більшу пошану до українців, ніж до чехів і словаків. Якби там не були і хто б там не були оті “січовики», а все таки ті люди не скавуліли, не склали зброї, але билися в найтяжчих політичних і стратегічних умовах». . . .¹¹

В завзятих і кривавих боях з угорцями згнули дуже багато галичан, що прийшли нелегально на поміч своїм братам у Карпатській Україні. В бою під Буштином загинув командуючий військом Карпатської України полк. Михайло Колодзінський і його помічник чот. Зенон Коссак. Дуже багато січовиків і громадян-воєнків попали в угорський полон. Угорці дико і брутально знущалися над ними в концтаборах — Великому Бичкові, Варю, Дапоші та в різних в'язницях. Шалів тоді теж угорсь-

кий терор у містах і селах Карпатської України. Багато січовиків і провідних діячів Карпатської України були примушені кинути рідну країну і вийти на еміграцію. Молода Карпатська Україна — держава була переможена, але не капітулювала ні політично ні мілітарно й не відступила ні на хвилину від своєї боротьби за свою свободу, всупереч бажанням держав — осі, Угорщини та Польщі. «Відповідь карпатських січовиків, — писав “Вісник” (книга 4, 1939 рік), — була подібна до відповіді Камброна під Ватерльо. . . . Здивований світ нагло побачив щось таке, перед чим мимоволі кожний мусив зняти капелюха».

У 50-річчя з часу постання і героїчної боротьби молодой держави — Карпатської України схилим наші голови в пам'ять і пошану всім тим воїнам-борцям, що поклали своє життя в збройній боротьбі за великий ідеал — волю Срібної землі!

1. Francis Deak, *Hungary at the Paris Peace Conference*, New York, 1942, p. 453.

2. «Нова свобода». 13 жовтня 1938.

3. Петро Стерчо, *Карпато-Українська Держава*. Торонто, 1965, стор. 6-67.

4. «Нова Свобода», 28 жовтня 1938.

5. Там же, стор. 68.

6. Петро Мірчук, *Напис історії ОУН Том I*. Мюнхен, 1968, стор. 550.

7. *Велика Історія України, Львів — 1948 — Вінніпег*, стор. 865.

8. Heinz Höhne, *Canaris*, London, 1979, p. 322.

9. *Trial of the Major War Criminals before the International Military Tribunal. Nuremberg, 1948, Vol. XXXI*, p. 155.

10. Петро Мірчук, *Напис історії ОУН Том I*. Мюнхен, 1968, стор. 557.

11. Там же, стор. 558.

Яр СЛАВУТИЧ

КАРПАТСЬКІ СІЧОВИКИ

*То не лист осінній за водою
По широкій Тисі проплива, —
Багрянить за хвилию крутою
Підкарпатська буйна голова.*

*Бились хлопці Хустові на славу,
Полягли в нерівному бою
За свою омріяну державу,
Січову волюньку свою.*

*І плывуть до тихого Дунаю —
Мов на турка браття в байдаках.
Синя хвиля жалібно гойдає,
Течія показує їм шлях.*

*Буде сліз, та не збороти горю
Ні батьків, ні в тузі матерів.
Чорне море, українське море,
Зустрічай своїх багатирих!*

40-РІЧЧЯ ОБВУ

30 липня 1989 року сповнилось сорокріччя з часу постанови і безперервної діяльності Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії. 30 липня 1949 року в літню гарячу днину, в Лондоні відбулись основуючі Загальні Збори цієї української комбатантської організації, з участю около тисячі українців — вояків різних армій, а найбільше число з них становили вояки І УД УНА. Все це був військовий молодий люд, що пройшов крізь горнило страшної другої світової війни, верстав далекі чужі шляхи, кривавився в боях, а були між цими військовиками і недавні вихідці з України — воїни української визвольної боротьби, що принесли зі собою ще свіжий подих рідних піль нашої батьківщини, яку в тому часі люто кривавив північний ворог і щораз цупкіше її затискав, тріумфуючи своєю воєнною перемогою, і ехидно втішавшись із великої наївності західних політиків.

Організатори — творці Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії — старшини, вважали, що найкращою розв'язкою буде створення єдиної всеукраїнської комбатантської організації, яка охоплюватиме всіх українців-вояків, що служили в різних арміях і військових формаціях, без різниці їхнього віроісповідання, територіяльної приналежності чи політичних переконань. З перспективи минулого сорокріччя виявилось, що це була дуже розумна, соборницька і корисна настанова, завдяки якій ОБВУ втрималось як велика соборницька комбатантська організація протягом минулих сорока років.

Вже в листопаді 1949 року в ОБВУ налічувались 2000 членів, а в 50 роках це число становило около 4000 активних членів. Виїзд українців з Великої Британії у заокеанські країни в п'ятидесятих роках, а з ними і виїзд кількох сотень активних членів ОБВУ, ліквідація таборів і гостелів, переміщення українців до міст, ліквідація одних клітин ОБВУ і творення інших — це був складний реорганізаційний процес, що тривав майже десять років і викликав чималі ускладнення в праці ОБВУ. Організаційна система ОБВУ закріпилась остаточно в 60 роках, і в теперішньому часі вона охоплює 47 Відділів, у тому один Відділ в Іспанії і 6 Гуртків, що разом творять вісім округ.

Загальна діяльність Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії була

весь час широкогранною. В 60-70 роках приділялася особлива увага поглибленню військовознавства серед членів ОБВУ. В п'ятидесятих роках була добре розвинена і спортова ділянка ОБВУ. Тоді діяли 18 спортових команд. Велика увага була надана харитативним справам, і ОБВУ подавало допомогу українським інвалідам в Австрії і Зах. Німеччині. В системі ОБВУ діяли в 50 роках 18 допомогових груп. У 60 і 70 роках виринула вже потреба приходити з матеріальною поміччю потребуючим членам ОБВУ, важкохворим чи непрацездатним.

Вельми багатю була і є культурно-освітня діяльність нашої комбатантської організації майже від самого початку її існування. В тій багатій різнорідній праці ОБВУ співдіяли дружньо протягом минулих сорока років майже всі українські мистецькі самодіяльні одиниці у Великій Британії — хори, танцювальні ансамблі й гуртки, різні тріо, квартети, секстети, а теж співдіяли індивідуальні мистці — співаки з Великої Британії та з інших європейських країн. Особливе призначення належить за довшолітню і дружню співпрацю з ОБВУ репрезентативному хорові Союзу Українців у Великій Британії «Гомонові» і репрезентативному танцювальному ансамблю «Орликові» та його мистецьким керівникам.

У рамках видавничої діяльності ОБВУ видало друком 13 книг і наукову працю проф. д-ра Володимира Кубійовича «Етнічні групи південнозахідної України». Записки Наукового Товариства ім. Шевченка. Карта, том. 160, в 1953 році. Видано 22 різні збірники, а теж десять пропам'ятних карток. Із 1955 року Об'єднання бувших Вояків Українців видає безперервно військовознавчий журнал «Сурмач».

Широкою і багатюгранною була теж і зовнішня діяльність ОБВУ, яке є членом СКВУ, КОУГЦУ, СУВФ, Світової Ради Українських Комбатантських Організацій. ОБВУ влаштовує щорічні поїздки до Австрії на военні цвинтарі, де похоронені полеглі воїни І УД УНА, відбуває теж поїздки на военний цвинтар у Фута Пас і на Монте Кассіно. Старанням Головної Управи ОБВУ споруджено два пам'ятники в Австрії — у м. Фельдбаху і на воєнному цвинтарі в Травтмансдорфі, закріплено пропам'ятні таблиці в церкві св. Варвари у Відні, на горі Леопольдбергу, три пропа-

*Сот. Маріян Д. Гайва відкриває XXXV Крайовий Вояцький З'їзд ОБВУ в Олдгамі ·
у відзначення 40-річчя ОБВУ*

м'ятні таблиці в крипті храму св. Софії у Римі, а у Великій Британії був споруджений пам'ятник полеглим за волю України в сумівській оселі Тарасівці, закріплена пропам'ятна плита на воєнному цвинтарі в Каннок Чейс і пропам'ятні таблиці в парафіяльних церквах ПУКЦ у Брадфордї та в Дарбі, як теж і в катедральному храмі УАПЦ у Лондоні.

Не залишала Головна Управа ОБВУ без належної уваги питання і проблеми зовнішньої діяльності, зокрема захисту українського народу та українців-політв'язнів у ССРСР. Протягом минулих сорока років Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії дружньо співпрацювало з різними українськими комбатантськими організаціями, а теж і з українськими суспільно-громадськими установами й організаціями у вільному світі, втримувало дружні контакти з українськими провідними військовими діячами, головно з Головнокомандуючим УНА ген. полк. Павлом Шандруком, а водночас, утримувало теж контакти і співпрацю з різними чужинними комбатантськими організаціями і діячами, як у Великій Британії так і в інших країнах вільного світу.

Особливо широкогранною була загальна внутрішня діяльність нашої комбатантської організації у Великій Британії. В цій діяльності ОБВУ тісно співпрацювало завжди з СУБ як головною суспільно-громадською центральною установою у Великій Британії, а теж і дружньо співпрацювало з іншими братніми громадськими організаціями і товариствами. Протягом минулих сорока років ОБВУ з належною увагою шанувало обидві українські Церкви, підтримувало їх, а Проводи Церков наділяли ОБВУ своїми капелянами. Старанням ОБВУ введено щорічне, вже традиційне, Свято Героїв, котре відбувається в сумівській оселі Тарасівці. Щорічно відбуваються також Крайові З'їзди ОБВУ. ОБВУ бере активну участь у цілій ширині в українському громадському життю у Великій Британії, не залишаючи без уваги кожної важної справи. Годиться відмітити з особливим признанням багатогранну працю Відділів ОБВУ протягом минулих сорока років. Вони влаштували сотні різних доповідей, імпрез, сходин національних свят, походів, поїздок, брали участь у різних окружних і крайових святах, з'їздах, маніфестаціях, опікувалися

хворими і немічними своїми членами, піклувалися могилами померлих самотніх членів і кол. українських вояків та весь час співпрацювали у різних ділянках українського організованого життя у В. Британії.

Немає ніякої можливості в цій короткій статті присвяченій сорокріччю ОБВУ широко подати та схарактеризувати багатющу працю ОБВУ в різних ділянках, що проводилась протягом минулих сорока років. Вона, ця багатогранна праця, описана вичерпно в двох альманахах, що є вже насправді історією нашої комбатантської історії, і буде так само вичерпно подана в третьому альманаху, що його Головна Управа ОБВУ має намір видати друком.

У своє п'ятидесятиліття Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії входить добре зорганізованою і сильною комбатантсь-

кою організацією, яка втішається пошаною і респектом українського громадянства, а сповняючи свою багатогранну працю має своє заслужене місце в українському зорганізованому житті у Великій Британії і поза її межами. Чесне вояцьке служіння Україні й українській національній справі та визвольній боротьбі української нації залишається і далі головним завданням нашої комбатантської організації, так як це визначив уже давніше автор цих рядків, вказуючи що «наша вояцька присяга на вірність України зобов'язує нас постійно. Довгі роки перебування на чужині ні в чому не змінили, а навпаки, ще збільшили наші завдання у всеобіймаючому фронті визвольної боротьби українського народу й кожночасно нам пригадують, що добро української нації це наш найвищий закон і життєвий дороговказ українського вояцтва».

Микола ВЕРЕС

УКРАЇНСЬКОМУ ВОЯКОВІ

В бойовищах зродився ти лютий,
У навалі ворожих атак.
Гордий сину з лиманів Славути.
Українського війська вояк.

Ти пройшов не одну грозовицю
І не раз ти грудьми боронив
Волелюбність своєї світлиці,
Далечинь безбережистих нив.

І чи був ти дружинником князя,
Козаком, добровольцем з-під Крут —
Вороги дивувалися відвазі
Оборонця вкраїнських редут.

Бо в бою ти, мов криця, упертий,
Слава вічна з тобою гряде,
Не боїшся, як треба, ти вмерти,
Милосердя не просиш ніде.

Ти проходиш вітчизняним степом,
У своїй поєднавши ході,
Міць Олега і запал Мазепи,
І легенду полтавських садів.

І зринають від кроків луною
Епопеї минулих сторіч,
Передзвін Конотопського бою
У симфоніях київських січ.

І тому погляд твій променистий,
Наче небо світань голубе.
Ти спокійний, бо Мати Пречиста
Не залишить в змаганнях тебе.

Охоронить, зігріє, допоможе,
І в розгоні грядучих боїв
Ти вояче, усіх переможеш
Степової землі ворогів!

ПОБРАТИМИ!

ПРИЄДНУЙМО НОВИХ ЧЛЕНІВ

НАШІЙ КОМБАТАНТСЬКІЙ ОРГАНІЗАЦІЇ

— ОБВУ!

У 30-річчя смерті Степана Бандери

«Уся увага поневолених народів у ССРСР звертається в одному властивому напрямі власної визвольної-революційної боротьби. Всі річки визвольної-революційних змагань різних народів потрапили в одному напрямі, що визначається однаковим політичним положенням, з якого є один вихід. Революційні енергії усіх народів дедалі виразніше будуть скеровуватися в одне річище спільної визвольної революції. Паралізуючий вплив большевицької терористичної системи проломаний у багато місця. Поширюється дух безстрашної визвольної боротьби. Народи відчули свою силу та усвідомили штучність большевицької диктатури, в якій жменька панує над народом через розпорошення національної енергії. Зріст революційної свідомості й готовості до боротьби відбувається непомітно, під поверхнею життя. Поодинокі спонтанні вибухи свідчать про нагромадження й напруження революційних енергій. Ці вибухи не вичерпують тих енергій, тільки збільшують і прискорюють процес їх визрівання в багатьох інших місцях. Большевицькі намагання розрядити нагромаджені революційні настрої тактикою малозначних поступок залишаються без успіху, так само, як терором не вдається викоринити змагання до волі. Поважніші поступки режиму, роблені під натиском національних стихій, сприймаються як частинні здобутки визвольної революції і починаються до її дальшого скріплення».

(Степан Бандера, «Висновки з новіших подій і процесів для революцій». Мюнхен-Торонто, 1978, стор. 443-444)

БУРЕМНІ ДНІ В КАРПАТСЬКІЙ УКРАЇНІ

Паризьке «Українське Слово» від 17 березня 1939 року писало:

»14 березня в 15 год. мадярський уряд вручив чеському послові в Будапешті ультиматум. Чеський уряд відповів, що єдиним господарем — Карпатської України є її уряд. А уряд Карпатської України — який на першу вістку про переступлення кордону мадярськими військами звернувся телеграфічно до німецького уряду з протестом, а з черги про поміч — відкидає ультиматум Мадярщини, який фактично зводився до того, щоб Карпатська Україна піддалася Мадярщині. Так починається нова українська війна після майже двох десятиріч — тим разом війна проти Мадярщини.

На чолі збройних сил Карпатської України, з наказу міністра збройних сил Карпатської України — С. Клочурака, станув дотеперішній полковник «Карпатської Січі» Сергій Єфремов, головним ядром української армії стає «Карпатська Січ» і українські вояки дотеперішньої ч.-сл. армії з Карпатської України. Чехи тільки частково здають зброю, решта втікають зі зброєю до Польщі, ще інші ж відділи нападають на українські частини й намагаються їх роззброювати. Відступаючи перед мадярами, чехи радше знищують муніцію, ніж віддають її українцям. Наше військо мусить нападати на чехів і здобувати для себе зброю. В таких важких умовах треба негайно ставити чоло ворогові. Команда збройних сил закликає весь народ під зброю».

Коли я нотував дослівно це повідомлення до свого щоденника, то пізніше, а саме 17 березня 1939 р. дивувався з надзвичайної поінформованості кореспондента «Українського Слова», який так скоро коротко й правдиво встиг із Хусту подати до редакції часопису в Парижі відомості про початок війни Карпатської України з Мадярщиною. . . Дивуюся я й тепер, коли пишу ці рядки, що ні одного зайвого слова та ніодного неправдивого факту в його кореспонденції не було.

Увечері 14 березня о. прем'єр, монсеньйор Августин Волошин, скликав до свого приват-

ного помешкання на нараду всіх, із ким уважав за потрібне порадитися в ця критичну для Карпатської України годину. Серед викликаних був і я.

Почавши нараду, о. прем'єр повідомив, що 14 березня чеське військо напало на січовиків, а мадяри використали це, перейшли кордон та зайняли вже три села на мукачівському відтинку кордону. Чеська кордонна сторожа залишає кордони, а Карпатська Січ ще не може їх обсадити, тим то кордони відкриті для ворога, і він наступає силами кількох дивізій піхоти та моторизованими частинами при допомозі танків, летунства та гарматних відділів. Далі о. прем'єр з обуренням повідомив, що у відповідь на протестну ноту, яку він післав від уряду до Берліну, німецький консул у Хусті д-р Гофман, повідомив, що в такій ситуації, коли мадярське військо зайшло досить далеко в глибину Карпатської України, Німеччина не може дати допомоги, бо це могло б викликати збройний конфлікт з мадярами й поляками, а через те треба добровільно піддатися мадярам і не проливати даремно крові. . .

Хтось із присутніх на нараді досить голосно зауважив:

— Безсоромна німецька брехня! . . . Та ж Гітлерові досить було б сказати мадярам одне слово й вони забрались б назад. . . Яка лицемірна гра?! . . .

Коли ось стражмайстер Торбич повідомив, що прибув мадярський майор, як парламентар від мадярської головної команди, і просить прийняти його.

Прем'єр сказав завести того парламентаря до його їдальні, і що він туди зараз прийде. Через декілька хвилин він і пішов туди.

Вістка про прибуття адярського парламентаря якось приголомшила присутніх. Мовчанку перервав Іван Рогач.

— Будемо боронитися й не віддамо добровільно країни ворогові! Карпатська Україна, проголосивши свою незалежність, увійшла в цілість всеукраїнських визвольних змагань! . . .

Якось не взялася розмова й присутні сиділи мовчки.

Нарешті з'являється в дверях о. прем'єр.

— Панове, — каже о. прем'єр, — ультиматум мадярів такий: до 8.00 години ранку передати їм владу в цілій Карпатській Україні.

Парляментар повідомив, що будапештський уряд о 15.15 годині дав 12-годинний ультиматум також чехо-словацькому урядові в Празі із такими вимогами: 1) Чеське військо за 24 години має вийти з Карпатської України, 2) Чеське військо повинно перестати переслідувати мадярів, 3) Чеське командування має видати зброю мадярським самооборонним організаціям 1 4) Усіх інтернованих мадярів чеська жандармерія негайно має звільнити з таборів. Щоб підтримати свої вимоги, мадяри перейшли кордон Карпатської України, а відповіді з Праги чекають до 3.15 години дня 15 березня. Парляментар чекає на мою відповідь.

Група карпатських січовиків із комендантом Дмитром Климпушем (у чорній шапці) Зліва направо: Костюк, Іван Яремчук, Василь Кузьмик, Степан Пап, д-р Юрій Шпилька, Долинай (молодший), Дмитро Климпуш, Йосипчук, Мадяр, Василь Потушняк, Олександр Блестів і Андрій Бора

Відбувається коротка нарада й ухвалюється дати парляментарові відповідь, що уряд Карпатської України є суверенна держава, і така форма ультиматуму суперечить міжнародному праву.

Одночасно вирішили з'ясувати, як ставиться командант чеського війська, генерал Сватек до подій у зв'язку з ультиматумом мадярів.

Д-р Юлій Брацайко запропонував спробувати проводити з мадярами дипломатичні переговори.

Пропозицію прийняли, але надії на те, що ці переговори щонебудь дадуть, не було. Принаймні хотіли трохи виграти часу. Було також ухвалено повідомити через присланого парляментару мадярський уряд, що уряд

Карпатської України добровільно влади не передасть, хоче проводити переговори, із умовою, що мадярське військо припинить свої дальші військові кроки. Для того вибрали делегацію в складі: Д-р Юлій Брацайко, д-р Микола Долинай та інж. Михайло Дутка.

Прем'єр вийшов до сусідньої кімнати повідомити парляментару про наші ухвали.

Усі були певні, що з наших старань нічого не вийде, і ми Карпатську Україну не оборонимо, але між нами не було жодного, хто був би за те, щоб добровільно піддатися Мадярщині.

Коли о. прем'єр знову повернувся до нас, йому було сказано, що всі ми вирішили боро-

нити Карпатську Україну, хоч безнадійно, але боронити.

— Згода! — відповів о. прем'єр, — але почекаємо до ранку, може прийде якась позитивна відповідь від мадярів. — На цьому нарада закінчилася й ми розійшлись.

Уранці прийшла телеграфічна відповідь з Будапешту, який повідомляв, що з «технічних причин не може вже припинити військових акцій, але готовий розмовляти з представниками уряду Карпатської України». Про це я дізнався від о. прем'єра, який мене викликав до телефону, ще зі свого мешкання.

Ми повели розмову, що далі нам робити, а тим часом до прем'єра зайшов військовий міністр п. Клочурак. Він запропонував оголосити мобілізацію і zorganizувати всіх, хто хоче

Афіша — заклик «Карпатської Січі» в 1939 році

боронити країну, тобто негайно створити армію Карпатської України. Вимагати, щоб чехи передали зброю, потрібну для боротьби. Далі він запропонував признати на головного командира цієї армії мене, бо Карпатська Січ, яка само-собою буде творити ядро цієї армії, не має між своїми старшинами відповіднішого команданта.

Про це прем'єр зразу й переказав мені телефоном та запитав мою думку.

Я зі свого боку запропонував на головного коменданта п. Климпуша, коменданта Карпатської Січі, який має вже штаб і має надзвичайно доброго шефа штабу полк. Гузара...

Але виявилось, що Климпуш виїхав з Хусту додому, до Ясіня, ще перед боями з чехами і невідомо, де він тепер. А крім того, сказав о. прем'єр, п. Климпуш звичайний під-

старшина, і не може бути комендантом армії, а через те попросив мене не відмовлятися.

Я свою згоду дав і на тому наша розмова телефоном закінчилася.

Через яких 10-25 хвилин до моєї канцелярії зайшов учора призначений військовий міністер Степан Ключурак. Він дав розпорядження негайно організувати все для оборони, а найперше штаб, оголосити мобілізацію добровольців, наладнати зв'язок із комендантами Січей на місцях, і взагалі все, що я визнаю за потрібне.

Міністер Ключурак повідомив мене, що за його відомостями чехи поспішно відходять із Карпатської України, забираючи із собою не тільки зброю, а й різне майно, як військове, так і державне, яке фактично становить власність Карпатської України.

Проте, певного ще нічого не можна сказати. Він збирається поїхати до Головної Команди чеського війська й поговорити із самим ген. Прхалою і з'ясує справу. А тим часом ми взяли написати наказ про організацію Начальної Команди.

У цей час зібралися чимало січових старшин і взагалі старшин колишньої армії УНР та УГА. Ми перейшли до сусідньої залі і там міністер Клочурак, у присутності зібраних старшин, прочитав перший наказ першого військового міністерства Карпатської України. Я вважаю, що це важливий історичний документ, який доводить самостійність Карпатської України, тим то визнаю за потрібне подати його тут дослівно:

«ВІЙСЬКОВЕ МІНІСТЕРСТВО КАРПАТСЬКОЇ УКРАЇНИ

Наказ ч. 1.

Наказую:

Полковник С. Єфремов, як комендант Національної Оборони Карпатської України, прибирає собі штаб в складі осіб: 1. Полковник Михайло Гузар, 2. Полковник Филонович, 3. Надпоручник Парчаній, 4. Надпоручник Гулянич, 5. Поручник Бабіля, 6. Підпоручник Андрій Івашкович, 7. Підпоручник Пухлик Михайло, 8. Підпоручник Вайда Степан, 9. Поручник Петро Чорний, 10. Поручник Шука Борис, 11. Комендант ОНОКС Іван Роман, як інтендант.

У Хусті дня 15.III.1939 ст. Клочурак. Міністер справ військових Карпатської України».
(Урядова печатка).

Кілька коротких слів на прощання й міністер Клочурак вийшов доповісти о. прем'єрові про утворення Начальної Команди. Більше я його вже не бачив.

Після коротенької наради з полк. Гузаром, я призначив його начальником штабу та керівником оперативного відділу Начальної Команди. Потім ми надали старшинам штабу такі функції: оперативний відділ: надп. Парчаній, пор. Іванкович; мобілізаційний відділ: надпоручн. Гулянич й ппоруч. Пухлич; інтендатура: командант Іван Роман. Формувати Хустський Кіш та маршові сотні був призначений полковник Филонович із тим, що старшинський склад він добере сам. Своїм персональним ад'ютантом я призначив пор. Петра Чорного. Осідок штабу було вирішено залишити в будинку уряду на першому поверсі праворуч. У цьому крилі були також хустівська радіовисильня та моє урядове приміщення.

Тут таки вважаю за потрібне зауважити, що з призначених наказом ч. 1 до штабу старшин у мене до служби не зголосилися і до праці не стали: надпоручн. Гулянич і ппоручн. Вайда. Заступник головного команданта Карпатської січі Іван роман, який спочатку функцію інтенданта прийняв, а ввечері 15 березня сказав мені, що він захворів, і просив звільнити його. Так само надпоручн. Осип Парчаній хоч до служби й зголосився, але функцію в оперативному відділі не виконував.

Крім названих тут старшин протягом цілого дня середі, 15 березня при штабі зголосилися дуже багато старшин, які були призначені чи до маршових сотень, чи були залишені для праці в самому штабі. Між ними слід згадати старшин Карпатської Січі: сл. пам. пор. Тарнавського (Косака), чот. Остапа Волянського (Врецьону) і кол. старшин Армії УНР сотн. Дорошенка, сотн. Яворського, сотн. Михайлова, пор. Петрика, пор. Бориса Єфремова, та пор. інж. Каплію, який зголосився до служби зі своїм власним автом.

Особливої згадки заслуговує прихід до штабу Національної Оборони одного зі славних учасників Визвольної Боротьби 1917-1920 рр. генерала Всеволода Петрова.

Побачивши його високу постать, так добре мені знану з минулих часів, я поспішив йому на зустріч.

— Вітайте, пане генерале! Сам Бог вас сюди посилає у цю тяжку годину, — казав я, стискаючи протягнуту мені руку.

— Радий, що вас бачу... І знов у мундурі, але цей раз, у сірому, новому, — сказав генерал, усміхаючись, — Ну, що нового?

Назвавши йлму присутніх у кімнаті старшин штабу, попрощав його сісти і коротко йому звітував про загальну ситуацію. Скінчивши свій звіт, я звернувся до нього з проханням, щоб він перебрав на себе начальну команду збройними силами Карпатської України.

Генерал якось дивно посміхнувся, похитав головою і відповів:

— Ні, пане полковнику, я на це не можу пристати.

Я пробував його переконати, навіть прохав його згоди піти зі мною до президента о. д-ра Волощина, але він категорично відмовився, мотивуючи тим, що він у Хусті людина нова, що тут майже нікого не знає, та його тут теж не знають, що не має нічого спільного з політикою партійних кіл, які стараються усе захопити у свої руки, а він із великими труднощами, нарешті, дістав маленьку посаду вчителя. Далі він сказав, що зі старшин, яких

БОРОТЬБА УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ НА СХІДНЬОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У 1941-1944 РОКАХ

(Закінчення)

У березні 1943 р. були в Донбасі другий раз розкинені протинімецькі і протибольшевицькі листівки. Німцям не вдалося цим разом зловити ані одного революціонера. Лави революціонерів росли з дня на день. Народ стихійно організувався в підпільні гуртки. Доказом поширення та надзвичайної популярності українського визвольного-революційного руху було те, що його гасла й акція захоплювали навіть москалів. Улітку 1943 р. німці заарештували на Рудченково групу 30 москалів-робітників та інтелігентів, які, прочитавши українську самостійницьку літературу, самі зорганізували собі підпільну ланку, передруковували листівки на писальних машинах і роздавали людям.

Коли підпілля набирало щораз сильніших форм та коли були в районі Сталіно зорганізовані боївки, що нападали на німців, провід революційного підпілля Донбасу почав організувати охотників і пересилав їх до відділів УПА на Волинь і на Правобережну Україну. В тому мав великі заслуги заступник провідника підпілля Донбасу Василь Михайлович Козик, застрелений німцями в Умані в листопаді 1943 р. Цей великий патріот і революціонер, родом з Криворіжжя, відсидів 7 років у таборах на Сибірі, потім, вернувся в Україну, став у лави українського визвольного руху, куди післав теж свою 20-літню доньку. Під час організації боївок у Гришині та при закопуванні зброї заарештували німці кількох самостійників, між ними Валерія Якубовича і Василя Петренка. Обидва вони сиділи в тюрмі у Сталіно, а потім були перевезені в концтабір Дахав і дочекалися волі у травні 1945 р.

З початком червня 1943 р. перевели німці арештування в Маріуполі, по сильній акції, яку повели самостійники проти примусового посилання людей копати протитанкові рови довкола міста. Акція була проведена так сильно, що люди збунтувалися під час копання ровів, убили трьох німецьких наганячів, а решту важко побили. Після тієї акції німці заарештували багато українських громадян

разом із організатором підпілля Теодором Лічманом, що згинув потім у концентраційному таборі. В той час згинув також розстріляний німцями Теодор Гриців.

Протягом дворічної революційної праці пропаганда визвольного руху мала величезні успіхи. Тоді вперше в історії Донбасу українське робітництво виявило свою нерозривність з усією Україною, й дало заповуку, що в майбутніх визвольних змаганнях відіграє першорядну роль. Від часу, коли тому 70 років Джон Джеймс Гюз заложив перші заводи в Донбасі та заснував місто Юзівку (Сталіно) — все робітництво було під впливом спочатку російських соціал-демократів, а потім большевиків. У 1917 організоване Ворошиловим, Артємом та іншими большевицькими ватажками робітництво помагало руйнувати молоду українську державу. В 1941-43 рр. ситуація змінилась. Завдяки впертій, важкій та саможертвенній праці самостійницької ОУН, вдалося насамперед вкорінити українську самостійницьку ідею та спопуляризувати її. Багато робітників кров'ю своєю доказали, що ті ідеї їм рідні й дорогі. Робітництво Донбасу побачило брехню московського большевизму та зрозуміло в усій своїй наготі облудність та підлість викривлених та спростачених большевиками марксіських ідей. Кров'ю своїх найкращих синів доказало воно свою непохитність у вірі в майбутнє самостійної України. Нема ні міста ні села на Донбасі, де не знали б про українську визвольну боротьбу, про самостійницьку ОУН, про геройську УПА.

Я не можу забути молодого хлопця з Маріуполя Володю К. і його меншого брата. Його батька розстріляли большевики за належання до СВУ, коли йому було 9 років. Батьківський заповіт глибоко закарбувався йому в серці. Він шукав правди і заснував у школі, як був учнем 8 класу, в 1940 р. в Маріуполі «Товариство Чорного тризуба». Коли я зустрів його в травні 1942 р. він заявив, що на мої слова він чекав уже кілька років. Найбільшою радістю для нього була самостій-

ницька література, яку я дав йому читати. Усі ті книжки він переписував разом із своїм 14-літнім братом днями й ночами, щоб їх роздати іншим товаришам. Він скоро зорганізував революційний гурток серед молоді Маріюполя, а коли грозив йому арешт, перейшов у підпілля і працював вперто з великим успіхом в інших районах Донбасу, розкидав у театрах і кінах листівки. Коли большевики в вересні 1943 р. зайняли Донбас, переїхав в Холодноярщину, де його в листопаді 1943 р. німці заарештували й вивезли в конц. табір Дахав, а потім у Дору. В травні 1945 р. звільнили його американці.

Коли в серпні 1943 р. большевики прорвали вдруге фронт, головний революційний центр, маючи досвід з першого пролому большевиків в лютому 1943 р., дав наказ більш розконспірованим революціонерам податися на Захід, а добре законспірованим залишитися на місці. Большевики зайняли Донбас у перших днях вересня 1943 р. і посунулися на захід.

Я виїхав з Донбасу до Миколаєва над Чорним морем. Сидячи на квартирі в одного самостійника, я познайомився з його сином, червоноармійцем, що три дні тому втік з червоної армії, коли вони займала Донбас і прямувала до Дніпра. Він був капітаном червоної армії і служив від 1939 р. у війську. Перед тим не знав нічого про український визвольний рух. Але коли червона армія зближилася до Дніпра і його частини стояли на Донбасі, він довідався про українську самостійницьку діяльність про Бульбу, Бандеру, ОУН та УПА. Робітники давали йому читати листівки і самостійницьку літературу. Він переконався, що український визвольний рух, це сила, перед якою майбутнє. Тому забрав ще чотирьох червоноармійців і втік з армії, щоб дістатися до УПА і воювати за самостійну Україну. Цей факт хай буде доказ, який вплив мала самостійницька діяльність на населення

України навіть на теренах, зайнятих большевиками.

Або інший факт: в різних містах України стояли батальйони, силою зорганізовані з полонених червоної армії. Треба знати, що перед полоненими червоноармійцями стояла дилема: загинути голодовою смертю в німецькому полоні або «добровільно» зголоситися до німецького війська. Таких «добровільних» батальйонів було в Україні кілька. Один стояв у Сталіно, в його склад входили кавказці, кубанці й інші. Коли я нав'язав контакт з батальйоном і роздав самостійницьку літературу, весь батальйон станув під стяг української самостійницької боротьби. Члени батальйону доставляли зброю, перевозили і розкидали листівки, робили пропаганду в інших батальйонах, виконували атентати на німців, займалися кур'єрською службою, а коли дістали наказ перейти до УПА в Холодний Яр, вони вистрілявши німецьку команду, перейшли в ліс.

Це, що публікую, це лиш сота частина тієї геройської боротьби, яку вів український народ в рр. 1941-44 на східних українських землях. Богато ще сьогодні не можна писати, бо ще живуть люди і далі ведуть боротьбу, яка ще жорстокіша, як проти німців. Деякі, що згинули, залишили своїх рідних і про них теж не можна писати.

Визвольна боротьба проти німців у часі другої світової війни знайде ще істориків, які об'єктивно освітлять геройські криваві часи. Свої спомини пишу головню тому, щоб виявити всю брехливість большевицьких пропагандистів з «Радянської України», львівської «Вільної України», чи американських «Українських щоденних вістей» та інших большевицьких рептильок, що горлають що, мовляв, українські націоналісти були на службі в німців, що маси українського робітництва й селянства є проти них і т. п.

ПЕРЕДМОВА

В 1988 році вийшли друком в англійській мові спогади шефа штабу І УД УНА майора Вольфа-Дітріха Гайке. Цю працю видало Наукове Товариство Шевченка, його історично-філософська секція, том. 188. Дуже добру передмову до цієї праці написав американський професор Джон Армстронг, що є добре ознайомлений з українською проблематикою і положенням українців у часі другої світової війни. Його передмова — це реалістична і холодна аналіза можливостей ведення визвольної політики у воєнному часі, а ми, українці, не були самотніми у світі, що мусили використовувати у воєнному часі різні форми визвольної боротьби.

Друкуємо цю добру передмову проф. Джона Армстронга з журналу «Вісті комбатанта» ч. 1 за 1989 рік. Передмову переклав на українську мову Василь Федорович.

*

Ці спогади займають унікальне місце в історіографії українського націоналістичного руху з часів другої світової війни. Майор Вольф-Дітріх Гайке — це один із небагатьох неукраїнців, що був тісно і співчутливо пов'язаний з українцями в тому критичному періоді. Як начальник І Української дивізії від січня 1944 аж до остаточної капітуляції перед британською армією в травні 1945, Гайке був у винятково сприятливій позиції і мав змогу спостерігати, як велика група галицьких українців реагувала на надходячу кризу на східному фронті. Він теж був свідком безмежної відданості, яку вони виявляли до справи української державності. Починаючи свою службу, Гайке був мало обізнаний з українськими проблемами. Впродовж свого 16-місячного побуту в Дивізії Гайке мав до діла більше з рядовими українськими вояками, ніж з їхніми старшинами. Отже, тут ніхто не може очікувати ревелаций про внутрішню роботу націоналістичного руху. Такі інформації можна дістати з інших джерел. Спомини майора Гайке цінні тим, що вони кидають світло на ментальність «звичайних» інтелігентів, студентів і селян, кинених у воєнний вир для оборони своєї справи.

Майор Гайке був офіцером Вермахту з боевим досвідом на східному фронті, а не членом кадрів СС-івських службовців, що організували Дивізію. Гайке був сторонньою

людиною так для українців, як і для нацистських фанатиків які пробували використати українців для своїх потреб. Проте він мав свої «упередження» щодо «людей зі схо-ду», як це було прийняте серед більшості німців його генерації. Його зауваги (стор. 18) про позірну «емоційний лаятмотив» українського життя, як характеристичний для всіх слов'ян, може їх образити, а одночасно збентежити чужого дослідника. Але уважне читання авторських дискусій про його взаємодії з чистокровними українцями показує, що його упередження не виникли з поблажливості, але з співчутливого намагання зрозуміти спеціальний характер тих прекрасних людей. Про його щирість свідчить також його готовість критикувати гостро специфічні риси німецького характеру. Звичайно, Гайке складає всю вину на нацистський режим. Все-таки він дбайливо вказує на різницю між деякими нацистськими особистостями, як ось:

Безжальний райхсфюрер СС Гайнріх Гімлер, якого згода була потрібна для утворення Дивізії, але який вважав її тільки знаряддям німецької політики. Офіцери СС, нпр. Фріц Арльт, що ставився прихильно до Дивізії як військової формації.

Губернатор Галичини д-р Отто Вехтер, що відіграв вирішальну роль при формуванні Дивізії (Про його подвійну роль буде мова пізніше).

Крім того, Гайке не щадить також інших німців, включно з Вермахтом.

Обговорюючи свій досвід з І українською дивізією, майор трактує питання, що не утримало такої уваги, на яку воно заслуговує в загальній історії України воєнного часу. Домінуючою темою в тому розділі української історіографії, особливо в останніх роках, була УПА — Українська Повстанська Армія. Це зрозуміло, чому розповідь по одночасну опозицію повстанців проти комуністів і нацистів стала головним компонентом «геройського віку» українського націоналізму під час 2 світової війни. Також ясно, чому справа рішучого спротиву до обидвох тоталітарних окупаційних режимів була головною темою українських звернень до західного світу. Проте правдива історія УПА, подібно як і Дивізії, має свої тіні спалахи геройського світла. На всякий випадок, турбота про повне висвітлен-

Майор Вольф-Дітріх Гайке, шеф штабу I УД УНА

ня фактів вимагає, щоб історик докладно й критично розглянув епізоди, які могли б мати більше значення для мілітарних досягнень, ніж для повстанської дії. Також справедливість вимагає, щоб хоробрість вояків Дивізії так само, як і бійця УПА, не пішла в забуття.

Про початки Дивізії майор Гайке говорить тільки загальною, бо він формально вступив до неї щойно вісім місяців після її сформування. На щастя, ця книжка має (як додаток) короткий звіт д-ра Володимира Кубійовича, що як голова української громади в Генеральній Губернії мав знамениті кваліфікації на те, щоб належно представити історичні факти, крім того, доволі багата документація в німецьких архівах дає науковцеві змогу перевірити всі важливіші деталі того початкового періоду.

Ініціатива створення Дивізії виникла так в німецьких, як і в українських колах. Альфред Розенберг, якому Гітлер доручив завідування окупованими східними територіями, звернувся в березні 1943 р. до СС за допомогою при заснуванні Українського Національного Комітету для підтримки німецьких воєнних зусиль та для одночасного послаблення намірів деяких нацистів, що хотіли опертися на російського ген. А. Власова. Майже в тому самому часі д-р Кубійович звернувся до ген.-губернатора Ганса Франка з пропозицією створити більшу українську бойову силу. На ділі, це не був Франк, а його підлеглий Отто Вехтер, що мав близькі контакти з Гіммлером, і якраз він виступив з тим пляном у межах свого дистрикту Галичина. Це територіальне обмеження перехитрило Гітлерову

фанатичну настанову, що слов'яни взагалі, а в даному випадку українці, не здібні носити зброю. В результаті нова формація дістала назву «СС Дивізія Галичина», що мало вказувати на обмежені територіальні рамки, хоч всі розуміли, що рекрутами будуть, якщо не виключно, то в переважній більшості, українці з усіх земель.

Ясно, що прагнення нацистського проводу та українців типу Кубійовича, що вважали співпрацю з німцями як жалюгідну, але неминучу вимогу для збереження їхньої спільноти, — були зовсім протилежні. Розуміючи ті розходження майор Гайке явно симпатизував з жалюгідним становищем українських організаторів Дивізії. І справді, він постійно картає навіть німецький компонент Дивізії (включно з командним складом і нижчими кадрами) за нерозуміння політичного потенціалу галицької армії. Він бачив, що це був досконалий інструмент для звербування українських національних сил для боротьби з комунізмом. Проте, Гайке в спосіб типовий для німецьких офіцерів його генерації, приємною для очевидний і ясний пункт, відкидаючи від своїх споминів якунебудь «політичну» мету. Читач може сам розв'язати те позірне протиріччя, беручи під увагу, що в творі Гайке поняття «політичний» відноситься до партії і партійного суперництва, так німецького як і українського, а це в німецькій армії традиційно відкидалося. Все-таки він глибоко стурбований «політичними моментами» тих завдань, що переступають чисто тактичну і стратегічну військову мету, тобто тему, яка за Клявзевицом є неминуча для військових людей, що співпрацюють з чужинцями.

Щодо українців, то їх гаряче бажання утворити міцну регулярну військову силу виникло з традиційного нахилу і раціональної калькуляції. Козацький мотив, що проник українську історію, спонукав сучасне покоління вважати досвід із зброєю підставовим чоловічим атрибутом, а також істотним оборонним чинником України, що знайшлася між сильними сусідами. Також свіжий спомин про визвольні змагання з часу 1 світової війни сильно скріпив традиційну пошану до збройних сил.

Гайке неодноразово підкреслює, яке велике значення для 1 української дивізії мали ветерани визвольних змагань, а доказом того було перебрання команди ген. Павлом Шандруком. Такі ветерани творили живий зв'язок першим «героїчним віком» українського націоналізму двадцятого століття, а також були необхідні для втримання військового духа. Безперечно,

всі ті офіцери були застарі для фронтових боїв. Досвід багатьох з них був застарілий для сучасного командування на вищому рівні. Все-таки деякі з них доповнили свій давніший досвід службою в чужих арміях, головню в армії польської держави, до якої формально належала Західня Україна. Потреба затримати бодай мінімальну кількість кваліфікованих українських офіцерів підсилила запал українців створити за всяку ціну власну військову формацію. Звичайно, українці воліли армію під прапором незалежної української держави або принаймні якогось органу, що в початковій стадії діяв би як держава.

Гайке не розглядає відносин між армією і державою, бо це лежить поза сферою його компетенції. Проте, від моменту, як Розенберг почав розглядати співпрацю з СС для повалення Власівської альтернативи, то аж до самого кінця нацистського режиму всі так заплутані переговори в справі «Українського Комітету» були безнадійно зв'язані з долею Дивізії. Тут не місце навіть дуже коротко накреслювати ті скомпліковані ходи. В усякому разі треба мати на увазі одне: нагода творення української військової сили завжди була получена з надією на встановлення українського державного апарату. Тим часом болючі політичні жертви — «галицька» замість «українська» дивізія; німецькі кадри вниз аж до рівня підофіцерів — капралів; співпраця з найбільш нікчемними елементами нацистського режиму — йшла рука в руку з готовістю проливати кров молодих українців — в безпосередньому розумінні — за німецькі інтереси. В розумінні українських провідників (схваленому рядовими вояками) ті жертви були оправдані виглядами на зорганізування регулярної військової сили.

Без сумніву, нині тяжко усвідомити собі, як ті довгореченцеві перспективи приваблювали мислячих українців, навіть тяжче, ніж тим дослідникам, що незабаром після війни старалися зрозуміти українські калькуляції. На початку 1943 р. багато українців вважало, що на східньому фронті створиться безвихідне положення. В тому випадку українська дивізія мала б більшу силу вести переговори з німцями. В 1944 р. практично всі українські лідери рахувалися з можливістю німецької поразки. Вони були переконані, що военний союз між Сталіном і англо-американцями розпадеться, як тільки впаде нацистський режим, а негайно після того дійде до збройного конфлікту між ССР і західніми альянтами. Такий конфлікт доведе до знищення комуністичної системи, а безпосереднім наслідком

того буде невирішене становище в Східній Європі, подібне до періоду 1918-1920 років. В таких обставинах навіть невеликі локальні військові сили можуть бути придатні, так для зміни рівноваги сил (зокрема між поневоленими народами, як українці і поляки), як і для охорони національних спільнот. Кінець кінцем (якщо на це погодяться переможні західні альянти) такі військові формації зможуть підтримати творення нових держав.

Якщо такі розрахунки були специфічними для українців, то хтось міг би зарахувати їх до нереального романтизму, який — на думку Гайке — є українською національною прик-

рішальне значення. В їх розрахунку суттєвим прагненням було не допустити до повороту західного колоніалізму (нідерланські службовці підтримані британськими військами), вони воліли советську інвазію. Подібно як українці, поляки і словаки надіялися на поміч Заходу, щоб запобігти новій советській агресії, так деякі індонезійські провідники вважали за вказане старатися про советську інтервенцію, щоб не допустити до повороту колоніальної окупації.

Ті цікаві розрахунки на протилежних кінцях земної кулі віддзеркалювалися в уявних ролях офіцерів переможних окупаційних ар-

Фрагмент прощання добровольців у с. Жаб'ю (тепер Верховина) на Гуцульщині

метою. Але ті калькуляції поділяли також поляки в своїх намаганнях зберегти Армію Крайову, а до деякої міри й командири словацької армії. Вони також слов'яни; але досвід з далекого воєнного театру посилює моє переконання, що ті калькуляції мають мало спільного із «слов'янською ментальністю». Згідно з Дж. МакТурнан Кагіном («Націоналізм і революція в Індонезії», 1952) лідери індонезійського визвольного руху рахувалися з нестабільним періодом після поразки Японії. Тоді ті повстанці Третього Світу думали, що релятивно малі місцеві сили будуть мати ви-

мій. Подібно, як німецькі офіцери, що працювали із східньо-європейськими національними формаціями, старалися використати їх як відносно «незаражені» мости для наближення до британських і американських сил, так само й офіцери японської розвідувальної служби були в контакт з індонезійськими повстанцями і розглядали їх антиколоніалізм як легітимізацію для наближення до «антиімперіалістичної» Москви. Всі ті пляни показалися фантазією. Англо-американці не мали охоти ризикувати й приносити нові жертви для інтервенції в Східній Європі, а Сталін теж не

був приготований в тому часі вплутуватися у війну в південносхідній Азії. Якщо зважати, як близько світ був до загального конфлікту в роках 1948 і 1950, то тяжко відкинути українські й індонезійські калькуляції як звичайні мрії. Війна через помилку в розрахунках (як в Кореї) буває звичайним явищем великих держав, подібно як в малих держав помилковим є надії на більшу війну. Тому в таких непевних міжнародних обставинах українська ставка на галицьку дивізію не була, здається, нерозважною.

Інший фактор підказує, що українські калькуляції не були так далекосяглі, як на це побіжно вказувала б їх кінцева невдача. Щоб утворити дивізію, то по суті всі українські політичні фракції вкінці погодилися (принаймні мовчки) на співпрацю з німцями. Як вказано раніше, ініціатива з українського боку вийшла від д-ра Кубійовича, провідника української цивільної адміністрації в Галичині. Для того завдання Кубійович був повністю кваліфікований: повне знання німецької мови, видатний географ з міжнародною репутацією, трирічний досвід в контактах із службовцями Генеральної Губернії. Хоч він не презентував ніякої української партії, то все-таки втішався серед усіх загальною пошаною за свої значні досягнення. Але понад усе (тут я покликуюся на свої особисті контакти з д-ром Кубійовичем з пізніших років) він завжди був холоднокровний і мав здоровий розсудок. У результаті, його міркування про потребу української військової сили (див. додаток), хоч в основному зроблені незалежно від нікого, вимагали підтримки майже всіх інших українських провідників.

Проте, найголовніша підтримка прийшла від Української Католицької (Уніятської) Церкви. Єпископ Йосиф Сліпий (значно пізніше кардинал Сліпий) публічно схвалив творення Дивізії. Виглядає, що й митрополит Андрій Шептицький, найбільш шанований українець, зробив це приватно. За їх заохотою, о. д-р Василь Лаба стає відповідальним за священиків Дивізії. Основною вимогою Української Католицької Церкви для підтримки справ Дивізії було те, щоб українські священики, працюючи в Дивізії, могли забезпечити молодим воякам-новобранцям духовну й моральну опіку та неутралялізувати всі спроби нацистської індоктринації. В тому відношенні духовні зусилля мали повний успіх. СС Дивізія «Галичина» була єдиною СС формациєю східноєвропейських народів, що мала священиків, при чому нацистська пропаганда була фактично виключена. В заміну

за це Церква погодилася з думкою, що національна військова формація є необхідна для українських інтересів на довшу мету, і тому заохочувала добровольців вступати до Дивізії. Ця підтримка Церкви сприяла також тому, що до Дивізії почали зголошуватися старші офіцери, які належали до передвоєнних галицьких партій, напр., УНДО.

Одержання підтримки групи Мельника ОУН-м) було нескладне. Як Кубійович виступив з цією пропозицією, повстанці ОУН-м на Волині ще далі виступали проти німецьких окупаційних властей. Під тиском советських партизанів і конкуруючих націоналістичних повстанців Бандери, прихильники Мельника швидко втратили ґрунт. В часі набору до Дивізії їх остали партизанські сили (відділ «Хріна», пізніше «Волинський легіон самооборони») погодилися вступити на німецьку службу. Згодом, як пише майор Гайке, Волинський легіон протиставився включенню його до Дивізії. Однак всередині 1943 року ОУН-м повністю була згідна з набором до Дивізії. Справді, фракція Мельника сама прийшла до заключення, що регулярна військова формація є необхідна. Мельник стояв близько до Католицької Церкви, а його прихильники співпрацювали з Кубійовичем. Як високий офіцер Української Галицької Армії з 1918-1920 років, Мельник розумів і доцінював вагу регулярної військової формації і він справді волів керувати своєю політичною організацією на військовий лад. Вкінці, як уже згадано, розвиток подій на Волині не залишав ОУН-м іншої альтернативи, як поновлену співпрацю.

Позиція ОУН-Б є більш невизначена. Безумовно, прихильники Бандери на початку відкидали якунебудь співпрацю при наборі до Дивізії. Підпільна пропаганда ОУН-Б в Галичині і на Волині (включно з летючками УПА, яку в половині 1943 р. перебрали бандерівці) засуджували організовану німцями військову формацію. Замість того «нова» УПА далі закликала до збройної боротьби проти нацистів і СССР. Деякі підпільні публікації повторювали ті заклики ще в половині 1944 р. Все-таки якось трудно збагнути, як міг набір до Дивізії в Східній Галичині проходити так успішно, якщо ОУН-Б, найповажніша політична сила серед української молоді, так сильно противилася тому наборові, як на це натякала підпільна пропаганда. Майор Гайке кидає деяке світло на ту справу, коли говорить про вояків Дивізії, які відвідували відділи УПА й потім за їх дозволом верталися до своїх відділів (ст. 51). Особисті свідчення й опубліковані споми-ни деяких дивізійників, що мали близькі кон-

такти з ОУН-Б, твердять, що бандерівський командир УПА, Роман Шухевич, секретно доручив своїм людям добровільно голоситися до Дивізії. Шухевич сподівався, пізніше використати тих добровольців у партизанській боротьбі. Тому теж аж до літа 1944 р., коли Дивізія вступила в катастрофічну битву під Бродами, а ЧА окупувала Галичину, ОУН-Б не виступала так сильно проти Дивізії. Згодом

даментальною нацистською програмою — всіх слов'ян перемінити на невільників-гелетів. Секретно легковажено також «великодушні» поступки для католицьких священників Дивізії. В одному СС-івському звіті до Гімmlера писалося «Ми той зуб незабаром вирвемо» (натяк на небажану проповідь о. д-р Лаби). В останніх днях свого панування Гімmlер згодом думав про свою нібито під-

Від'їзд коломийських добровольців до Дивізії 18 липня 1943 р.

приклонники Бандери активно підтримували нове формування і української дивізії. Вкінці ОУН-Б разом з Кубійовичем, Церквою і ОУН-М признавала, що регулярна військова формація є важлива для майбутньої України.

Та несподівана однозгідність українських націоналістичних поглядів на творення Дивізії не знаходила такого самого відгуку по німецькому боці. Коли в 1943 р. роблено перші кроки в справі Дивізії, тоді правдоподібно всі поділилися з тим, що ця формація має допомогти німцям досягнути перемогу. Але вже навіть ті головні СС-івські провідники довкола Гімmlера вважали українську формацію тільки тактичним інструментом, який треба буде розв'язати, як тільки досягнеться військової цілі. Обіцянки, що воїнів Дивізії влада буде трактувати нарівні з німцями, мали залишатися в силі аж до часу, коли можна буде — згідно з фун-

тимку для визволення українців та інших східноєвропейських народів з тим розрахунком, що це буде для нього добре «алібі» в можливих контактах з західними альянтами. Але це була радше фантазія, ніж якийсь макіявельний підступ.

Більш загадковою є роль допоміжних СС офіцерів, таких, як нпр. д-р Вехтер. Як член ближчого Гімmlерового оточення, Вехтер правдоподібно не мав застережень, щоб регулярно «бенкетувати з чортом». Як губернатор Галичини, Вехтер ледве чи міг би уникнути відповідальності за вбивства багатьох тисяч жидів, поляків та інших національностей, що заселявали той район. Все ж, як виглядає, він старався помірковано обходитися з українцями й може в тому відношенні не поділяв віроломних намірів своїх зверхників. Подібно, як офіцери Вермахту, що мали близький

контакт з національною проблемою Східньої Європи, Вехтер вже на початку 1943 р. був свідомий того, що Німеччина не має іншої альтернативи, як щирий компроміс з деякими більшими національностями. Отже, він позірно дотримувався Гітлерового наказу — не погоджуватися на слов'янські військові формації, а на ділі він гордився розвитком Дивізії, яка була — а він про це докладно знав —

гори до Італії. Він мав напевно добрі італійські знайомства, які дали йому змогу приховатися в монастирі впродовж двох останніх років його життя.

Пrawdopodobно українцям Дивізії було краще без такого непривабливого опікуна, коли надійшов час капітуляції перед британською армією в Австрії. Виглядає, що вермахтівські офіцери, як нпр., Гайке, не грали поважнішої

Кулеметне гніздо в бою під Бродами, липень 1944 р.

українською націоналістичною одиницею. Майор Гайке розповідає, як в квітні 1945 р., коли поразка вже була певна, Вехтер (який вже раніше мусів покинути губернаторський пост) утримував близький контакт з 1 українською дивізією. Він навіть накреслив конкретний план, як перекинути Дивізію до північної Італії, де вона мала б приєднатися до польської армії Андерса, яка там воювала пліч-о-пліч з британцями. Якби той план не вдався, то Вехтер з обережності додав, щоб принаймні домовитися про капітуляцію Дивізії перед британцями. Однак в травні 1945 р. загальне положення було таке безвихідне, що дорога через Альпи була непрохідна для більшої військової формації. Сам Вехтер якось в останньому моменті продерся через

ролі при тій капітуляції; не мали вони теж з того ніякої користі, бо їх швидко відокремили від українських військовополонених. В тому відношенні початкове положення переможених українських вояків різнилося від власців, які залишилися під керівництвом вермахтівських офіцерів аж до остаточної капітуляції перед західними альянтами. Більшість галицьких дивізійників, що перед війною були польськими громадянами, задержано в полоні західних альянтів, тоді як власців репатрійовано до пекла сталінських концтаборів.

Я навмисне обговорював обширно політичні аспекти Дивізії, бо хоч майор Гайке кидає багато світла на ту скомпліковану проблему, то він не був готовий її аналізувати. Навіть пере-

сичний читач зауважить, що його трактування справи в політичному аспекті (як його «Передмова» і «Кінцеві зауваги») є повне вагання і повторень. Зате розповідь про бойові операції виявляє виразну майстерність досвідченого штабового офіцера. Тому для мене було б незручно, а навіть зухвало, пробувати аналізувати ті головні частини його споминів. Все, що я можу зробити — це оцінити високо таке яскраве зображення бойових операцій Дивізії, відмітити знаменну методику, якою Гайке виповнює прогалини в наших відомостях про діяльність Дивізії, а принагідно підкреслює також політичне значення її операцій.

Вклад Гайке особливо цінний, бо в протилежності до інших німецьких дивізій вжитих на Східньому фронті, документи СС Дивізії «Галичина» десь зникли з оригінальних архівів (тепер їх скопійовано для Німецької Федеративної Республіки) і з мікрофільмових копій в Національних Архівах ЗСА. Як вказано вище, це багата документація про творення Дивізії. Є також багато споминів українських ветеранів. Але крім Гайке, ніхто не написав вичерпної історії про операції Дивізії і мало правдоподібне, щоб хтось з українців міг це зробити. Тому, спомини Гайке залишаються схемою або основним зрубом для оцінки інших важливих, але фрагментарних військово-споминів.

Міркування Гайке про децизію післати Дивізію під Броди в липні 1944 р. впевнює нас, що в тому німецькому рішенні не було нічого поганого. В тогочасних обставинах позиція німецької групи армій «Північна Україна» («Україна-Північ») на лінії від Варшави до Поділля була справді розпачлива. Львів — безпосередня советська мета — був вирішальний для німецької оборонної тактики, а одночасно символічно важливий як центр галицько-української батьківщини. Тому, незважаючи на брак досвіду, українські вояки палко рвалися до оборони того сектора. В початкових німецьких плянах було впровадити в бій Дивізію як цілість-одиницю. Ті пляни не здійснилися з уваги на сов. оточення, яке відтягло Дивізію враз з кількома німецькими дивізіями. В таких непередбачених обставинах військова необхідність наказувала впровадити Дивізію в бій поступово частинами. Незважаючи на завзятий і відносно ефективний спротив, велику частину вояків Дивізії вбито або взято в полон. Деякі з них, що вирвалися з оточення, індивідуально або малими групами приєдналися до УПА. Значне, але дуже мале ядро Дивізії (три тисячі з перших одинадцять тисяч) кінець-кінцем вирвалося з

оточення і відступило на захід.

Короткий нарис Брідської трагедії, в трьох драматичних розділах книжки Гайке, не в силі охопити її цілості ані задокументувати багатьох прикладів героїзму. Тут потрібне резюме для підкреслення політичних висновків, що випливають з того епізоду: незважаючи на жакливі втрати, ядро Дивізії ще існувало в серпні 1944 р. Хоч чисельно зменшена, формація далі затримала своє значення яка загартована в бою військова сила і через те викликувала подив в очах німецьких спостерігачів. Деякі науковці думають, що не було потреби наново формувати Дивізію. До того ж головне управління СС вкінці мусило погодитися на найважливіше бажання вояків — то є на зміну назви Дивізії.

Після поповнення проріджених рядів новими рекрутами, Дивізія очікувала нових боїв з сов. силами в початках 1945 р. Тим часом в жовтні 1944 р. головна квартира СС наказала переслати Дивізію на Словаччину для здушення повстання великої частини словацької республіканської армії. Гайке вважає це повстання комуністичною інтригою, а його придушення — звичайною операцією в війні проти Москви. Насправді ситуація була більш складна, ніж це бачить Гайке, навіть тепер після сорока років. Словацька Республіка постанала в 1939 р. після ліквідації чехо-словацької держави. Хоч словацька незалежність була щирим бажанням населення, то фанатичні елементи з партії Андрія Глінки захопили в руки владу й на перегони з нацистами переслідували жидів та інші національні меншини. Як протягом 1944 р. вигляди на німецьку перемогу зменшилися, вищі офіцери словацької армії підготували повстання, щоб звільнити свій народ від пов'язання з нацистами. Восени 1944 р. вони мусили почати повстання передчасно зі страху, щоб країна не перейшла під контролю сов. партизан, якими керував з Києва провідник чехо-словацької комуністичної партії Рудольф Сланський. Отже, словацьке повстання не було кероване Москвою. Насправді це була відчайдушна справа (подібно, як Варшавське повстання) звільнити край від нацистів, ще заки нам заволодіють комуністи.

В таких обставинах участь 1 української дивізії в придушенні офіцерського повстання, якщо дивитися об'єктивно, ледве чи можна вважати славною сторінкою в її анналах. Але Гайке завважає, що ані Вермахт, ані українські офіцери не могли збагнути складності ситуації. Перед ними був наказ здавати повстання і то все. Правдоподібно вони переводили

*Генерал-поручник Павло Шандрук, головнокомандуючий УНА,
квітень 1945 року*

ли свої операції з якнайбільшою турботою про добро братнього слов'янського населення Словаччини. Навіть обходження з словацькими полоненими було лагідне в порівнянні з нацистською практикою. Докладне дослідження доступних німецьких військових джерел про Словаччину з 1944 р. може додати багато до опису майора Гайке про операції 1 української дивізії на Словаччині. На жаль, спеціалісти в справах ССРСР і Східної Європи ніколи не вивчили глибше тих матеріалів.

1 українська дивізія перебувала на Словаччині від половини жовтня 1944 до половини січня 1945. Потім Дивізію переміщено до південної Австрії і північної Словенії, тобто до областей з мішаним населенням. У тому районі Дивізія залишилася до кінця війни, тобто до часу, коли вона відступила в глибину

Австрії, щоб здатися британцям. Більшість боїв, особливо в останніх тижнях війни, проводила Дивізія з регулярними советськими військами, що посувалися з Мадярщини в напрямі південносхідної Австрії. Іншими словами, хоч далеко від батьківщини, Дивізія виконувала свою місію (з української точки погляду), воюючи з сов. армією і здобуваючи більш військового досвіду. Майор Гайке, як звичайно, зображує ті операції майстерно і живо. Тому що досі нема доступу до німецьких документів у тій справі, його п'ять розділів про кампанію в Штирії залишаються, мабуть, основним джерелом дій Дивізії в останніх чотирьох місяцях 2 світової війни.

Як щойно вказано, операції проти сов. сил творять з політичного погляду відносно нескладований предмет. Все-таки початкові

операції Дивізії враз із деякими пізнішими спорадичними діями були звернені проти антинімецьких партизанів. А це були слов'яни, що воювали проти окупаційних сил, тому операції для їх здушення нагадують бої проти словацького повстання. Але в Словенії, де рядові повстанці складалися із словінців, що виступали проти нацистських плянів включати ті терени до Райху, повну контролю над повстанням мали комуністичні партизани під проводом Тіта. В результаті українські вояки тут билися проти справжнього заміника їхнього головного ворога тобто проти советського режиму. Насправді, Тіто в своїх намірах анексувати німецько-мовні райони довкола Клягенфурту (як теж італо-мовні райони Трієсту) перевищив у тому Сталіна. Партизани Тіта переганялися з британськими військами, які наступали з Італії, щоб першими зайняти ті неслов'янські терени. Тіто був готовий битися з британцями, щоб досягнути свою мету. Зовсім можливо, що британці, роздратовані такою зухвалістю Тіта, доручи-

ли українському зв'язковому офіцерові, що переговорював в справі капітуляції, примістити Дивізію в тому пункті, де могло дійти до конфлікту з партизанами Тіта (ст. 307). В кінцевій аналізі можна прийти до висновку, що конфлікт Дивізії з югослов'янськими партизанами облеглий їй перехід до західних альпів.

Як свідчить цей епізод, спомини майора Гайке висвітлюють багато аспектів воєнного досвіду українських вояків. Це якраз те, що добрі спомини повинні подавати. Гайке є, очевидно, людиною дії, він краще почувається на полі або в бізнесі, ніж за столом історика. Тільки людина такого зразка, глибоко занурена в комплекс людського досвіду, могла написати таку яскраву і глибоко чутливу розповідь, стоячи віч-на-віч з таким документом, науковець має обов'язок упорядкувати периферійні справи і дати ширшу перспективу, віддаючи одночасно честь добре схопленій розповіді та героїським ділам, про які тут мова.

Микола ВЕРЕС

БЕЗСМЕРТЯ

*Б'ють громи, грізну віщують еру,
І встають світанки із п'їтьми.
Хто сказав, що вже немає Бандери,
Що до них простуємо не ми?*

*Хто сказав? Ми йти не перестали
В марші ми, в дерзанні, у бою
За свої священні ідеали,
За мету омріяну свою.*

*Ми йдемо, і кров'ю пишуть пера
Строфи літ буремної пори,
Про чини безсмертного Бандери,
Про ОУН звитяжні прапори.*

*І імення народнього Трибуна
В небі тче пробудження зорі,
Це його нашіптують лягуни,
Гомінки дністровські шуварі.*

*Це ж йому гучні складають оди
Степ і ліс, і гори, і жита,
Це ж воно гримить на небозводях,
Мов девіз над краєм проліта.*

*Це воно влітається в світанки,
В роки бур, у райдужну блакить,
Кличе нас боротись до останку,
Йти на прю з ворогам велить.*

1964

ВЕЛИКА ФРАНЦУЗЬКА РЕВОЛЮЦІЯ (1789-1989)

За часів короля Людовика XIV Франція була першою державою в Європі. Але вже з кінцем володіння того ж короля, Франція все більше занепадала. З останньої війни Людовика, еспанської війни за наслідство, вийшла Франція заборгована, втратила багато людей і загально послабла. Чергові війни, австрійську сукцесійну і семилітню, Франція програла. Крім великих грошових втрат Франція втратила колонії в Америці. Пропала також її слава великої військової сили. З провідної європейської держави переходила Франція на друге місце.

Однією з причин тих невдач Франції було зовсім нездарне володіння внука Людовика XIV, короля Людовика XV (1715-1774). Займався він зі своїм двором лише ловами та забавами. На удержання королівського двору витрачалися мільйони грошей, тому Франція все більше заборговувалася. При тому при королю зібралися самі негідники, двір і король жили неморально, а державою керували всякі королівські фаворити. Через те повага до короля, колись велика («король-сонце»), підупала зовсім. Наслідник Людовика XV, король Людовик XVI, був особисто добрий чоловік, але без сильної волі й на ті неспокійні часи, що незабаром постали, був замало талановитий. Тому йому вже не вдалося направити те, що зіпсували його попередники. А що устрій Франції був абсолютний («державна — то я» Людовик XIV), король був представником влади і Франції, то упадок королівської влади і занепад її значіння в народі, означали взагалі упадок Франції й упадок королівського авторитету.

Як Людовик XV так і Людовик XVI дали правив абсолютно. Від 1614 не скликувано зборів представників станів. Провінцією правили інтенданти (губернатори) самовільно і часто надуживали своєї влади. Населення не мало ніякої спромоги боронитися.

Суспільний устрій Франції ґрунтувався ще на середньовічному ладі. Були три стани: духовенство, шляхта і третій стан, до якого належали всі громадяни, що не належали до двох перших станів. Два перші стани мали всі права, користувалися всіма благами життя, але не давали тих цінностей, як це було в се-

редньовіччі. У середніх віках духовенство було не лише представником релігії, але вело майже всю культурно-освітню працю; творило школи, займалося літературою, а зокрема монастирі мали величезне культурне значення. Тепер духовенство відійшло здебільша від тих справ, підупало, і навіть у релігійно-моральній ділянці не сповняло свого завдання. Те саме було зі шляхтою. Колись був це стан, що боронив батьківщину, тепер він перестав тим займатися. Заняттям шляхти були лови, бенкети, розкоші, ідеалом — дістатися на королівський двір, де забави були ще гучніші.

Але обидва стани хоч нічого від себе не давали, зберегли давні привілеї. Хоч їх було й небагато в порівнянні з селянством, але вони мали більш як половину земель у своїх руках і не платили найважливішого ґрунтового податку. Усе це падало на третій стан, головню на селян. Збирання податків держава винаймала й збірщики надуживали свою владу як хотіли, і не було куди жалітися. Становище судді купували, попадали туди різні люди, яких совісність була невелика. Та й загально нехтовано право. На основі звичайного приказу влади можна було кожного, без суду, ув'язнити. Такою зненавидженою в'язницею була Бастиля в Парижі.

До третього стану, крім селян, належали теж міщани, ремісники та купці. Але і в містах деякі середньовічні ще установи припинювали їхній розвиток. Ані ремесло, ні торгівля не могли свободніше розвиватися. До того треба було платити високі оплати, й не кожний міг туди дістатися, а тому дуже багато ремісників і робітників працювали поза цехами й жили нужденно. Вони творили той пролетаріят, що вийшов на вулиці до боротьби в часі революції.

Невдоволені з тодішніх відносин були й багаті купці та промисловці. Вони платили великі податки, багатство давало їм самовпевненість, але й вони не мали впливу на державне життя, а два перші стани дивилися на них з погордою.

До третього стану належала вкінці інтелігенція. Вона була представником духовної культури Франції, однак у політичному житті — без голосу. Там вирішував король і два

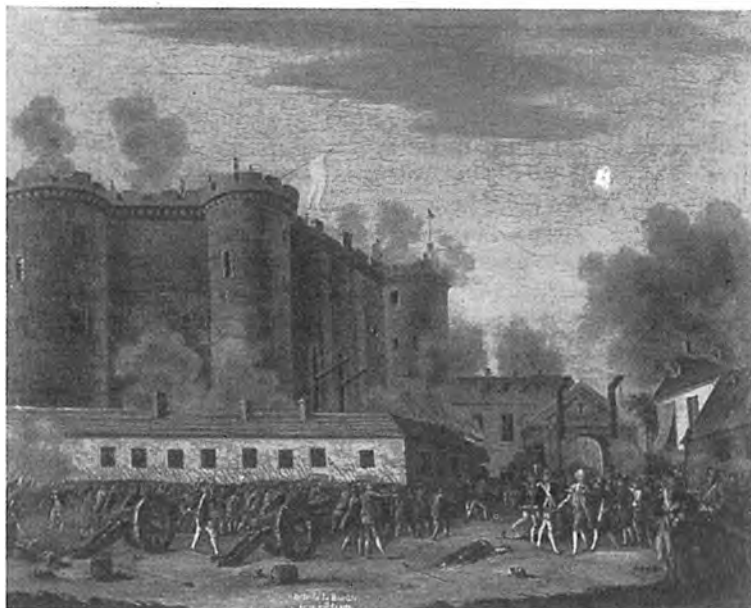
перші стани — чинники, що в дійсності далеко не були тим чим були колись. Тож загально поширилася революційна дефініція: чи є третій стан? — Усім. Чим був досі? — Нічим. Чим хоче бути? — Бути чимсь.

А тимчасом у різних письмених творах усе частіше появлялася критика тодішньої Франції. У зв'язку з ідеями раціоналізму, що тоді розвинулися в Англії (Джон Лок), вийшла у

волюції про «свободу», «рівність, братерство».

Ці твори всі читали. Вони відкривали перед очима французів інший світ, інші можливості. У душі кожного творився переворот, а за думкою пішло діло. Революція назрівала.

Безпосередньою причиною вибуху революції було те, що борги Франції так зросли, що їй грозило державне банкрутство. Тоді король скликав «Генеральні Стани», що їх не склику-

Здобуття Бастилії. Початок великої французької революції

Франції велика «Енциклопедія». У ній гостро критиковано давній лад, ставлено домагання політичних і соціальних реформ у країні. Також сильно поширилися твори Вольтера, Монтеск'є і Руссо. Були вони речниками раціоналізму і спопуляризували його у Франції. Вольтер в «Англійських листах» представляв тодішні обставини в Англії та критикував устрій Франції. Між іншим, був він гарячим речником релігійної толеранції. Монтеск'є жив довший час в Англії й також писав про англійський устрій і виявляв себе прихильником конституційної монархії. У головнім своїм творі «Дух права» він наголошував на модерну теорію про державний лад. Влада в державі має ділитися на законодавчу (парламент), виконавчу (король, міністри) і судову. Так само Руссо в своїм творі «Суспільна мова» проповідував повну рівність людей та демократичний устрій. Він був речником республіки (джерелом влади є народ). Його твір мав найбільший вплив на французьку революцію, на ньому спиралися головні гасла ре-

вано півтора століття. Генеральні Стани зібралися в травні 1789 р. у Версаї. Були по 300 представників з обох перших станів і 600 з третього. По давньому звичаю, два перші стани хотіли радити і голосувати окремо. Цьому спротивився третій стан, бо лишень на спільних нарадах він міг мати значення. В окремих нарадах два перші стани давали збірно два голоси і все переголосували б один голос третього стану. Але два перші стани не хотіли погодитися на спільні наради. Король відложив наради. Тоді представники третього стану зібралися самі і проголосили себе представниками конституанти, речниками цілої Франції, бо їх вибрало 98% населення. Рівночасно заприсягнули, що не розійдуться скорше, аж ухвалять новий устрій у Франції. Коли ж король наказав їм розійтися, представник третього стану, граф Мірабо, заявив, що вони не розійдуться, хіба під силою багнетів. Був це перший революційний виступ.

Програму нарад поставлено відразу широ-

ко: не справа державних боргів, але зміна устрою Франції мала бути вирішена на нарадах.

Король поступився. Усі стани зійшлися й почали спільні наради. По правій стороні залі сиділи прихильники абсолютизму і дотеперішнього режиму, («правиця») по лівій — прихильники реформи конституційної монархії («лівиця»), на крайній лівій, т. зв. «гора» — прихильники ради змін і республіки. Середину заняли помірковані («центр»). Ці назви партій лишилися до нашого сьогодення.

Прихильники старого режиму і король хотіли ще з допомогою війська припинити зріст

Щоб все ж таки в Парижі і Версалі забезпечити спокій, створено народню гвардію. Її командиром був популярний генерал Ляфает, учасник американської війни за свободу.

Під впливом заворушень у Парижі й на провінції, Генеральні Стани вирішили змінити відразу основно дотеперішній устрій Франції. На засіданні вночі з 4 на 5 серпня духовенство і шляхта зреклися всіх феодалних привілеїв (панщини, кріпачства, свободи, податків, десятин, права суду над кріпаками). Так упали останки середньовічної Франції. Ухвалена так зв. права людини (по прикладу американської конституції). Люди родяться

Король Людовик XVI прощається зі своєю родиною перед своєю смертю

революційних настроїв. Стягнуто до Парижа чужоземні наємні війська. Король зняв з посту популярного міністра Некера, а на його місце покликав прихильника абсолютизму. На вістку про те в Парижі вибухло заворушення. 14 липня 1789 року вулична товпа кинулася на зненавиджену в'язницю Бастилю. Бастилю здобуто і зруйновано. Це зруйнування Бастилі стало неначе символом повалення старого ладу. На провінції повторилися подібні виступи, а день 14 липня став від того часу національним французьким святом.

Цей виступ мас пройшов безкарно. Король не мав уже сили навіть у війську, почалися заворушення, а рівночасно з тим по селах повстання селян. Вони руйнували двори, монастирі. Шляхта масово втікала за кордон.

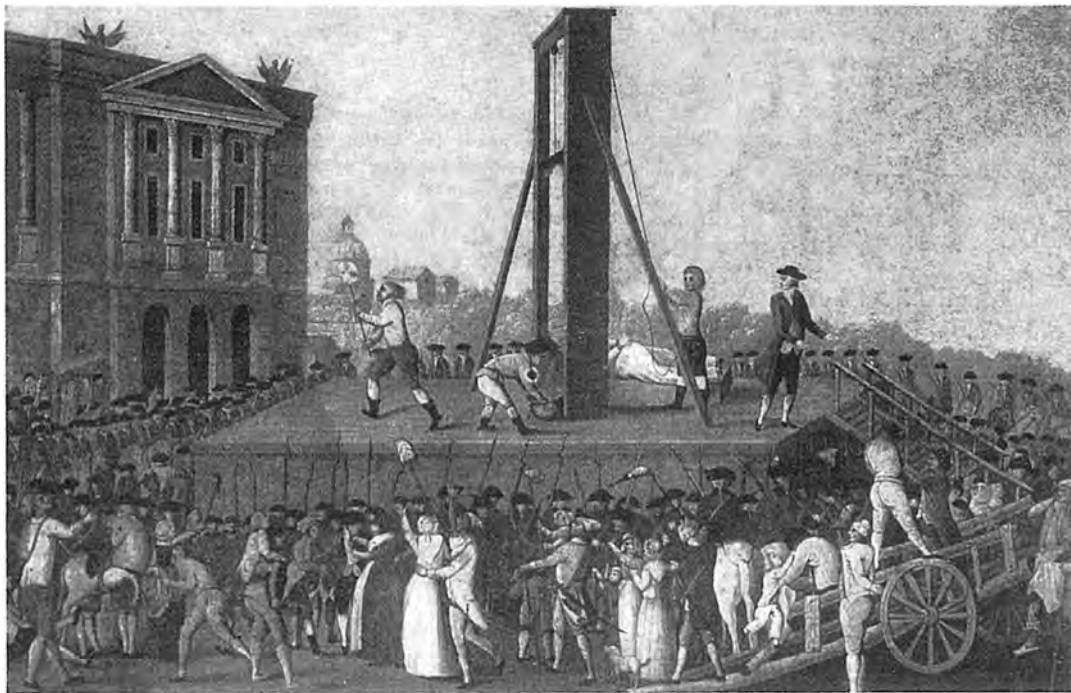
вільними і рівними перед правом. Кожний громадянин може вільно говорити і писати (свобода слова і преси); нікого не можна оскаржувати, засудити чи кинути у в'язницю без судової процедури і засуду (свобода суду), джерелом влади є народ (суверенність народу); податки треба розділити рівно поміж усіх громадян, відповідно до їх майна, громадяни ухвалюють податки. Влада ділиться на законодавчу, виконавчу і судову. Власність — це святе й непорушне право, можна її порушити хіба для загальної потреби.

Ці права людини стали основною ухваленою французької конституції й інших пізніших європейських конституцій. Конституцію незабаром ухвалено. На основі конституції Франція ставала з абсолютної держави, конститу-

ційною монархією. Законодатна влада була в руках парламенту. Палата була одна, право виборне мати ті, що платили вищі податки (вибори що 2 роки). Король з міністрами мали виконавчу владу, а в законодавстві мав король право вета і на 4 роки міг усунути ухвалений закон. Зреформовано судівництво. Судові процеси були явні, постали суди присяжних. Францію поділено на 83 округи (департаменти); округи мали велику самоуправу, вибирали урядовців, мали свою гвардію. Усхідній Франції став децентралістичним. Переведено секуляризацію маєтків духовенства.

На їх місце приходили збори, що мали ухвалити нове законодавство, звідси і їх назва »Законодавчі Збори«. Щоб доказати, що ніхто з представників Ген. Станів не змагає до влади, на внесок Ребесп'єра вирішено, що ніхто з колишніх членів Ген. Станів не може належати до Законодавчих Зборів.

Вже в часі засідань Генеральних Станів утворилися в Парижі (і на провінції) клуби. Там сходилися представники Ген. Станів і інші громадяни та обговорювали політичне положення, нові закони і їх вирішення. Найсильнішим клубом став згодом клуб якобін-

Смертна екекуція королеви Марії Антонети

Маєтки забрала держава, щоб покрити борги. В майбутньому духовенство мала оплачувати держава. На рахунок тим маєтків видано асигнати. Але що їх видано більше, ніж було покриття, вони невдовзі втратили свою вартість.

Королеві парижани не довіряли і ще в жовтні 1789 р. змусили його переїхати з Версаю до Парижа. І справді, король пробував утекти (12.6.1791), але його в дорозі завернули. Звичайно, що після того значення короля ще більше впало. Але ще задержано його при владі і 14 вересня 1791 р. король заприсягнув на нову конституцію.

Так Генеральні Стани сповнили своє завдання, надали Франції конституцію і розійш-

ців (назва від монастиря св. Якова, де приміщувався клуб). Клуби здобували пізніше великий вплив на вирішення зборів, бо в клубах робився натиск, а то й погрожування тим представникам зборів, що не хотіли іти за думкою клубу. А в самих клубах все більше приходила до голосу настроєна принагідна товпа та її провідники демагоги.

На основі вирішення Ген. Станів, до Законодавчих Зборів прийшли нові люди. Прийшло до значного пересунення партій. З давньої »правиці« (консерватистів), прихильників короля, лишилося дуже мало. Як у першій конституанті перевагу мали прихильники конституційної монархії (частина лівиці і центр), так тепер переважали прихильники

республіки. При тім лівиця ділилася на поміркованих і крайніх республіканців. До перших належали т. зв. жирондисти, посли з округи південної Франції (ріка Жиронда), вони були представниками середнього стану. Другі — це були якобінці, представники головного Парижу. Жирондисти мали спершу перевагу. Вони видали закон проти священників, що не хотіли зложити присягу на нову конституцію, закон проти емігрантів, що покинули Францію і вкінці змусили короля вивести війну Австрії (цисар Австрії, брат французької королеви, вимагав, щоб королеві повернено його давню владу, й це Франція сприйняла як образ). Якобінці були в меншості але мали за собою паризьке населення і міську раду. Провідниками якобінців стали Марат, Дантон і Робесп'єр. Вони все більше вимагали, щоб засудити короля. За ними була вулична товпа, що впливала на хід дальших подій. Законодавчі Збори підпали під її вплив (терор у кльобах і з галерії залі засідань). А настрої товпи були дуже неспокійні, бо з воєнного фронту наспівали непевні вісті. Підозрівали короля, шляхту й духовенство, що вони є в зв'язку з наступаючим ворогом. На королівський замок Тюїєри 10 серпня напала товпа. Палату здобуто, знищено, король утік до залі засідань Законодавчих Зборів. Його ув'язнено й тоді перебито около півтори тисячі шляхти і духовенства.

На місце Законодавчих Зборів постав Конвент. 21.9.1792 проголошено Францію республікою. Короля обвинувачено в державній зраді й засуджено на смерть. У січні 1793 р. засуд виконано. У конвенті знову пересунулися партії на ліво. На правиці прихильників монархії вже не було, тут засіли тепер жирондисти, кол. лівиця; крайню лівицю зайняли якобінці. Вони не мали в конвенті більшості, але були дуже активні, за ними стояв Париж, і вони все переводили свої ухвали. Середина (центр) — половина депутатів, були не здекларовані і їх тягнули якобінці за собою. Вкінці якобінці виступили проти жирондистів, багатьох з них судили й засудили на смерть. Конвент перебрав тепер не лишень законодавчу владу, але й виконавчу. Виконував її при допомозі «Комітету публічного добра» і «Комітету публічної безпеки». «Революційний трибунал» мав у руках судову владу. Усюди в комітетах засіли якобінці, й народня гвардія була також в їх руках. Починалися часи терору. Денно 50-60 людей, без розгляду справи ведено під гільотину, як во-

рогів народу. На провінції почалася акція проти якобінського терору, селяни тепер свободні без панів над собою, але їх здавлено. Особливо довго боронилися селяни в провінції Вандеї. Якобінці старалися тепер поглибити революцію, перевести далекойдучі реформи, хоч це було нелегко здійснити, бо настали тяжкі часи. По причині революційних подій економічне життя країни дуже підупало. По містах почався голод, безробіття, паперові гроші (асигнати) втратили всяку вартість. Настала жахлива дорожнеча. Конвент видавав все гостріші закони проти тих, що не хотіли продавати і приймати паперові гроші. У таких умовах не легко було провести плянові реформи, що їх хотів провести Конвент, а саме: скасувати приватну власність і завести рівновагу в прибутках та розподілі маєтків, користуванню ними, увести таку рівність на економічному полі, яка була вже на політичному й суспільному.

Зі змін в інших ділянках, найважливішою було скасування християнства. На місце християнської релігії введено культ розуму; змінено календар, час числено від встановлення республіки 21.9.1792, змінено теж назву всіх місяців.

Але до переведення всіх цих змін на довгий час не прийшло, бо між самими якобінцями постав конфлікт. З-поміж трьох їхніх головних провідників Марат згинув найскорше (вбила його дівчина Шарльота Корде). Тоді між Дантоном та Робесп'єром прийшло до боротьби за владу. Скінчилося тим, що Робесп'єр післав Дантона на гільотину. Але сам уже не довго вдержався. Зроблено змову, його пострілено і потім теж засуджено на кару смерті.

По смерті Робесп'єра до впливу прийшли помірковані кола. Обмежено значення «Комітетів». Революційний трибунал розв'язано, як теж клуб якобінців. Здавлено теж спробу комуністичної революції Бабефа, що продовжував традицію якобінських головних реформ. Урешті ухвалено нову конституцію (третю). Франція ставала демократичною республікою. На чолі влади була тепер директорія з 5 членів, що мала виконавчу владу.

Законодавча влада складалася з двох палат, — Ради п'ятсот і Ради старших (250). Але країна була далі в глибокій кризі, в повному розвалі, ширилися голод, дорожнеча. Директорія не могла дати собі ради. З того хаосу вивів Францію щойно Наполеон Бонапарт.

(Розділ з праці автора п. з. «Всесвітня історія», т. II. Мюнхен, 1947. Видавництво «Вернигора», з деякою мовною виправкою).

ПРОДУКЦІЯ ХЕМІЧНОЇ ЗБРОЇ

У багатьох країнах хемічна промисловість є однією з важливих галузей важкої промисловості. Найбільше розвинулися під оглядом хемічної промисловості такі країни як Велика Британія, ЗСА, Франція, Західна Німеччина, Україна, Японія та країни Європи.

У Росії досліджено у великому обсязі хемічну зброю масового ураження. Росіяни у своїх арсеналах мають найбільші запаси у світі отруйних речовин масового знищення, і головним чином у ракетах, хемічних авіабомбах, реактивних і артилерійних хемічних знаряддях. Російські хеміки довго працювали над хемічною зброєю, щоб застосувати її до індивідуального знищення, чого прикладом можуть послужити факти вбивства такою зброєю Провідника ОУН Степана Бандери, Лева Ребета та інших визначних борців-революціонерів поневолених Московою народів.

Отруйні речовини здатні отруїти організм у людині. Вперше хемічну зброю застосувало 22.4.1915 р. німецьке командування в бою на ріці Іпрі (Бельгія) і на пограниччі Голландії. Російська імперія вжила отруйні речовини під час першої світової війни проти Туреччини. Отруйні речовини діють на шкірнонаривність, отруюють кров і вражають нервову систему, подразнюють очі та верхні дихальні шляхи і легені.

1925 р. на Женевській конференції, в якій брали участь 27 країн, підписано договір про заборону вживати у війні хемічну, бактеріологічну, отруйну зброю. Два роки пізніше большевицька Росія прилучилася до цього договору.

Від того часу багато держав грубо порушили згаданий міжнародний договір. В 1936 р. Італія вжила хемічну зброю проти Абіссинії. Хемічну зброю застосували теж у В'єтнамі, Росія вжила хемічну зброю в Афганістані проти борців революціонерів афганських муджагедінів і невинного населення. Ірак практикував хемічну зброю проти Ірану і Курдів.

Під сучасну пору хемічну зброю продукують ЗСА, Японія, Ізраїль, Пакистан, Китай, Тайвань і СССР та Лівія. Всі ці країни затримують у таємниці свою продукцію хемічної зброї.

У воєнних лабораторіях Сов. Союзу продукують різновидну хемічну зброю з новими се-

редниками для ведення хемічної війни. Свого часу турецький часопис «Гюнеш» опублікував матеріал у чому стверджено, що СССР уживав хемічну зброю у Полуднево-східній Азії — Афганістані, постачав хемічну зброю Іракові, порушуючи цим женеvський договір. У відповідь імперіялісти з Кремля підготували документ у якому сказано, що все це чиста вигадка і, що турецька преса писала неправду.

Члени сов. Академії Наук, міністерство здоров'я та інші організації намагались доказати, що американці теж пишуть неправду, що, мовляв, СССР диспонує отруйними речовинами: «жовтий дощ», «кольоровий дим», «разовий туман» і інші отруйні речовини. Деякі вчені ствердили, що появилася нова хемічна зброя «мікотоксин» — отруйний продукт мікроскопічних грибів. Дослідники мікотоксину «ПІ-2» заявили, що жовтий дощ скидається з літаків, а люди, вдихаючи маленькі частини отруйної речовини, гинуть. Ці факти також підтвердили: кол. офіцер афганської армії, кол. лясський летун а теж і лікарі підтвердили, що большевики вживали такі отруйні гази.

Бинарна хемічна зброя була давно відома як отруйна речовина. Сьогодні бинарна хемічна зброя вже належить до нового покоління хемічної зброї. У 1976 р. збройні сили американської армії мали 155 міліметрові артилерійні стрільна з бинарним викликом отруйної речовини. Прихильники бинарної хемічної зброї рішили не нагромаджувати бинарних боеприпасів, а зачекати з продукцією тому, що вже появилася дуже сильний конкурент отруйної речовини з хемічними боеприпасами із новим опрацюванням. Американські вчені надіються на скорий успіх нової отруйної речовини, яка буде вже належати до третього покоління, позначення літерами Intermediate Volatility Agent (IVA).

Американці твердять, що хемічну загрозу створили большевики і подають дані про те, що сов. запаси хемічної зброї становлять від 250 до 700 тисяч тонн бойових отруйних речовин, і тим самим СССР має багатократну перевагу в хемічній зброї над Америкою.

Знову ж большевики заперечують американцям твердження про сов. запаси хемічної зброї, і що сов. запаси їх не перевищують 50 тисяч тонн, тобто, це є така сама кількість

їхніх гірських становищах. Але такі наступи були безуспішні, бо большевики атакували повстанців передбаченим способом, що давало афганським повстанцям час і можливість розпоршитися в горах і нападати на советські більші і кращі озброєні відділи з усіх сторін.

В тих операціях виявилось, що советські вояки були слабо вишколені до боротьби з

виявилася досить успішною у війні проти повстанців. Вона полягала в тому, що большевики вислали розвідчі відділи вертолетами на територію повстанців.

Але на протязі двох років протилетунські ракети, що їх доставляли повстанцям американці, спинили ці советські успіхи. «Стрінджери» (ракети) в руках повстанців виявилися дуже грізною й успішною зброєю проти низь-

Афганська вдарна група (командоси)

партизанами. Під вогнем повстанців у горах, багато советських вояків залишалися в панцерниках, замість виходити з них і атакувати повстанські становища.

В 1983 році було видно советську найвищому командуванню, що стратегія великих наступів себе не оправдала, й тоді советські війська з їхнім союзником — афганцями відступили до укріплених міст і укріплених пунктів. Наступив новий етап збройної боротьби в якій, замість теренових акцій, большевики бомбували села і згодані становища повстанців.

Вдержування шляхів постачання харчів і амуніції відкритими до укріплених міст і пунктів вимагало багато війська, а напади на конвої постачання наносили червоним великі втрати. Коли ж почали большевики доставляти постачання повітряним способом, повстанці посилили ракетні атаки на урядові летовища.

В 1984 році сов. війська почали застосовувати нову розвідку і техніку налетів вертолетами, подібну до тієї, що її вживали американці у в'єтнамській війні. Ця нова техніка

колітаючих вертолетів і літаків, які допомагали советським воякам у нападах на повстанців.

Американські військові знавці ствердили, що рідко коли інша зброя мала такий рішальний вплив на вислід війни, як американські «Стрінджери» в Афганістані.

Великі втрати, що їх зазнали сов. війська від повстанських «Стрінджерів» змусили їх у 1987 році припинити напад вертолетами і літаками на повстанців і знову повернули до пасивної оборони укріплених міст і доріг постачання. А в 1988 році Горбачов рішив припинити ці великі втрати в людях і встаткуванні та розпорядив сов. військам вийти з Афганістану до 15 березня 1989 року.

Американські військовики дуже пильно слідкували за перебігом московської війни з афганістанськими повстанцями, з перебігу якої вони багато навчилися і скористали. Одною з найважливіших лекцій було те, що в такій війні треба мати добру фронтову розвідку. І хоч большевики нахвалялися, що вони мають знамениту польову розвідку, однак виявилось, що афганістанські повстанці дуже часто їх перехитрували.

ВИДАВНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ У БЕЛЛЯРІЙ Й РІМІНІ (1045-1947) (Закінчення)

Згадати б лише часописи: «Америка», «Свобода», «Новий Шлях», «Український Голос», «Пролом», «Наш Клич». Таким чином таборівці дописувачі, літератори чи мистці здобули собі доступ до широких читачів. Годиться з них згадати — Богдана Бору, Степана Любомирського, О. Дончака, Бендера Віталія, Запорожця чи Вол. Каплуна — графіка. Не згадую тут про нашу таборову пресу в Австрії та Німеччині та різні календарні видання в океанських країнах, котрі друкували наші дописи, матеріали, знімки чи замовляли мистецьке оформлення.

«Батьківщина»

Організатором і душею «Батьківщини» був хор. С. Федюк. Його одиноким співробітником у початках був О. Гладкий — рисівник та переписувач матеріалів, а при тому гуморист. Федюк писав передовиці, історичну розвідку, вірші та вісті зі світу. Перші числа «Батьківщини» як і її попередника «Український Козак», були писані на машині та ілюстровані вручну kredkami. Хоч рішено було в штабі, що «Батьківщина» стає загально-таборовим органом, то коли глянути на наклад — десять примірників — то це виглядало наче гіркий дотеп.

Щоб хоч дечим ситуацію поправити «Батьківщина» з днем 12.11.1945 (ч. 8) перейшла на циклостилевий випуск. Хоч зміст був більш різноманітний то зовнішній вигляд був поганий. Брак відповідного друкарського встаткування та вправного рисівника восковиків були причиною такого поганого зовнішнього вигляду. Амбіція Федюка не дозволяла йому звернутися за поміччю і порадою до редакції — «Життя в таборі». Він вирішив знайти розв'язку в іншій площині. З допомогою команди табору, а особисто май. Савелія Яськевича, якому «Життя в таборі» «Юнацький Зрив» та «Оса» зганяли сон з очей своїм націоналістичним становищем, хор. С. Федюк домігся дозволу друкувати «Батьківщину» поза табором, на фототипі в німецькій пресовій квартирі. Перехід на фототип, дав редакції знову крім

кращого естетичного вигляду більше площі до друку. Тому прийшлося побільшити число співробітників. Крім Гладкого прийшов до праці політичний референт Петрика та перекладач з італійської мови Л. Роздільський. При фототипі працював відомий фотограф М. Демчук, а мистецьким оформленням займався О. Островський. Годиться згадати, що для «Батьківщини» май. С. Яськевич виведив папір і фарбу від англійського командування. В той самий час для «Життя в Таборі» приділювано залишки всякого зайвого паперу із штабового запасу, невикористані плякати, наприклад, про поборювання мушної язви (гл. «Життя в Таборі» ч. 67, 80, 68, 81), а навіть папір до упаковки (гл. числа 7-20, чи 18-31). Такою політикою паперового наділу штаб збільшив тираж «Батьківщини» до 500 примірників, а пізніше до 2000, щоб у такий спосіб неутралізувати вплив «Життя в Таборі» серед таборян. Коли ж хор. С. Федюк відійшов на довший час на лікування, серед редакційного складу «Батьківщини» постала криза. Головним редактором журналу став тоді Микола Волянський, кол. мовний редактор «Життя в Таборі».

Користаючи з можливості вживати фототип видавництво «Батьківщина» почало видавати інші матеріали. Видало збірку поезій поета Андрія Легота «Лірика» (ще на машині і вручну ілюстровану) в накладі п'ять примірників. Пізніше видало вже циклостилевим друком жарт на одну дію О. Запорожця «Обізнались». Обкладинку, що її виготовив О. Островський відбито на фототипі. Видало теж кишеньковий календарець, кілька листівок, що втішались великою популярністю — різдвяні, великодні та з історичною тематикою — рисунки О. Островського і Я. Яцушка. На чотирьох історичних картах були теж надруковані проекти пропам'ятних таборових марок. Крім того М. Демчук видав у формі поштових карток багато знімок святкових і сатиричних. Найбільш популярною була картка «Задротянці пишуть лист до Рузвельтової».

Так само, як біля «Життя в Таборі» так і біля «Батьківщини» гуртувалося певне коло осіб. Поетом «Батьківщини» був тонкий лірик — поет Андрій Легіт. З прозаїків були — дід Девлад (О. Запорожець) з його невичерпою криницею оповідань з нашої минувшини, зокрема з козаччини та лоцманського побуту. Великою популярністю користувався кутко розваги, що його вів О. Гладкий. Зразу це були не систематичні спроби, але з часом вони набрали сатиричної гостроти й нещадно розправлялися з нашими зовнішніми ворогами та з усякими внутрішніми неполадками. В 1946-1947 роках «Батьківщина» користуючись з можливості друкувати журнал у більшому тиражі (до 2000 примірників) висилала багато примірників поза табір. Тому нічого дивного, що деякі числа попадали в руки большевикам, і не раз большевики їх використовували як доказ нашої «ворожої пропаганди проти повернення на батьківщину». Справа та стала голосною, і навіть її обговорювали в британській палаті лордів, але для табору вона не мала ніяких негативних наслідків.

Раз у місяць «Батьківщина» зі своїх 6 сторінок відступала дві о. Е. Кордубі для релігійно-виховного додатку. Редагував цей додаток спочатку сам о. Е. Кордуба, а пізніше помагав йому Б. Будний.

«Оса»

Зродилася вона в Беллярії, під задушливим наметом третього полка, як сатирично-гумористична, багато ілюстрована карикатурами газетка. Зразу ж здобула собі загальну симпатію таборян, а водночас і «батьківсько-повчальні» поради команди табору. Маючи на увазі роллю, що її могла відіграти «Оса» в житті та настроях таборян завдяки старанням та наполегливості О. Городивського вдалося перевести «Осу» на етап культурно-освітнього відділу команди табору, а тим самим забезпечити її безперервний випуск. Від листопада 1945 року «Оса» вже друкувалася на циклостилі розміром 6 або 8 сторінок, тиражем 50, а пізніше 120 примірників. Була багато ілюстрована карикатурами. Виходила що два тижні, а згодом як тижневик.

З переходом на циклостилеве видання та на етат команди табору редакція «Оси» одержала також приміщення в дерев'яному бараці, де Вол. Каплун зразу влаштував собі малярське ател'є, а його співробітники гострозякі богемісти — затишний закуток. Постала ширша редакційна колегія, а теж технічний гурток. До редакційної групи належали карикатуристи — Вол. Каплун, М. Ф. Фесолович

(Го-Го), Слупчинський (Ко-Ка), Малюжинський та Во-Ка (псевдонім Каплуна). Він був також автором жаргонових «балаків» котрі втішалися популярністю серед таборян. Дописували ще Фю-Фю (Форись) і Давидяк, що спеціалізувався у львівському батярському жаргоні та багато інших. До технічного персоналу належали: М. Береза — машиніст, А. Смаль — циклостильний працівник та молодий лемко, що помагав Каплунові викінчувати різні рисунки — Хохоляк. Пізніше вже він самий виготовляв різні заставки на восковихках.

Цікаво, що «Оса» холоднокровно витримувала всі наступи «розгніваних богів таборових» та в незмінному складі перетривала до кінця табору. З переїздом до Великої Британії відновилася як стінна газетка в 80 таборі в Горблінгу. З переїздом Вол. Каплуна до Лондону (1948) продовжувала виходити фототипним друком у Лондоні, аж до його виїзду в Аргентину.

Спільною працею колективу «Оси» була видана прегарна книжечка карикатур видатніших осіб ТУП у Ріміні під заг. «Зібралася компанія». Мистецьке оформлення — Вол. Каплун, карикатури ГО-ГО, тексти ЕФ-ЕФ. Редакція «Оса», видавництво «Батьківщина». Формат 32, стор. 23 + 44, тираж мені невідомий, була мова про 200 примірників. Діяло теж у нашому таборі об'єднання малярів. Вони мали свій окремий барак. Каплун був їхньою душею і головою того об'єднання, подавав їм фахові поради, заохоту, вказівки та ін.

«Юнацький Зрив»

Пластуни та педагоги ще в Беллярії об'єднали всю молодь, що не мала ще 21 року життя в Курінь Молоді. Встановлено в тому куріні пластовий спосіб життя, а молодь поділено на різні роди перевишколів, у належності від їхньої освіти. Почала працювати середня школа з матуральними курсами, а теж і промислова школа з усякими її відмінками. Чим далі, тим більше Курінь Молоді міняв своє обличчя з пластового на зовсім навчальне, хоча пластова лелійка залишася до кінця емблемою куріня та особистою відзнакою цього куріня.

Зразу ж після створення цієї одиниці команда куреня рішила видавати молодіжний журнал. Тому, що курінь мав признаний збільшений харчовий пайок до кандидатів на працю знайшлося багато і було з кого вибирати. Першим редактором був Й. Райнерович. Сам він не був пластун ані педагог та й ніяко-

го досвіду в редакційній праці не мав. Тому після кількох невдалих спроб, його замінила редакційна колегія — Оглюк, Мельникович і Мудрий. За деякий час Мельниковича покликали як спікера до таборової радіовисильні, а журнал «Юнацький Зрив» редагували Оглюк і Мудрий, аж до кінця таборування в Ріміні.

«Юнацький Зрив» виходив як місячник, на 16 сторінок друку, тираж — 120 примірників. Був багато ілюстрований, і мав цікавий та різноманітний зміст. Друкувалися в ньому матеріали, що були допоміжні в навчанні. Багато місця відводилося спробам молодих дописувачів. Дуже цікаво редагований був відділ розваг, загадок і гумору. Журнал був почитаний серед молоді. Небагато таборян з-поза Куріня Молоді мали змогу його читати, тому були нераз трагунки, що за одне число «Юнацького Зриву» давали на базарі п'ять папіросів, а відомо що на таборові умовини, головню по питанні курива це була висока ціна. Мистецьке оформлення належало Вол. Каплунові, а ілюстрації до гумористичної частини виготовив М. Малюжинський. Головним редактором був М. Оглюк, а П. Мудрий був мовним редактором і коректором. «Юнацький Зрив» друкувався на циклостилї у видавництві «Життя в Таборі». Спочатку дописували вчителі, але з поглибленням праці у школі більшість сторінок мусив опрацьовувати сам головний редактор. Тому що Курінь Молоді був під окремою опікою команди табору, то звичайно, що крім додаткових харчових приділів, Курінь діставав теж крапці приділи палива, паперу та ін. Курінь Молоді теж мав своїх патронів — УДК у Римі й арх. Івана Бучка. Тому теж «Юнацький Зрив» не мав тих усіх технічних труднощів, що їх мали інші редакції.

«Наш Шлях»

Коли «Життя в Таборі» перейшло на тиждень, постав тоді окремий журнал літератури та мистецтва під редакцією Григорія Дорожівського. Був це журнал величини «Життя в Таборі» об'ємом 16 до 24 сторінки, накладом 100 примірників. Друкував праці більшого розміру, що не вміщалися на сто-

рінки «Життя в Таборі», а теж спроби молодих початківців. Були в журналіку всякі новини з літературного життя нашої еміграції, а навіть звідомлення з різних культурних імпрез. Згодом редагування журналіка перебрав д-р Ковальський, а після його відходу Б. Будний.

«Гроно»

Після створення літературного об'єднання виринула теж потреба мати свій орган. «Гроно» почало існувати під керівництвом Любомира Рихтицького, при тісній співпраці з Б. Будним та іншими. Поволі «Гроно» перебрало завдання «Нашого Шляху». Головою Літературного клубу був д-р Ковальський. Скільки чисел «Грона» вийшли та який був його нагляд, у мене немає даних.

«На старт»

Десь під кінець 1946 року вийшла нова спортова газетка «На старт». Хоч «Життя в Таборі» радо відпускало нашим спортсменам свої сторінки, але з розвитком спортивного життя та збільшенням спортивних імпрез сторінки «Життя в Таборі» виявилися замалі, щоб друкувати весь матеріал, а тому з ініціативи Бірчака, Рубича та Припхана рішено видавати окремий спортовний журнал. Редагував його Сторожинський. Ближчих даних про цей журнал у мене теж не збереглося, хоч його друковано у видавництві «Життя в Таборі» з допомогою нашого адміністративного й технічного персоналу.

Були ще інші видання. Хоча в таборі були люди різних політичних угруповань, від правих гетьманців до лівих соціалістів — то преса без винятку намагалася завжди стояти осторонь взаємного поборювання політичних середовищ. Вона несла український патріотизм, національну солідарність та наголошувала і плекала вояцьке побратимство. Це була основна прикмета нашої таборової преси, яка часто мала свій окремий погляд на розв'язку різних питань і таборових проблем, що так правильно і відмітив Б. Будний у збірнику «Ріміні».

ГОЛУБИ — ВІЙСЬКОВІ ПОШТАРІ

(НіС) Про голубів-поштарів можна розповісти багато. Ці незвичайні птахи вірно служать людині. Вони мають особливу чутливість, гострий зір, високорозвинутий інстинкт який, подібно до компаса, веде їх правильним курсом через великі відстані до рідної домівки. І за зовнішнім виглядом поштової голуби відрізняються від своїх родичів: у них короткий тулуб, білуватий м'який наддзьобний нарост (восковиця), правильна округливість голови, чудове оперення. Кращими визнано бельгійську і французьку породи.

Люди здавна використовували голуби для зв'язку. Греки, римляни, перси, єгиптяни, жиди залишили спадкоємцям свідчення про використання голубів для передачі різних повідомлень — про своєрідних поштарів у походах і війнах.

Давньоримський історик Плутарх докладно описує облогу міста Мутіни (Модени) Антонієм (43 рік до Христа). Знаючи про цю облогу, консул Гіртій послав голубів з донесенням про дії військ Антонія комендантові міста Децію Брута, з яким дружив. Діпеші прив'язували до шиї чи лапки птаха. Плутарх зауважував: «У такий спосіб Брут міг без труднощів одержувати будь-які відомості. Хіба могли допомогти Антонію його канали й ланцюги, якими він перетинав річку, якщо вісники здійснювали свій шлях повітрям?».

Голубів використовували під час облоги Гарлема (1572 рік) Лейдена (1574 р.).

Але найважливішою подією в історії голубиної пошти було її використання під час облоги Парижа німецькими військами 1870-1871 років. Як уже говорилося, на пропозицію колишнього генерал-поштамейстра Г. Рамона, листи й діпеші з обложеного Парижа посилали некерованими повітряними кулями. Однак повідомлення одержували тільки провінції, а в столицю пошту за допомогою куль пересилати не було змоги. І ось французький дресувальник голубів Луї Ван-Розебек запропонував посилати з Парижа повітряними кулями своїх вихованців, щоб вони поверталися, приносячи листи. Це була щаслива думка, яку негайно втілили в життя.

Варто зазначити, що й раніше, до облоги Парижа, знавці пропонували вивести всіх поштових голубів у ті міста, де були поштово-голубині станції (Тур і Ліль). Голубів же з тих міст перевезти в Париж, щоб налагодити ре-

гулярну голубину пошту. Але уряд не зважив на думку далекоглядних людей, відповідної підготовки не здійснив.

25 вересня 1870 року на повітряній кулі «Цітта ді Фіренце» з поштовими голубами в клітках вилетів з Парижа у Тур директор пошт і телеграфів Штекакер. А вже наступного дня із Тура пустили перших голубів, які притнесли парижанам повідомлення про хід воєнних дій. Повідомлення вкладали у шкіряний мішечок і прив'язували до спинки голубів. Але треба було вигадати методу, щоб один поштовий голуб переносив якомога більше повідомлень.

Фотограф Драгон винайшов новий спосіб мікрофотографування: діпеші знімали за допомогою фотоапарата на тонку плівку колодію, яку потім відокремлювали від скла. На трьох квадратних сантиметрах плівки вміщалося до 20 тисяч слів. Одного разу Драгону вдалося за допомогою мікрофотографування вмістити на плівочку цілу сторінку газети.

У Турі готували діпеші для столиці Франції. Їх набирали дрібним друкарським шрифтом, потім фотографували з великим зменшенням. Усі ці повідомлення вміщували в «поштову торбу», яка була шматочком звичайного гусячого пера, закоркованого воском. «Торбу» прив'язували до однієї з хвостових пір'їн поштового голуба. Кожний пернатий поштар мід підняти 15-16 діпеш мікрокопій. Голуби доставляли свою дорожочину ношу в Париж. Тут плівки виймали із «торби», змочували окисленою водою, вкладали між двома скляними пластинками і збільшували за допомогою проекційного апарата. У Парижі відкрили так званий «голубиний поштамт», де розшифровували одержувані повідомлення. Збільшений текст мікрокопії проектували на екран, звідки його списували.

Тепер, коли налагодили регулярну доставку діпеш у Париж завдяки поштовим голубам і розшифрування мікрокопій, з'явилася змога надсилати в столицю не лише державні, офіційні повідомлення, але й приватні листи. 4 листопада 1870 року поштове відомство видало декрет, який дозволяв листування з Парижем. У цьому документі говорилося:

«Стаття 1. Кожен має право, живучи на території республіки, мати зв'язок з Парижем за допомогою голубів управління пошт і телеграфів з оплатою 50 сантимів за слово, що

беруться під час відправки і в межах, зазначених у наказі начальника управління (не більше як 20 слів).

Стаття 2. Призначені до відправки телеграми приймаються в поштових і телеграфних бюро, визначених управлінням і передаються в пункти відлету голубів поштою чи телеграфом, якщо для цього виникне можливість і службові умови.

За передачу телеграм поштою і телеграфом та за доставку їх за місцем призначення в Парижі ніякої додаткової плати не брати. . .»

Таким чином, лист з 20 слів коштував 10 франків. Було запроваджено також депешу у відповідь вартістю один франк. Поштове відомство видало три зразки карток, надрукованих чорною фарбою на білому картоні. З одного боку наклеювалась поштова марка номіналом п'ять сантимів. Відправник подавав цю картку разом з листом. Листи фотографували й пересилали в Париж голубами.

Голубина пошта 1870-1871 років була справді легендарною. Деякі пернаті поштарі літали з Тура й Лілю в столицю Франції по чотири-шість разів, долаючи відстань у 500-600 кілометрів. Багато птахів гинули від рук ворога. З чотирьох голубів, одночасно випущених 6 грудня 1870 року з повідомленням про поразку Луарської армії, лише один, поранений, прилетів у Париж.

Під час облоги міста голуби принесли майже 100 тисяч офіційних і понад мільйон приватних листів.

За віддану працю пернатих поштарів парижани звели пам'ятник голубові. Після франко-пруської війни до голубиної пошти стали виявляти особливий інтерес в арміях різних країн. У Франції голубина пошта підпорядковувалась генеральному штабу. В німецькій армії були спеціальні сотні голубиної пошти. Спортивні клуби, що забезпечували війська пернатими поштарями, заохочувались німецьким урядом. Захопилися цією справою і в Росії. 1890 року в Києві організували перше приватне товариство поштово-голубиноного спорту. В російській армії запровадили воєнне голубівництво, з'явилися голубині станції.

Як свідчать документи, в Росії піонером застосування поштових голубів в армії був офіцер Туркестанського військового округу поручник Григорій Лалекін. Він був давнім і палким прихильником голубиноного спорту. 1895 року офіцер за згодою командира стрілецької бригади організував у своїй частині голубину пошту.

Птахів дресировували. З часом вони стали переносити повідомлення з Ташкенту у війсь-

кові частини і в штаб. Особливо інтенсивним зв'язок за допомогою голубів був під час маневрів. Виступаючи з міст, війська забирали із собою і птахів, і за необхідністю посиляли з ними донесення.

1897 року, коли табори стрілецьких бригад перебували за десятки верст від Ташкенту, голубина пошта мала дуже широке й постійне застосування. У таборах біля поселення Ніазбек збудували голубину станцію. Звідси, з табору, депеші надсилали в Ташкент, а звідти, відповідно, крилаті поштарі летіли з наказами в табори.

На армійських поштово-голубиних станціях була електрична сигналізація. Коли голуб із донесенням опускався на поріг голуб'ятні, лунав дзвоник. Одразу ж голубо-телеграма вписувалася в журнал.

Під час другої світової війни по допомогу до голубів зверталися й англійці. Вони мали тисячі птахів для особливого зв'язку, щоб не користуватися радіорозмовами, які міг підслухати ворог.

Голуби були незамінними помічниками людей не лише в походах і війнах, але й у мирні будні.

Голубів дресували в різних країнах, навчаючи літати в будь-якому напрямку. Особливим мистецтвом дресування володіли народи Сходу. Великі біржі й торгові двори в Туреччині, Персії, Єгипті мали власні голубині садки з добре навченими птахами, що переносили комерсійні відомості.

Поштових голубів використовували в експедиціях і мандрівках.

1897 року повітроплавець С. Андре вирушив на повітряній кулі до Північного бігуна. Він узяв із собою на борт аеростата й кілька поштових голубів. Один з цих вісників повернувся на батьківщину в Норвегію. До його лапки було прив'язане донесення: «. . . 13 липня 12.30 опівдні, 82°2 північної широти, 15°5 східної довготи. Успішно рухаємося на південний схід. Все гаразд. Це третя голубина депеша. Андре».

Голубів використовували і в морських рейсах. Наприклад, французьке товариство «Морська пошта» XIX століття тримало на кожному пакетботі поштових голубів. За 200 миль від берега з борта корабля посилався крилатий вісник, який приносив повідомлення про прибуття судна приблизно за добу.

Голубів брали з собою в походи альпіністи. Якщо люди збивалися зі шляху, випускався з донесенням голуб, і можна було сподіватися на допомогу.

Люди намагалися привчити до поштових

3 ДНІВ НЕВОЛИ

Початок нового 1947 року зустріли ми, таборяни в Ріміні в холоді й голоді. Наспів латинський Новий Рік. Чуємо і бачимо як італійці співають, радіють, кричать, пускають штучні вогні, дзвони дзвонять — усюди велика радість, а ми сидимо за високими колючими дротами, прислухаючись, як бурчать недоволени наші голодні шлунки.

Перед нашим Різдвом хтось довідався, що отці з Риму привезли до табору декілька мішків муки, картоплі, рижу, олію, отже братія зраділа, що в Різдво буде густа зупа.

Наспів Свят-Вечір. Хоч за дротами, все-таки відчувається святковий настрій. Погода наче інша. Під вечір випогодилось і виглядало, що буде морозець. Значить Різдво буде таке як у нас в Україні — морозне. Принесли харчі. Їх не багато, трішки більше як щоденно. З команди сотні передали, щоб не починали вечери поки не прийде сотенний з просфорою. Намети всі святково почищені, впорядковані і відчувається святковий настрій. Ось зійшла вже на небі перша зірка.

Приходить з просфорою сотенний Гуль з бунчужним Мироном, вітають нас »Христос Раждається« й діляться з усіми просфорою, потискуючи кожному руку бажають »Веселих Свят«, щоб дав Бог наступні свята святкувати на рідній землі зі своїми родинами у вільній Україні. Відтак відходять, щоб ще з іншими вояками поділитися просфорою й висловити їм побажання. Чомусь гомін затих, щось підійшло під горло й трудно вимовити слово. Починаємо споживати скромну вечерю й починаємо колядувати. Спів колядок не йде, бо кожний лине думками в свої рідні сторони до своїх родин. Чейже це вже четверте Різдво доводиться нам святкувати на чужині. Котяться непрошені сльози. Все затихло, лише де-не-де чути спів коляд.

Різдво. Вранці рімінський саморобний церковний дзвін грає різдвяну мелодію і закликає вояцтво сходитись до церкви на святочне Богослуження. Католицька церковця, як і православна зроблені в бляшаних бараках і багато людей не вміщають. Все вояцтво і хор співають надворі. Отці Е. Кордуба, О. Маркевич, О. Бабій і М. Ратушинський служать Різдвяне Богослуження. Линуть коляди. На жаль, холод примушує всіх скоро розходитись. У православній церкві служив о. Іов Скакальський. Вірні також стоять надворі, бо

не вміщаються в середині. Моляться і колядують, але через холод всі скоро розійшлися. Ввечері відбувається концерт різдвяних колядок (в моїх записках стоїть, що показувано фільм у театрі, — нехай краще буде концерт. Фільми в ці дні показували щодня, лише треба було мати квитки, які видавали на сотні в обмеженій кількості).

Новий Рік — збираємось іти вінчувати, але з чим і де? В обох церквах новорічні відправи. Щедрий вечір був звичайним днем. Йордан — в обох церквах врочиста відправа. Після Служби Божої всі перейшли з процесією на спортову площу на якій стояв з льоду зроблений хрест. Тут відбулося водосвяття, що їх довершили отці О. Маркевич, Е. Кордуба і О. Бабій. По закінченні Водосвяття, хто бажав — брав собі освячену воду, й розходились усі, бо поволі мороз почав міцнішати і йорданське свято залишилось лише спомином. Після Йордану почалась зима. Сніжок притрусив і почав мороз притискати. Для незодягненого і виголоднілого вояцтва прийшли критичні дні. Щастя, що за вояцтвом була молодість, а молодість перемагає.

23.1.1947 до табору прибув у відвідини канадський посол Глинка з дружиною. Він оглянув табір і весь здобуток таборовиків, а після обіду мав зустріч з вояцтвом у таборовому театрі. На цій зустрічі обговорювано питання еміграції до Аргентини чи до Парагваю, але докладно посол нічого не пропонував, і до нічого ми не домовились. Вояцтво йшло масово послухати будь-яку новину та подивитись на українського посла з Канади. Дехто йшов не тільки з цікавості, але також, щоб подивитись на його гарну дружину, мовляв, треба подивитись на »ангела« з Канади.

Посол Глинка скоро від'їхав, а розмова не було кінця. Одні говорили, що поїдемо до Аргентини на лісорубку, інші — що до Парагваю вирощувати й плекати малпи, ще інші, що поїдемо до Бразилії вирощувати каву, й безглуздом новинам не було кінця.

Через кілька днів вояцтво вже забуло за посла Глинку і полинуло даліше в свої будні. Найгірше всім докучав мороз, а також падав сніг. Так докінчували перший місяць січня 1947. Настав лютий, мороз далі тиснув і почав падати густий сніг.

2 лютого раненько чуємо крики, щось трапилось. Холодно й ніхто не хоче навіть вигля-

нути з намету. Крики продовжувались, чути нарікання та сміх. Нарешті встає черговий, відсуває в наметі заслону і кричить: Сніг! Нас засипало снігом! Хтось радиться, що треба копати тунель в снігу, інші радять прокинути сніг рукавами. Найстарший віком кричить: Дураки! Треба струсити сніг з намету бо шнури потріскають і тоді всіх нас сніг придушить. Почали струшувати з наметів сніг, тоді повитягали дощинки з ліжок і ними просунули прохід до дороги. Не всі були такі щасливі,

долінової. Там спішать до шкіл — гімназії, торговельної школи, ремісничої школи. Тут також проводяться різні курси — фризйерський, кравецький, шевський, молочарський, куховарський, шлюсарський, ковальський, рільничий і багато інших різних курсів, як шоферський, фотографічний і т. д.

Стоїш і слухаєш. Там співають, грають, клепають, там курсанти інженерського курсу міряють дороги, тут щось копають, там замітають, вивозять. Ось робітнича сотня вже

Мешканці одного намету взимку 1946 року. Зліва направо сидять: Михайло Климчук, Петро Іванчук, Петро Родзян, Корнило Михайлюк, Ярослав Душний. Стоять зліва направо: Іван Павлик, Іван Дацків, Микола Лопушанський, Осип Безнарчук, Володимир Хіта та Іван Поляниця

бо деякі намети були слабші й під тягарем снігу шнури порвалися і намети повалилися у сніг.

За кілька днів зі снігу й сліду не стало. Почало пригрівати італійське сонце, й за кілька тижнів прийшла не лише весна але й літо. Під кінець лютого наші вояки вже без сорочок, з книжкою в руках, лягали на поляну близько дротів. І так знову почулась італійська гаряча погода до якої ми вже вповні привикли. Було, вийдеш після збірки на головну дорогу і дивишся. . . це ж табір воєннополонених, але й дивишся, чи це дійсно табір? Так, табір, — але в ньому кипить життя міста. Тут мало хто сидить без діла в наметі. Дорога, наче в індустріальному місті, всюди рух. Усі в коротких штаних поспішають кудись. . . Одні на пробу хору «А», інші хору «Б», ще інші на дяківський курс. Тут знову йдуть на пробу джазової оркестри, інші на проби ман-

щось торгувала, а довкола наметів спеціалісти викладають різні взори з камінців. Чистота, порядок, як тільки може найкраще бути. Табір не дармує, а вчиться і пригтовляється до цивільного життя. По обіді, табір на кілька годин втихає, а відтак знову оживає і починається спорт, футбол, сітківка, відбиванка, біги, скоки й безліч інших ігор. Також тут діяв таборовий театр. Запам'яталися театральні штуки в яких грали ролі дівчат перетворені хлопці. Під вечір знову проби хорів та оркестр у полках, а після закінчення всієї праці і вечері, вояки проходилися, інші спішили на базар, щоб щось торгувати, замінити, а багато йшли з цікавості подивитись, як на базарі йде торгівля.

Кому ж ми подякуємо за це? Тим старим ветеранам, старшинами команді табору, котрі не жаліли ані часу ні труду. Вони бо вже раз перейшли таке пекло в різних ворожих табо-

Капеляни освячують воду на Водохрещу

рах по першій світовій війні і тепер передають своє знання, свій досвід. Вони віднайшли всі інтелектуальні сили й приготували молоде вояцтво до майбутнього життя. І приготували. З табору полонених у Ріміні вийшло багато інтелігенції, ремісників, малярів, креслярів, працівників пера і звичайних робітників. Чи хтось їм подякував за це?

З цього табору ніхто не вийшов неписьменний, багато вояків засвоїли різні фахи, багато підготувались до вищих студій, що їх пізніше покінчили в різних країнах, здобуваючи вищі звання. На жаль, була й частина вояцтва, яка з лінощів нічого не навчилася, бо не вірила у

Табірний театр узимку

свої сили й мало підготувалась до цивільного життя.

25 квітня 1947 року приїхав англійський майор. Скликали всіх таборян на спортову площу. Він там заявив нам, що всі ми вкортці будемо перевезені до Англії на працю і там нас звільнять з полону. Кожний був радий, що вже таки нарешті десь їдемо, але тривога за невідоме робила своє.

Вже 29 квітня 1947 року виїхав з табору перший полк, першим транспортом, а ми дивилися й раділи, та побоювались за невідоме. Проходячи попри шкільне шатро, бачу, що сидять наші вояки, які рішилися йти як п'ютомці до Риму, щоб стати священиками і служити Богові та своєму народові, що вони посумніли, бо ж ми від'їжджаємо а вони зали-

Весела оркестра в таборі

шаються.

Третього травня 1947 року 1200 вояків від'їхали другим транспортом. Відмарширували ми на станцію Ріміні. Примістили нас по 27 чоловік у вагоні і ранком другого дня ми вже були у Венеції. Там усіх нас взяли на корабель і звідси помахом рук прощаємо сонячну Італію та дякуємо Богові, що пережили тих два роки в таборі.

Їдучи Адріатиком на південь, у нас почалась тривога за те, чи справді нас везуть до Англії, а чи може, виїдемо на Середземне море і тоді корабель поверне на Босфор, і що тоді?! Вояки напружені. Та на Середземному морі корабель взяв курс на захід. Аж тоді всі ми відітхнули з полегшою впевненістю, що нарешті таки їдемо до Англії в невідому нам ближче країну.

З ВОЯЦЬКОГО МИНУЛОГО

Після легкого поранення моєї ноги на Угорщині, мене перевезли до військового шпиталю у Відні, на Марія Гільфер штрассе, де я пробув два з половиною тижні.

Коли рана почала вже гоїтися, переїхав я до відпочинкового шпиталю у гірську околицю, 55 км, на захід від Відня, до малого містечка Вайсенбах. У цьому шпиталі в той час перебували 350 поранених вояків, самі німці з Вермахту, котрі видужували та в короткому часі мали повернутися до своїх військових частин.

Коли ця вермахтівська братія побачила мене в мундирі з не вермахтівськими відзнаками, поставилась до мене стримано і не дуже по-товариськи, як це я зразу запримітив.

Було це перед Різдвом 1944 р. У шпиталі приготувалися зустрічати Різдво Христове. Багато німців одержали відпустку й поїхали на свята додому. Всі, що залишилися в шпиталі, приготувалися по-своєму до Різдва.

Врешті прийшов Свят-Вечір. До великої і гарної прибраної шпитальної залі зійшлися лікарі, медсестри та шпитальна обслуга. До багатьох приїхали родичі. Всі безмежно раділи. Свят-Вечірня атмосфера з'єднала всіх німців в одну велику сім'ю, до котрої тільки я не міг належати з причини моєї національності та відмінних відзнак на мундирі.

Після святкового слова, побажання веселих свят для всіх, головним лікарем, директором шпиталю, поіменно почали викликати всіх та давати святочні подарунки від родини та від команди тієї військової частини, до котрої даний вояк був приналежний.

Не сподіючись від нікого ніякого подарунка, я сів собі окремо в кутку та приглядався німцям з почуття невимовної самотності тут, серед чужого оточення. Я снував думки про наш український Свят-Вечір, про родину та друзів, що їх я залишив на фронті під Будапештом.

Уже майже при кінці роздачі подарунків, нарад пролунало й моє прізвище, що збудило мене з глибокої задуми. Мені дали теж подарунок від команди моєї військової частини, на що всі присутні звернули особливу увагу, а в парі з цим, мені довелося почути сказане кімось притишенням голосом, «дер фердамте есесман», що боляче мене вразило.

Я збирався вже вийти з залі, коли нараз

знову викликали мене, та сказали, що хтось прийшов відвідати мене й жде на коридорі.

З великою цікавістю виходжу в коридор, і зустрічаю двох молодих чоловіків одягнутих по-цивільному. Поздоровились, і кажуть, що вони довідались, що в цьому шпиталі є один українець, і тому прийшли відвідати, й при тому дали мені кілька українських часописів. Це для мене був найкращий подарунок, бо це було рідне слово, живе і друковане серед чужого й неприхильного ссередовища в чужій країні, зокрема тепер, у різдвяний час.

По відході цих двох українців, я повернувся в залу та стрівся ще з одною несподіванкою, коли директор шпиталю подав мені руку, й відтак пояснив всім присутнім, що я українець і незабаром буду святкувати українське Різдво, що припадає 7 січня. Кінчаючи, він сказав, що моя родина тепер є під большевицькою займаничиною, й я не буду святкувати разом з нею Різдва. Тому, ми, побратими по зброї («кріксамераден»), не повинні забути про мене в час мого Свят-Вечора. Відтоді відношення до мене усіх німців змінилися на більш товариське. Навіть медсестри стали більш прихильними.

Коли наспів день 6 січня, виявилось, що сказане директором шпиталю не пішло в забуття. Для мене було влаштовано Свят-вечірню маленьку гостину в шпиталі, а відтак пішов я на свята до табору, де жили ті українці, що мене відвідали й запросили на свята до їхнього табору.

Як звичайно, всьому приходить кінець. Так і прийшов кінець мого перебування в шпиталі. Зараз по святах відіслано мене до Відня а звідтіля мав я повернутися назад до моєї частини в Угорщині. У Відні подав я прохання про переміщення мене до Української Дивізії.

Під час побуту в Відні, зустрів я трьох вояків-українців з Буковини, з яким я подружив і ми разом ділили нашу вояцьку буденщину. Не можна не сказати, що всі три вони були дуже спритні «організатори». Без цього «фаху» в той час вояк був бідний. Їхня організаторська спритність стала мені у великій пригоді. По дорозі до шпиталю погубилися всі мої персональної потрібні речі. У скорому часі вони «зорганізували» для мене все потрібне, включно з добрим плащем, з якого нашвидкуруч мусили ми відрізувати офіцерські від-

знаки, щоб не було клопоту.

Однієї неділі всі ми чотири вибрались на прохід у місто. Перед нами йшла жінка з маленькою дівчинкою, котра, підскакуючи коло гарної пані, щось говорила до неї. В кількох хвилинах ми наблизилися до них. Ця пані була дуже вродлива та гарно зодягнена, й це розв'язало моїм буковинцям язика та посипались на її адресу, і то досить голосно, різні компліменти й некомпліменти.

Мене чомусь це занепокоїло, й я звертав їм увагу, щоб уважали на слова. Їхня відповідь була, що це віденка і не розуміє що ми говоримо. Я чомусь відчував інакше у старався втихомирити їх. Але, як то кажеться в пісні — »для вояка все одно, щоб гарна лиш була«.

Так і думали мої товариші.

Під час цієї приємної і веселої розмовки, маленька дівчинка оглянулася, зміряла нас своїми оченятами і сказала до гарної пані: »Мамцю, — це вояки українці«.

Без найменшої надуми, гарна пані відповіла: Ні, доню, це нечемні, безсоромні і останні лайдаки в уніформі.

Ще ніколи, зза час служіння при війську я не бачив, щоб чотири вояки, так скоро, без команди, в чверть мінути в один такт обернулися і скорим вояцьким кроком, мовчки пішли в противну сторону, а маленька дівчина оглядаючись, махала своєю ручкою нам на прощання.

Федір САВЮК

НЕЙМОВІРНА ЗУСТРІЧ

Був серпень 1944 року. Німецький Райх тріщав і валився. Наслідки німецького походу на Схід, були для кожного очевидні. Десять в половині цього ж місяця, для мого багатого баварського землевласника, прийшло урядове повідомлення, що мене від нього забирають.

Він був зобов'язаний приготувати мені харчі на два дні і в означений день і годину, доставити мене до станиці жандармерії. Чи знав він про мою дальшу долю, не знаю, але я і сам її не знав. Вусатий господар Сеп, що ніколи не випускав з зубів люльки, був скупуватий, навіть з харчами. Наказав своїй Ельзі, дати мені в мішок стільки харчів, як написано в повідомленні, тобто тільки на два дні, не крихти більше.

Але господиня Ельза, була »мякшого« се-рця. І коли Сеп пішов запрягати його короткохвості коні, крадькома вкинула мені ще добрий шматок шинки, пів хлібини і чималий кусень домопеченого кухен¹, котрий ховала від своєї сім'ї в старій діжці з зерном. Даючи вона це мені, сказала з материнським співчуттям і ніжністю — ду бист нох юнге² і пустила (може і щирю) сльозу, бо втерла її з великим поспіхом, своїм фартухом, коли почула кроки господаря.

Коли той привіз мене на означене місце, була там вже велика юрба народу. Сеп пішов де слід заявити, що мене »здав« і більше нічим не журився, хіба тим, щоб йому дали ін-

шого авслендра³, бо осінньої роботи в такому господарстві було таки доволі.

На збірному пункті, ми довго не чекали. Перекликали нас чи є усі, оформили в двійки і без жадної охорони, повели до залізничної станції. Попав я приблизно в десятку двійку від чола. Мій супутник, що йшов зі мною поруч мовчки, по обличчю виглядав на милу і ввічливу людину. Мовчанку перервав я, беручи його за поляка, запитав такою ж мовою, куди нас повезуть. Після пару моїх питань і його відповідей виявилось, що він теж українець. Які ж ми обидва були раді з такої несподіванки.

На станції в Бамбергу, чекав на нас довжелезний пасажирний потяг і яких двадцяттеро вартових — конвоїрів. Були це гарні русяві, синьоокі молодики, новобранці, котрі ще не були на Сході і не пізнали по чім ківш лиха. До нас вони були байдужі. Щось між собою весело шварготали і час до часу вибухали (може й з нас) веселим гучним реготом. У вагони нас ніхто не заганяв. Кожний сідав де хотів, з ким хотів, і де було місця. Наші вартіві мали свій окремий вагон, не кращий за наші. У вагоні я примістився з моїм новознайдимим. Коли поїзд виїхав за місто, побачили ми, що ідемо на Захід, потім орієнтувалися по написах на станціях. Поїзд посувався поволі не долаючи більше як 20-25 км. на годину, часто зупинявся, простоюючи годинами таки

в чистому полі.

Клунки з нашими харчами випорожнювалися, а я довідався, що не тільки мій господар був скупуватий, а були такі робітники, що мали господарів правдивих скнар⁴.

На третій день такої подорожі, прибули ми до міста Вормс, і аж тепер дали нам теплу страву. Була це густа, з ячмінних круп на половину з м'ясом зупа, по буханці військового хліба і по чотири сигарети. Тут ми і довідалися, що везуть нас на західний фронт. На шостий день ми прибули до Трієр. Ми більше простоювали як іхали. Залізничні шляхи були знищені, а як був вільний проїзд, першість мало військо та індустріальне, виробниче і харчове постачання. За цей тиждень у поїзді, я досить добре ознайомився з моїм, тепер вже другом, котрого пізнав ще ідучи до станції.

Була це людина близько п'ятдесятки. Називався Харитон Хоменко. Був учасником Визвольних Змагань у 1917-21 роках, мав ранг сотника, був тяжкоранений. Після того як «не було сили встояти», був інтернований в таборі полонених у Ланцуті. Коли звільнився з полону, влаштувався десь в західній Волині мулярем, хоч перед тим ніколи цього фаху не виконував. У вересні 1939 року, коли російська навала сараною сунула в Західну Україну, втік у Польщу під німецьку окупацію. Родом був десь з-під Шепетівки. Там лишив дружину, сина і дві доні. Радів я, невимовно радів, що Бог післав мені таку прекрасну людину, в такий тяжкий, небезпечний і вельми трагічний час, котра ділила зо мною його долю і була мені підтримкою, для тоді недосвідченого ще юнака.

В Трієрі наші вартіві передали нас в інші руки і їхня «місія» була скінчена.

Нас поділили на групи по 150 чоловіка, а Хоменко назвав ці груп сотнями. Для мене це слово було цілком нове, але згодом таки від нього ж, я знав його значення. Кожна така група роз'їхалась в різні напрями. Щойно тепер ми взнали, що нас привезли на західний фронт копати окопи, протитанкові рови, засіки і перепони, направляти дороги, мости, витягати з-під звалищ побитих і т. д. Я надалі держався Хоменка і нас не розлучали.

Багато я чув від нього страшних оповідань з часів боротьби за волю України. розповідав теж, як у 1923 році большевики намагалися його викрасти, але «крадіж» закінчилася невдачею, а на польсько-советському пограниччі аж кишіло в тамті часи від російських агентів. Його патріотичні оповідання, багато вплинули на формування мого юного характе-

ру і націоналістичного світогляду.

По національностях наша група, була виключно слов'янська. Були в ній українці, росіяни, поляки і серби. Наші вартіві, тепер були румуни. До якого роду військ вони належали, вже не пам'ятаю, але не чинили нам ніяких прикостей і до роботи нас ніколи не підганяли. Німці годували нас дуже погано, ми таки голодували. Але не була це вина вартівих. До того прифронтова смуга, завжди була під обстрілом різних родів зброї, ці обстріли щоденно десятичували нашу сотню. Таких груп, що рили окопи було багато.

Чи дали якісь, бодай мізерні наслідки ці нами споруджені окопи і перепони шкоди? Сумніваюсь.

Після лагідної, золотої осені, хоч і в західній частині Німеччини, прийшла дійсно сувора зима. Зимно дошкуляло нам добре. Таки в перших днях 1945 року, союзні війська почали великий наступ на цілому фронті з Франції і з Бельгії. Наша група, що спочатку начислювала 150 людей, налічувала вже менше 60 чоловік. Решта згинули. Десь в перших днях березня, захопили нас американські війська.

Прийшла нова влада. Властиво не було ще ніякої влади. Всі дороги залила модерна, моторизована військова техніка. Здивувало нас, що в американській армії немає коней. Треба було нам щось діяти. Пішли ми назустріч військовим колонам. Після недовгої такої «циганськими дорогами» мандрівки, опинилися ми вдвох в таборі в Кельберг. Був це тимчасовий збірний табір, котрим опікувалося покищо не УНРА, а військо. Були тут усі національності Сходу і Заходу, що були під німецькою окупацією. За німців були тут казарми, мабуть, кавалерійських військових частин, бо були великі стайні для коней.

Люди жили в казармах, клунях, у стайнях. Я з Хоменком також попали у величезну стайню, яка мала число «блєок 4». Нашим бльоковим був польський поручник, досить ввічливий, але ще більше чванливий своїм рангом і рогатівкою⁵ з «кованим» дашком. В кожній клітці на одного коня, жили по двоє людей. От і ми теж опинилися в такій одній клітці. Солома на котрій ми спали, була стерта на порох і не було й гадки, щоб роздобути десь свіжий околот. Коли я звернувся до нашого бльокового в цій справі, він нам повідомив — ви і так щасливі, бо маєте офіцерську⁶ стайню. До певної міри це була правда. Я знов доказував, що це кінська стайня. Але свіжої соломи так і не було. Згодом це направилось і людей приміщували де інде, але мене вже тоді там не було.

рія Ревуцький своєрідний імпресіоністичний стиль, добре виведені й показані численні різноманітні персонажі — вояки, підстаршини й старшини — українці і німці, з їхніми навиками, що їх автор змальовує часто прямо майстерно. У всіх їх несхожі долі, різні вдачі, всі вони жертви кривавого воєнного Молоха.

Воєнна кампанія для українського вояка — це був безумовно виснажливий шлях постійного випробовування, крізь яке він пройшов, а не один і закінчив найжорстокішим випробовуванням — своєю смертю. Автор не робив у своїй повісті ніякої добірки персонажів. Ні. Такі персонажі були з ним, ділили волю і недолу фронтового вояка, лежали разом з ним у шанцях, зривались і бігли в наступ, та вертали разом із ним круті фронтові дороги. Автор тільки заглянув до них зосередини, від-

найшов у них цікаві, мабуть, не помічені ніким раніше риси й закріпив їх виразно реальними у своїй розповіді, так як він їх бачив.

Тому й твір Романа Колісника «Останній постріл» написаний, як каже Дмитро Чуб, письменник і літературознавець, — правдиво, реалістично, без пересад і штучних ситуацій. Це осмислення фактів, подій, болів, тривоги, думок, гумору, всього того широкого калейдоскопу воєнного буття в якому людина-воїн долав часто неймовірні труднощі та переживав смертельну небезпеку на передовій щоднини, щодня.

Й зовсім не дивно, що Юрко Колос радіє останнім пострілом, який паде на фронтовій передовій, бо він уже вільний. . . Він уже нічого тепер не боїться. . .

М. К.

СПОГАДИ ПІДПІЛЬНИКА

У минулому році з Українського Видавництва Мюнхен-Торонто — 1988, вийшла з друку книжка — спогади ще одного автора-підпільника, сот. Теодора І. Пелеха, під заголовком «Мої молоді літа у вирі боротьби», за редакцією Богдана Криницького.

Свої спогади автор присвятив борцям-героям, що полягли за волю України в 1936-1951 роках. Отже охоплює короткий передвоєнний і воєнний періоди визвольної боротьби українського народу на західних землях, що в той час були під трьома різними окупантами. Докладніше, картини цих подій автор змальовує в тих теренах, в яких сам брав активну участь. Сам автор спогадів — уродженець Жовківщини. Виростав й виховувався в душі й середовищі національного відродження, формуючи свій світогляд і національну свідомість. Тому не дивно, що вже з юних літ, бачачи й відчуваючи наглядно соціальну та національну кривду свого народу в Галичині, — добровільно вступив до ОУН де брав активну участь, а відтак у створенні УПА. За його геройські подвиги й працю, він згодом одержав відзначення — грамоту Капітули Золотого Хреста, виданого у 25-ліття постанови УПА.

Книжка має 282 сторінки друку. Починається вона немов мотто — віршем Богдана Лепкого. Передмову написав ред. Б. Криницький а вступне слово — самого автора. Спогади написані за короткими 55 підрозділами. Пер-

ші з них починають цікавим історично-географічним описом міста Жовкви (тепер Несторів) і його повіту, з відміченням освітньої праці оо. Василян, крехівські духовні твердині, згадка про визначних історичних жителів давнього міста Жовкви, уродженця його гетьмана України Б. Хмельницького, мешканку Анну — княгиню Дольську, яка за молоду вела листування з гетьманом І. Мазепою і т. д.

Далі автор згадує про культурно-освітнє життя українців у повіті з осідком у Жовкві, а при тому в своєму рідному селі Мачошині. Як член ОУН, він подає багато прикладних описів про дію ОУН, у тих теренах, свою в ній участь, про арешти членів ОУН, суди над ними, і т. п.

Розповідаючи про свою працю в цій революційній організації автор згадує про організаційні зустрічі з визначними провідниками, такими як ген. Дмитро Грицай-Перебийніс, Дмитро Мирон-Орлик, Маївським-Косарем, яких знімки подано до книжки. Згадує про організаційні зв'язки з провідниками — братами Тарасом і Мирославом Онишкевичами та багатьма іншими провідними членами зі свого села й Жовківщини.

Зворушливо автор описує сумні картини — вивозу населення НКВД на Сибір, про сутички, бої з окупантом а далі арешти українських підпільників, ін. епізоди та події.

З часів німецької окупації автор, у трьох підзаголовках подав про радісну історичну

подію — Акт проголошення відновлення української держави, відтак про її розбудову, Похідні Групи ОУН, і врешті арешти українських патріотів новим, брунатним окупантом і про творення Української Народньої Самооборони ОУН, (УНС).

В той час ув'язнення не поминуло й самого автора, який карався спочатку в львівській в'язниці, а потім у концентраційних таборах Авшвіц, Бухенвальд, Дора, Берген-Белзен. Після визволення британською армією політичних в'язнів із концентраційних таборів, у 1945 р., а в тому й автора спогадів, знову не менш цікаво читається про долю й життя українців по таборах у Німеччині, серед різноманітного чужого елементу. Перебуваючи в санаторії, хворий автор зустрічається з свідомими українцями з якими згодом включається в політичну й громадську працю на терені Зах. Німеччини, займаючи провідні й відповідальні пости, аж до кінця свого трудолюбного й творчого життя. Бл. пам. Т. І. Пелех відій-

шов у вічність у червні минулого року.

Пишучи свої спогади, його бажанням було, крім присвяти їх друзям-героям, що полягли за волю України, — цю боротьбу й змагання. що велися на рідній землі — зокрема в його сторонах — Жовківщині, подати їх нашій молоді, щоб вона пізнала ці змагання й вивчала їх у правильному світлі й зрозуміла, що ця боротьба не припиниться доти, доки український народ не вибере собі сам волі й незалежності.

У книжці поміщено 26 знімок, карта Ген. Губернії з зазначенням українського населення, й карти німецьких концентраційних таборів. Вкінці книжки подано покажчик імен. Спогади видані на доброму, грубошому папері, чітким друком, з ясним переданням думки, й тому легко з цікавістю їх читається. Видання книжки репрезентативне, — гарне тверда оправа з золотим написом, й символічно оформленою сорочинкою, мистця В. Беднарського.

Є. ГУЧВА

ЛІТОПИС ПРО ДІЇ УПА НА ПОДІЛЛІ

Влітку 1989 р. вийшла друком нова велика книга про УПА, Третя подільська воєнна округа (Лисоня) що є 12 томом кижкової серії (Літопис УПА). В книзі зібрані матеріали й документи про дії УПА на території (Лисоні). Воєнна округа (Лисоня) охоплювала приблизно територію сучасної Тернопільської області. Проте до неї не входили райони колишнього Крем'янецького повіту (Волинь), зате до неї належали деякі райони Кам'янець Подільської (тепер Хмельницької) області, а за німецької окупації — також колишній Рогатинський повіт. Книгу підготував і зредагував Євген Штендера. Вона має 352 сторінки, англослов'янське резюме, багато оригінальних ілюстрацій, список скорочень і вичерпний показник. Ціна тому — 15 дол.

Головним матеріалом тому є виготовлений командою Третьої ВО (Лисоні) документ під заголовком »Короткі описи боїв "Лисоні" (від 16 грудня 1943 до 2 серпня 1945)«. В цьому документі коротко описані майже всі бої відділів УПА на території округи за понад півтора року. Важливість цих описів у тому, що вони зроблені працівниками штабу воєнної

округи, які розпоряджали звітами і персонально знали ці відділи УПА. Тобто описи оперті на найбільш вірогідних джерелах. Власне тому — вони неопініме джерело інформації про УПА і її дії на цьому терені. В них майже завжди названі відділи УПА, їхні командири, місця де відбувалися бої, часто поданий кількісний стан відділу, його організація, озброєння тощо. Такої багатої документації немає жодна інша воєнна округа УПА. Документ цей був відкритий проф. П. Потічним у національному архіві ЗСА. У 1946 р. представники УПА передали цей документ до амбасад ЗСА у Варшаві, звідки він був пересланий до Вашингтону, де зберігався як »тайний« аж до декласифікації у 1982.

Історію діяльності відділів УПА »Лисоні« доповнюють ще й інші підпільні документи та матеріали, що надруковані в цьому томі. Між ними неповна версія коротких описів боїв, списки боїв, списки полеглих на полі слави, спомин про сотника Дмитра Карпенка (»Яструба«) й інші. Найцікавішим між ними є »збірник революційних пісень«, що вийшов у підпіллі в 1947 р. для відзначення 5-річчя бо-

ротьби УПА. Назва співаника — «Повстанський стяг», автор або укладач — «Санік». Він містить 20 пісень з нотами, біографічно-історичні примітки й «Після слово» про ці пісні й про п'ятирічну боротьбу УПА. Всі пісні оригінальні, досі невідомі в українській діяспорі. Найцікавіші між ними — це про полк. Дмитра Клячківського (Клима Савура), про кур. Дмитра Карпенка («Яструба»), про працівницю УЧХ Галину Гусак («Ракету»), Дмитра Мирона, «Кармелюка», про Гурбинський бій УПА з большевиками і бій чоти УПА з полком німецької поліції у Загорівському монастирі на Волині. Виготовлені в підпіллі ноти поміщені перед кожною піснею. Всі ці підпільні матеріали, за винятком споминів про сот. Д. Карпенка, друковані на еміграції вперше. Їх оригінали зберігаються в архіві ЗП УТВР.

До підпільних документів належить ще «Характеристика Залозецького району», пера «Жура» з 1946 р. Автор, сам працівник районної адміністрації, дуже прозоро описав працю советських установ району, що крім НКВД, війська й міліції налічували понад 300 працівників. Автор показує, як цей величезний державний апарат витискав останні соки з українського селянина й робітника.

Окремий розділ книжки становлять написані на еміграції спомини учасників боротьби УПА і збройного підпілля на території Третьої подільської ВО «Лисоні». Ст. бул. Михайло Небола («Голка») описав свої переживання в час побуту в УПА в роках 1943-1945. Він був вояком, курсантом підстаршинської школи, адьютантом курінного «Романа» і заступником сотенного «Чорного», а якийсь час також сотенним. Про це і про свій марш на Захід він широко оповідає у споминах «Лісами та ярами західного Поділля». Чот. «Чор-

номорець» написав спогади про одну з перших сотень УПА в Галичині «Трембіту». Вона вишколювалася й найдовше діяла в Карпатах, але більшість її вояків походили з Поділля. «Збручанський» кинув у своїх споминах жмут світла на події за фронтом напровесні 1944 р. Там він вступив до волинської сотні УПА під командою «Тополі». Андрій Галайбіда, кол. станичний села Сільце Божиківське Підгаєцького повіту, описав працю станиці — найнижчої клітини підпільної адміністрації — за часів німецької окупації. Знову Петро Кузьма («Камінь») описав працю низового підпільного адміністративного апарату в Велико-Глибочоцькому районі, також за німецької окупації.

Книга ще має розділ «Додаткові списки полеглих вояків». У цьому розділі поміщені зібрані на еміграції життєписи і списки полеглих у боротьбі з окупантом вояків УПА, вояків збройного підпілля, діячів ОУН і також замордованих окупантами селян і робітників. Найбільше прізвищ зібрано за селами, бо односельчани звичайно знають про своє село. Редакції вдалося зібрати понад 500 прізвищ полеглих. Це охоплює лише незначну частину сіл подільської воєнної округи УПА. Редакція закликає й надалі присилати інформації про боротьбу і про впадших, які будуть надруковані чи використані в дальших томах «Літопису УПА». Такі інформації повинні збирати також земляцькі комітети й публікувати у своїх виданнях.

Назагал цей том «Літопису УПА» дуже багатий новими різноманітними матеріалами. Він виповнює нову, досі велику білу пляму в історії УПА. Том вийшов коштами нового фундатора «Літопису УПА» Степана Гаврилюка з Йонкерсу, Н. Й., що пожертвував 25,000 дол.

**ПОБРАТИМИ! НІ НА МИТЬ НЕ ЗАБУВАЙМО НАШОЇ
ВОЯЦЬКОЇ ПРИСЯГИ УКРАЇНІ!**

СОТНИК УПА ІВАН ШПОНТАК («ЗАЛІЗНЯК»)

*»Лав наших залізних нічим не здолати
нас крик не лякає ворожих атак:
У нас попереду син дальних Карпатів,
наш друг — командир «Залізник»!*

Петро Василенко («Гетьманець»)

4 квітня 1989 р. помер у Кошицях, Словаччина визначний старшина УПА, сотник Іван Шпонтар («Залізник», «Дубровник», «Шум», «Остап»), в 1945–47 рр. курінний «Месників», к-р 27 тактичного відтинка УПА «Бастіон» та шеф штабу 6 закарпатської військової округи УПА «Сян». У роках 1959–1981 командир Іван Шпонтар карався в комуністичних в'язницях — спочатку в Чехо-Словаччині, згодом у Польщі.

Іван Шпонтар народився 12 серпня 1919 р. в с. Волкове, округу Ужгород, у родині Івана і Варвари з Вербічів. Закінчив учительську семінарію і був учителем народної школи. Коли 1938 р. закарпатські українці почали боротьбу за незалежність, Іван Шпонтар вступив до «Січі», щоб збройно боронити молоду державу Карпатську Україну. Проте угорські війська окупували Карпатську Україну. Іван Шпонтар відступив на Словаччину, де січовики були роззброєні. Там він перебував у м. Великі Копушани, а в квітні 1939 дістався до Берліну в Німеччині. В Берліні працював фізично на прожиток і був активний у військовій референтурі ОУН під рукою полк. Романа Сушка. Після вибуху німецько-радянської війни він переїхав до Львова, де з доручення ОУН вступив до української допоміжної поліції. Після відповідного вишколу він виконував функції команданта 3 комісаріату у Львові, а пізніше — заступника команданта в Раві Руській.

В квітні 1944 р. Іван Шпонтар з 20 поліцейськими перейшов до УПА, де дістав доручення організувати сотню на терені Рави-Руської й Любачівського повітів. Прийшлося не лише вишколювати новобранців, але рівночасно проводити бої — з німецькими поліцейськими відділами, з сов. партизанами, що рейдували через ці повіті й з польськими партизанами, що напірали з Білгорайської пущі у напрямі Львова. Вже тоді, за німецької окупації, Іван Шпонтар, відомий під псевдонімом «Залі-

зник», виявився талановитим партизанським командиром. Улітку 1944 фронт пересунувся на захід і прийшлося вести вперті бої з погранвійськами НКВД, які закріплювали польсько-радянський кордон, що перетинав Рава-Руський повіт. Від осені 1944 його сотня, що дістала криптонім «Месники», діяла «по польському боці». Вона розрослася в курінь, що мав з початку дві, а від весни 1945 — п'ять сотень: «Месники» I — сотенні «Шум», «Підкова», «Калинович»; «Месники» II — сотен. «Петренко», «Умань», «Бойко», «Шум»; «Месники» III — сотен. «Біс», «Балай», «Туча»; «Месники» IV — сотен. Крук і «Месники» V — сотен. «Яр». Сотня «Яра» діяла тільки в 1946 р. й була розв'язана.

Я познайомився з Іваном Шпонтаром по Йордані 1945 р. в Білгорайській пущі, на північ від с. Люблинець. Я прийшов тоді з України разом з представником Львівської військової округи УПА «Яричем», який прибув провести присягу й інспекцію куреня. У Білгорайській пущі перша сотня «Залізника», «Месники» I під командою «Шума», зложила присягу за текстом, ухваленим на I ВЗ УГВР.

Зима була дуже тяжка для куреня УПА. Численні запасні війська радянського фронту заквартирували ще осінню по селах і навіть лісах Любачівського і Ярославського повітів і робили там якусь реорганізацію. Це паралізувало діяльність нашого підпілля, бо маючи охорону армії, по селах безкарно ганяли енкаведисти з погранзастав і польські убєпісти та партійці. Це допомогло польським комуністам зорганізувати адміністрацію й потворити їм в другому-третьому селі станиці Міліції Обивательської (МО), тобто поліції. Всі ці ворожі сили переслідували й грабували наших селян, передусім молодих, яких підозрювали в співпраці з УПА. При наявності великих сил противників відділи УПА не могли починати серед зими офензиву, мусили конспіруватися.

I. Шпонтар допоміг мені людьми у відбудові

підпільної адміністрації округи, що мала великі втрати в людях. Тоді постав журнал УПА «Лісовик» під редакцією поета Петра Василенка («Гетьманця»), який до того часу був політвиховником куреня. Частина журналу «Лісовик» передрукована в 16 томі «Літопису УПА».

Сот. УПА Іван Шпонтак — Залізняка

На весні 1945 р. Іван Шпонтак належав до керівної групи, що розпочала переговори з польською Армією Крайовою (АК), що пізніше прийняла назву «Вольносьць і Независлосць» (ВіН). Переговори довели до спів-

праці обох підпільних рухів. Отже першим почали співпрацю з АК підпорядковані йому відділи УПА. Весною Іван Шпонтак був назначений командиром 27 тактичного відтинка УПА «Бастійон», що охоплював Любачівський, Ярославський і північну частину Томашівського повітів. На цій території діяв його курінь «Месники», а також «гостюючі» сотні УПА з Української РСР. Восени 1945 р. Іван Шпонтак став також шефом штабу 6 воєнної округи «Сян». Його відділи витримали боротьбу з ВП, польськими поліційними військами й погранвійськами НКВД без значніших втрат. Великі втрати вони понесли щойно влітку 1947 р., коли ВП заблокувало весь терен, виселило все населення і повело масову акцію проти УПА і збройного підпілля.

Восени 1947 р. оцілілі відділи УПА й підпільники залишили зруйноване українське Закерзоння. Майор Іван Шпонтак відійшов тоді з кількома вояками у свої сторони, де спочатку перебував у підпіллі, а згодом залягував у Словаччині. У 1959 р. його арештувала чехо-словацька служба безпеки, після чого уряд ЧСР передав його на суд до ПНР. Польський суд засудив Шпонтака на кару смерті у 1960, яка була замінена на довічну в'язницю. У польських тюрмах він карався до 1981 р. Після звільнення Шпонтак переїхав знову на Словаччину, де була його родина. Ці роки життя були також тяжкі, бо жив він під наглядом поліції, мав знищене здоров'я, не мав засобів на життя й не мав права влаштуватися на працю. Жив з хвилими заробітків, допомоги родини і харитативних організацій за кордоном.

ПРАЦЯ РЕДАКЦІЇ «ЛІТОПІСУ УПА»

Звіт голови редакції сот. Євгена Штендери про працю редакції від 17 березня 1988 року до 3 квітня 1989 року

У звітному часі вийшов із друку 17 том «Літопису УПА». Англомовні видання українського підпілля, 1946-1947 років. Цей том підготував до друку проф. Петро Потічний.

12 тому «Літопису УПА» — третя подільська воєнна округа УПА «Лисоня» — ще не вдалося випустити друком. Редакційно він закінчений. Власне у перші дні квітня я закінчив показник, який виготовляємо щойно тоді, як книжка готова. Тепер ми вже тільки залежимо від друкарні й переплетні, щоб вони закінчили книжку. Нова затримка з виданням цього

тому вийшла тому, що ми таки вирішили додати до цього тому розділ із зібраними на еміграції біографіями та списками полеглих на полі слави. Пізніше до цього долучилася моя хвороба, яка знову на декілька місяців перервала працю над цим томом. Цей том має матиме около 350 сторінок і багато ілюстрацій. Мені здається, що це буде один з кращих томів «Літопису УПА», бо має дуже багатий і різноманітний матеріал. Найцінніший матеріал — це передрук видання ВО «Лисоня» Короткі описи боїв УПА «Лисоня», що подає

описи боїв усіх відділів УПА цієї воєнної округи УПА за понад півтора року, він кінця 1943 року до серпня 1945 року.

Я також підготував виправлення для нових видань першого тому «Літопису УПА» — Волинь і Полісся.

Вже в минулому році я звітував, що зданий до друку двотомник «Літопису УПА» **Карпатська воєнна округа УПА «Говерля»**, який підготовляє до друку майор Петро Содоль. Український текст цих томів уже зложений і зроблена коректа. Петро Содоль ще не здає до друкарні вступної статті, англomовних резюме й ілюстрацій. Саме перед писанням цього звіту я мав телефонічну розмову з П. Содолем про ці томи. Він сказав, що вкортці візьме кілька днів відпустки і викинчить ці матеріали, а тоді вже ми устійнимо, як підготувати показники.

Разом з цими томами про «Говерлю» ми планували виготовити слідуєчий **Бюлетень Видавничого комітету «Літопису УПА»**. Остаточно справу видання цього бюлетеню обговоримо на наших теперішніх річних зборах.

Вже давніше я зібрав і частинно опрацював матеріали для таких двох томів «Літопису УПА»: (1) **Початки діяльності Української Головної Визвольної Ради й (2) Холмський тактичний відтинок УПА «Данилів»**. Майже весь матеріал до тих томів уже переписаний. Потрібно приміток, англomовне резюме і мовної редакції. Наприкінці минулого року я вже почав викинчувати холмський том. Проте цю працю перервала моя хвороба і викинчування 12 тому. Закінчивши 12 том, хочу взятися до цього тому знову. Після цього прийде на чергу том про УГВР чи інші.

Проф. Петро Потічний підготовляє до друку німецькі документи. Також він почав опрацьовувати манускрипт критики ни книжку Шоти і Щесняке **Droga do niķađ**, який ми отримали з Польщі.

Юрій Маївський підготовляє до друку підпільний журнал **Ідея і чин**, що вийде у двох томах. Підготовка вже доволі заавансована. Проте хочемо здавати матеріал до друкарні щойно тоді, коли будуть готові всі примітки й англomовні резюме, щоб пізніше не було до-

даткових затримок у друкарні.

В минулому році вирінула думка видати одним томом показник до перших 20 томів «Літопису УПА». Цим томом має зайнятися Степан Шпак, що допомагає нам вже від давна підготовляти показники для «Літопису УПА». С. Шпак вже виготовив проект, який ми обговорювали в часі конгресу СКВУ, і вже, здається, почав деяку працю над цим проектом.

У звітному часі отримано додаткові спомини від колишніх учасників. Найцінніші з них — це спогади сотенного «Тучі» та пвх. «Шеремети» про курінь «Месників», що має понад 50 стор. радше густого машинопису. Вони займуть центральне місце в тому «літопису УПА» про 27 посянський тактичний відтинок УПА «Бастійон». Також цінні спомини прислав Іван Лико про концтабір Явожно, що мають 35 сторінок машинопису. На жаль, інші, передусім наші жінки, що були в'язнями польських тюрем, досі не написали спогадів і ми так і не можемо видати вже давно запроєктованого тому «Літопису УПА» про большевицькі тюрми.

Хочу ще сказати кілька слів про те, чому ми вирішили таки помістити в 12 томі «Літопису УПА» зібрані на еміграції списки і життєписи полеглих на полі слави. Вплинули на це передусім події в СРСР і в Україні. Врешті там прийшло велике відпруження навіть в офіційній пресі автори нап'ятовують злочини Сталіна й поліційних формацій СРСР. Відізналися там теж голоси за «регабілітацію» УПА. З другого боку КГБ повело кампанію проти УПА — Москва таки не хоче дозволити на позитивне насвітлювання наших останніх визвольних змагань. У цій ситуації, можливо, наші дані будуть додатковим аргументом про терор МВД-КГБ. Друк цих інформацій буде заохотою збирати їх далі. Також друк цих біографій і списків послужить прикладом для наших регіональних збірників, як збирати й виготовляти дані про советський і німецький терор. Практика показує, що колишні наші селяни мають інформації про свої колишні села. Ці інформації лише треба зібрати й оформити.

рідної батьківщини життя віддали».

Присутні відспівали »Боже, вислухай благання».

Голова Комітету Мирослав Климко висловив подяку Владиці, який відступив безкоштовно землю під будову пам'ятника, адміністраторів цвинтаря Святого Духа, о. шамб. Петрові Федорчуку, секретареві закордонних справ УГВР п. Миколі Лебедю, заст. голови Екзекутиви УККА докторові Михайлу Снігуровичеві, Миколі Кулику, який із шести особовою делегацією Т-ва Вояків з Канади приїхав, щоб бути співучасниками нашого свята та всім присутнім, що звеличали це небуденне свято.

Українським національним гимном »Ще не

вмерла Україна» закінчено програму відкриття та посвячення пам'ятника на цвинтарі Святого Духа.

Як відомо, пам'ятники Воякам УПА є вже споруджені в Клівленді, на цвинтарі Святого Андрея в Савт Бавндбруку, в оселі 'Київ' в Осквіл, Онт. Канада. Цими пам'ятниками ми позначаємо своє місце в історії світу і в історії України, документуючи нашу присутність, живучість української людини і визвольної ідеї.

І ось до цих пам'ятників приєднався в неділю, 11 червня 1989 року на зеленому затишному цвинтарі Святого Духа ще один величавий пам'ятник відомим і невідомим Борцям ОУН-УПА-УГВР, Героям за волю України.

3 діяльності ОБВУ в 1989 році

ОКРУЖНІ КОНФЕРЕНЦІЇ ОБВУ

Згідно наміченого плану Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії у 1989 році, в першому півріччі того ж року відбулися такі Окружні конференції нашої комбатантської організації:

19.2.1989. Того дня відбулась Окружна конференція Округи ОБВУ-Південь у м. Бедфорд, в залі місцевого Відділу СУБ. На цю Окружну конференцію прибули — голова ОБВУ сот. д-р Святомир М. Фостун, пор. Маріян Д. Гайва, перший заст. голови і фінансовий реф. ГУ, голова Округи пхор. Василь Гуменюк, і голови та члени Управ усіх Відділів тієї Округи. Проводив нарадами конференції пхор. Василь Гуменюк, а про загальну організаційну працю ОБВУ доповідав голова ОБВУ сот. д-р Святомир М. Фостун. Фінансові справи та питання захисту доброго імені українського вояцтва реферував пор. Маріян Д. Гайва. Голови або представники Відділів звітували про діяльність Відділів, а про загальну діяльність Округи звітував її голова пхор. Василь Гуменюк. Учасники конференції живо цікавилися різними питаннями і справами загальної праці ОБВУ. Окружна конференція пройшла успішно і ділово, а після її закінчення гостинна бедфордська громада пригостила всіх учасників багатою вечерею.

4.3.1989. Чергова Окружна конференція відбулась у м. Волвергемптоні в залі місцевого Відділу СУБ. Це була конференція окружного скликання голів і членів Управ Відділів ОБВУ в Окрузі Середня Англія, що на неї прибули — голова ОБВУ сот. д-р Святомир М. Фостун, ген. секретар хор. Михайло В. Поврозник, голова Округи ппор. Петро Кіщук і член ГУ пхор. Володимир Нагайло. На конференцію прибули також голови і члени Управ Відділів згаданої Округи. Проводив діловими нарадами конференції пхор. Петро Кіщук. Учасники конференції заслухали звіт про діяльність Відділів і Округи. Про загальну діяльність ОБВУ доповідав голова ОБВУ сот. д-р Святомир М. Фостун. Він також подав широкі напрямні праці клітин ОБВУ. Ген. секретар ОБВУ хор. Михайло В. Поврозник доповідав про напрямні зовнішньої праці, реферуючи також про події в Україні. Про це також говорив пхор. Володимир Нагайло. Загальною подією в Україні викликали широке їхнє обговорення та велике зацікавлення учасників конференції, яка закінчилась у вечірніх годинах гостиною-обідом, що його зготували працюючі пані — члени місцевого Гуртка ОУЖ.

18.3.1989. Того дня відбулась чергова Окру-

*Окружна конференція Округи ОБВУ — Середня Англія у Волвергемптоні 4.3.1989 р.
Зліва направо: ген. секретар ОБВУ ппор. Михайло В. Поврозник, доповідає голова
ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун, пор. Петро Кіщук і хор. Володимир Нагайло*

Учасники окружної конференції ОБВУ в Гаддерсфілді 8 квітня 1989 р.

жна конференція ОБВУ в Единбурзі, Шотландія, з участю другого заст. голови ОБВУ ппор. Петра Кіщука, голови Округу ст. бул. Олексі Дем'янчука та голів і членів Управ Відділів ОБВУ в Окрузі Шотландія. Конференція почалась о год. 2.00 пополудні і тривала до вечірніх годин. Проводив нею голова Округу. Ппор. Петро Кіщук реферував широко про

Округи ОБВУ — Йоркшир. Проводив нарадами голова Округу пхор. Павло Татарин. Голови або представники Відділів звітували про діяльність своїх клітин, а про діяльність округи в 1988 році й в перших місяцях 1989 року звітував голова Округу. Учасники конференції заслухали з увагою доповіді ппор. Петра Кіщука про діяльність нашої комба-

Учасники окружної конференції ОБВУ — Округа Лінколншир, у Лінколні, 15.4.1989 р.

загальну діяльність нашої комбатантської організації, а також подав напрямні праці. Голови або представники Відділів ОБВУ звітували про діяльність своїх клітин протягом 1988 року і перших місяців нинішнього року. Учасники живо цікавилися різними справами організаційної діяльності та їх обговорювали. З нагоди конференції ппор. Петро Кіщук із уповноваження Президії Головної Управи ОБВУ нагородив кількох побратимів — членів ОБВУ орденами за їхню працю.

8.4.1989. В черговості Окружна конференція відбулась у суботу, 8 квітня нинішнього року в м. Гаддерсфілді, в домі місцевого Відділу СУБ, із участю ппор. Петра Кіщука, пор. Маріяна Д. Гайви, голови Округу пхор. Павла Татарина та голів і членів Управ Відділів

танської організації, а також і напрямні праці, а з неменшою увагою заслухали теж і доповідь пор. Маріяна Д. Гайви про теперішнє положення в ССРСР і в Україні та про хвилюючі процеси, що відбуваються в нашій батьківщині в теперішньому часі. Загальною конференція пройшла успішно й всі були вдоволені успішним її проведенням.

15.4.1989. Того дня відбулась чергова Окружна конференція ОБВУ в м. Лінколні, в приміщенні місцевого Відділу СУБ. Конференція почалась о год. 2.00 пополудні, з участю ппор. Петра Кіщука другого заст. голови ОБВУ й організаційного референта ГУ, ген. секретаря ОБВУ хор. Михайла В. Поврозника й голови Округу пхор. Михайла Татарчука. Програма ділових нарад була доволі широка, бо ж крім

звітування голів або представників Відділів ОБВУ в Окрузі Лінколншір, учасники конференції заслухали звіту голови Округу з діяльності за 1988 рік і перші місяці нинішнього року, доповіді й напрямних праці, що їх подав ппор. Петро Кіщук та доповіді ген. секретаря ОБВУ хор. Михайла В. Поврозника про положення в Україні й про нашу зовнішню діяльність. У широкій дискусії відмічено великий внесок праці нашого членства в ОБВУ та в усіх ділянках нашого організованого життя, зокрема працю нашого членства в під-

готові й проведенню відзначення 1000-річчя Хрещення Руси-України, що проводилось величаво протягом 1988 року. Після цікавої і широкої дискусії учасники конференції обговорили теж плян праці Округу в 1989 році та його прийняли. Підсумки конференції підбив ппор. Петро Кіщук, а ділові наради закрив голова Округу пхор. Михайло Татарчук у вечірніх годинах. Конференція закінчилась проспіванням українського національного славня.

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В БРАДФОРДІ

Загальні Річні Збори Відділу ОБВУ в Брадфордї відбулися в неділю, 22 січня 1989 р. в домі СУБ, о год. 3.30 пополудні.

Збори відкрив голова Відділу пхор. П. Татарин і привітав присутніх, а відтак постановам з місць вшановано пам'ять померлих членів Відділу однохвилинною мовчанкою, а також капеляна ОБВУ о. сот. крил. М. Ратушинського.

Обрано Президію Зборів: сот. М. Веремієнко — голова, дес. І. Ревіляк — заступник і побр. І. Здолини — секретар. До Почесної Президії Зборів був запрошений представник Головної Управи ппор. П. Кіщук, а теж і голови місцевих українських організацій.

Привітання Зборам разом з подякою уступаючій Управі за співпрацю і побажання успіхів у нарадах та у виборі нової Управи Відділу висловили голови організацій і представник Головної Управи ОБВУ: голова Відділу СУБ, п. В. Парфанюк, від Осередку СУМ — п. З. Ластовецький, від Гуртка ОУЖ — п-ні Г. Баран, від УКПО — дес. Т. Лапчак, від клубу «Лиман» — сот. М. Веремієнко, від Відео-Архівного Товариства — п. Г. Мельничук. Писемно привітав Збори голова Батьківського Комітету п. Я. Гуменюк.

Опісля приступлено до ділової частини Загальних Зборів. Для перевірки протоколу з попередніх Загальних Зборів була покликана комісія: дес. М. Данилко, дес. І. Ксьондзик і бул. І. Танчак. На пропозицію тієї комісії

Збори затвердили протокол.

Загальний звіт із діяльності Відділу ОБВУ за звітний час прочитав секретар дес. М. Попович, а звіт з фінансової діяльності — бул. А. Матківський. Окремо про працю Відділу реферував голова пхор. П. Татарин.

Звіт Контрольної Комісії прочитав сот. М. Веремієнко в якому відмітив, що всі прибутки та витрати у звіті були точні і тому пропонує уділення абсолюторії уступаючій Управі, що після дискусії було одобрено одноголосно.

З черги мав слово представник ГУ ОБВУ, пор. П. Кіщук. Він привітав Збори та доповідав про всесторонню діяльність Головної Управи в минулому часі й про намічену працю на майбутнє. Закликав також учасників Зборів і новообрану Управу до дальшої праці для добра української справи.

Збори пройшли в дружній атмосфері й вояцькій дружбі, з перевибом пхор. П. Татарина головою Відділу й теж Управи Відділу. Головою Контрольної Комісії обрано знову сот. М. Веремієнка, членів — бул. М. Миколишина і дес. Т. Лапчака.

Голова Зборів подякував усім представникам і присутнім за участь у Зборах, що їх закінчено о год. 5.30 ввечері проспіванням національного гимну.

Після закінчення Зборів усі учасники були запрошені на перекуску.

А. М.

»ВЕСЕЛИЙ ВЕЧІР« У ЛЕСТЕРІ

В суботу, 11 лютого у вечірніх годинах відбулася в залі Відділу СУБ у Лестері розвагова імпреза під назвою «Веселий вечір», де з успіхом пройшов виступ ст. бул. Василя Крамара, нашого гумориста з Бедфорду.

Цей «Веселий вечір», що його влаштувала

Управа місцевого Відділу ОБВУ, був справді приємною несподіванкою. Насправді більшість місцевого громадянства знала ст. бул. В. Крамара як суспільно-громадського діяча й на цьому крапка. Аж ось у повідомленні стоїть чорне по білому, що «Василь Крамар

розважить присутніх своїми дотепами». . . ну, що суспільно-громадський діяч — то так, але, що гуморист! — то про це ніхто в нас досі не чув, і перед початком обличчя в декотрих присутніх виявили сумнів щодо виступу нашого побратима п. В. Крамара — гумориста, якого в нашій громаді ще не »розкусили«.

Голова місцевого Відділу ОБВУ ппор. П. Кіщук представив присутнім гостя-гумориста ст. бул. Василя Крамара, а також п. Ярослава Мадилюса, акомпаніатора на акордеоні. Поява на сцені гумориста наче клоуна, або якогось босяка, чи збанкрутованого інтелігента, а може, галицького »хлопського філософа«, і його перші слова привіту »вельмишановній і високоповажній аудиторії«, його добрі й гумористичні розповіді — зробили своє. Присутні

були вдоволені й з захопленням слухали його дотепи, що перепліталися жартівливо-сатиричними »пісеньками« (куплетами), веселими та з перцем в яких »дісталось всім і вся«, що викликувало в присутніх сміх і оплески. Акомпанімент до співу дав п. Ярослав Мадилюс.

Вкінці ппор. П. Кіщук, голова місцевого Відділу ОБВУ, подякував гостеві-гумористові, п. Я. Мадилюсові за те, що розвеселили учасників, а присутнім подякував за прибуття на цей справді веселий вечір.

Годиться відмітити, що »Веселий вечір« пройшов успішно, і було б побажано, щоб інші наші громади скористали з нагоди влаштували в себе такі розвагові виступи побр. ст. бул. В. Крамара.

П. Гошко

РІЧНІ ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В ЛІДС

У суботу, 11 березня 1989 р. в домі Відділу СУБ в м. Лідс відбулись річні Загальні Збори Відділу ОБВУ. Збори відкрив голова Відділу, дес. М. Червак, о год. 15.00 пополудні, привітавши представника ГУ ОБВУ пхор. П. Татарина, гостей та членів Відділу.

На пропозицію дес. Р. Дубиняка, головою президії Зборів одноголосно вибрано дес. В. Яремка, який з допомогою покликаних до президії Зборів дес. Т. Моравського — як заступника голови й дес. Р. Дубиняка — секретаря, проводив Збори до успішного закінчення. До почесної президії Зборів запрошено представника ГУ ОБВУ пхор. П. Татарина й голів братніх організацій у м. Лідс. Вони висловили свої привіти Зборам і дякували уступаючій Управі за дружню співпрацю в минулому, 1988 році.

Протокол із попередніх річних Загальних Зборів Відділу прийнято одноголосно без змін.

Звіти голови, секретаря та скарбника Відділу, опрацьовані письмово, були подані до розгляду Зборів, щоб члени ще раз переглянули пророблену працю в Відділі ОБВУ і висловили зауваги та признання Управі за їхні зусилля розгорнути працю української комбатантської організації в м. Лідс.

Тут представник ГУ ОБВУ, пхор. П. Татарин, у своєму слові, обговорив подані письмово звіти й підчеркнув заслуги уступаючих членів Управи для розгорнення праці Відділу ОБВУ. Управа зробила все можливе для розгорнення діяльності на належному рівні. Праця Відділу ОБВУ в м. Лідс є потрібна для розбудови й розгорнення праці нашої комбатантської організації, яка своєю діяльністю

також вкладає свою частку в змагання українського народу за свою державність. Пхор. П. Татарин доповідав широко про всесторонню діяльність Головної Управи ОБВУ, про її намічені плани на майбутнє.

На пропозицію Контрольної Комісії, Збори одноголосно схвалили абсолюторію уступаючій Управі Відділу.

Збори обрали одноголосно нову Управу Відділу, знову очолену дес. М. Черваком, а Контрольну Комісію дес. Т. Моравським.

Представник ГУ ОБВУ, пхор. П. Татарин, і голови братніх організацій в м. Лідс бажали нововибраній Управі успіхів у праці, запевняли в тісній співпраці і дружній підтримці в праці для загального добра української громади в м. Лідс, в допомогу українському народові у визвольній боротьбі.

Голова Президії Зборів, дес. В. Яремко, закрив Збори о год. 16.30, а всі присутні проспівали український національний гімн.

По Зборах усі учасники були запрошені на перекуску. Там, за спільним столом, ще довго розважались розмовою, тривожились майбутнім українського народу, ділились своїм досвідом із громадської діяльності.

Збори пройшли в дружній атмосфері й в вояцькій дружбі. Перевибір побратимів, що вже довгі роки трудяться для української громади в м. Лідс, до Управи Відділу на діловий 1989 рік є запорукою дальшої корисної праці Відділу для розбудови нашої комбатантської організації, для добра української громади в м. Лідс, для загального добра нашого народу.

Р. Дубиняк

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В КОВЕНТРІ

У неділю, 5 березня ц. р. відбулися в Ковентрі річні Загальні Збори Відділу ОБВУ в залі місцевого Відділу СУБ.

Збори відкрив уступаючий голова Відділу дес. С. Меуш і привітав присутніх членів та гостей, а зокрема представника ГУ ОБВУ, пхор. Володимира Нагайла та попросив ушанувати однохвилинною мовчанкою померлих членів Відділу у звітному році. Обрано ділову президію Зборів: Я. Михайлишин — голова, хор. П. Дюк — секретар і заст. голови, побр. М. Сергінюк. До почесної президії запрошено представника ГУ ОБВУ пхор. В. Нагайла й голів або представників місцевих організацій — СУБ, СУМ, ОУЖ, УКПО ВО УНРАДИ — М. Сидоренка. Всі представники привітали Збори ОБВУ.

Протокол з минулорічних Загальних Зборів зачитав побр. С. Фещук і цей протокол був прийнятий без змін. Учасники Зборів заслухали звітів — секретаря, побр. С. Фещука,

скарбника, дес. П. Бакери та Голови Контрольної Комісії, дес. Г. Герелюка.

Голова Контрольної Комісії підтвердив, що праця Відділу була задовільна і запропонував Зборам уділити абсолюторію уступаючій Управі, що й було прийнято одноголосно.

З черги переобрано цілу Управу Відділу, а теж і голову, дес. М. Меуша. До Управи обрано ще одного члена, побр. М. Сергінюка. Переобрано Контрольну Комісію з головою побр. Г. Герелюком. Після того, представник ГУ ОБВУ, пхор. Вол. Нагайло побажав переобраній Управі ОБВУ якнайкращих успіхів на слідуючий рік. Він також пригадав і про завдання ГУ ОБВУ в цьому році та про ситуацію в Україні. Учасники Зборів були вдоволені з доповіді представника Головної Управи ОБВУ й за це висловили йому подяку.

На закінчення Зборів проспівано національний гімн.

І. Косміряк

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В АШТОНІ

В неділю, 2 квітня 1989 р. о год. 3.30 поплудні відбулися Загальні Збори Відділу ОБВУ в Аштоні, що їх відкрив голова Відділу бул. Петро Савків, привітавши присутніх членів, гостей, зокрема представника Головної Управи ппор. Богдана Головатого. Відтак вшановано однохвилинною мовчанкою померлих членів Відділу у звітному році.

З черги обрано ділову президію Зборів: Я. Мельник — голова, В. Вільницький — секретар. Голова Зборів зачитав порядок нарад, і його прийнято без змін.

До почесної президії голова попросив представника Головної Управи ОБВУ ппор. Б. Головатого, і голів або заступників усіх місцевих громадських організацій. Всі вони привітали Збори, дякували за співпрацю, а також побажали успіху в нарадах і у виборі нової управи. Представник передав привіт від Головної Управи ОБВУ. Протокол з попередніх Загальних Зборів зачитав бул. В. Вільницький, і цей протокол прийнято без змін. Секретар Відділу ОБВУ В. Вільницький прочитав звіт Управи Відділу ОБВУ всіх референтур. Окреме слово сказав уступаючий голова П. Савків.

В дискусії позитивно обговорено цей звіт.

Голова Контрольної Комісії ст. дес. Я. Веньгер у своєму звіті відмітив, що праця була ведена добре і запропонував Зборам уділити абсолюторію уступаючій Управі, що й було прийнято одноголосно.

Головою Відділу ОБВУ на черговий діловий рік Збори обрали бул. Петра Савкового. Збори обрали теж Управу Відділу: В. Вільницький, С. Бурчак, С. Усик, В. Погребний, П. Пелех, М. Галай. Обрано також Контрольну Комісію, що її головою є Я. Веньгер, а члени — М. Кудярський і С. Цицик.

Під кінець Зборів ппор. Богдан Головатий висловив задоволення з ділово переведених Зборів, і реферував про різні організаційні справи. Згадав, що цього року відзначаємо 40-ліття нашої комбатантської організації, вияснив справу пенсії дивізійникам, звіт парламентарної Комісії стосовно «воєнних злочинців». Буде велике досягнення як видамо III Альманах ОБВУ, що завдячувати треба нашому голові Централі сот. д-р С. М. Фостунюві.

Голова Зборів побр. Я. Мельник подякував представникові ГУ за слово та прибуття на наші Збори й усім присутнім за участь у Зборах, що їх закінчено проспіванням національного гімну.

ВІДЗНАЧЕННЯ 40-РІЧЧЯ ОБВУ В ОКРУЗІ ЙОРКШІР

В житті спільнот відзначають різні ювілеї. Між ними на особливу увагу заслуговує праця багатьох членів спільноти, котрі протягом багатьох років працюють невідомо для добра спільноти, для добра свого народу.

До таких ювілеїв належить теж і 40-річчя існування і безберебійної діяльності Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії.

Із цієї нагоди, відбувся в суботу, 6 травня нинішнього року ювілейний бенкет у Брадфордї, старанням голови Округи пхор. Павла Татарина й Управи Відділу ОБВУ в Брадфордї, що тоді теж відзначав своє 40-річчя.

Святковий ювілейний бенкет відкрив голова Округи пхор. Павло Татарин (він же і голова місцевого Відділу ОБВУ), привітанням представника Головної Управи ОБВУ пор. Маріяна Д. Гайву, членів ОБВУ, що прибули зі своїми дружинами та численних гостей, з'ясував значення цього ювілейного бенкету і попросив усіх ушанувати однохвилинною мовчанкою пам'ять тих членів ОБВУ, котрі протягом минулих сорока років відійшли у вічність.

З черги пор. Маріян Д. Гайва привітав усіх учасників бенкету від імені голови ОБВУ сот. д-ра Святомира М. Фостуна, який у тому часі перебував у лікарні, від імені Президії і Головної Управи нашої комбатантської організації та сказав святкове слово про розвиток і працю Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії і великий внесок цієї організації у загальне організоване життя української спільноти у тій країні, бо ж члени ОБВУ були і є промотором усієї організованої громадської праці. «Хай добро української нації буде і далі нашим життєвим дороговказом!», — закінчив своє святкове слово пор. Маріян Д. Гайва.

Доповідне слово про 40-річчя Відділу ОБВУ в Брадфордї сказав ст. бул. М. Миколишин. У своєму слові він відмітив працю всіх голів Відділу, а саме: пор. інж. В. Наріжного, хор. Василя Попадинця, сот. о. диякона Михайла Якуб'яка, ст. бул. М. Миколишина, побр. С. Чучмана, дес. Павла Фучка, дес. В. Крука, сот. Миколи Веремієнка, сот. Нестора Мульки, дес. І. Раїнчука, побр. Т. Коновалика і

пхор. Павла Татарина. Доповідач наголосив зокрема невідому працю довголітніх членів Управи Відділу — дес. М. Поповича — 34 роки праці і дес. Т. Сисака — 22 роки, а також відмітив жертвенну працю багатьох членів, що працювали в Управі Відділу протягом минулих 40 років. Доповідач згадав також, що на Крайових З'їздах ОБВУ були обрані з Брадфордї королеви краси ОБВУ п-ни Л. Лещишин, Д. Кривишин і З. Кринціль. Закінчуючи своє добре й дбайливо опрацьоване слово ст. бул. М. Миколишин сказав: «Ми сповняємо лише наш вояцький обов'язок, бо добро нації це наш найвищий закон. Несемо естафету духа нації і ми, українські вояки, і з цієї естафетою зустрічаємо 40-річчя нашої організації — ОБВУ».

Після доповідного слова пхор. Павло Татарин підніс тост за український народ, українське вояцтво, членів ОБВУ, за здоров'я голови ОБВУ сот. д-ра Святомира М. Фостуна, а всі присутні проспівали гімнею багатоліття. Опісля пані подали обід, що його зготував п. П. Пазиняк із поміччю дружин членів Управи Відділу ОБВУ, за що їм належить сердечна подяка. Для збагачення програми ювілейного бенкету після обіду виступив із народніми танцями ансамбль «Крилаті» під керуванням п. М. Дякова і п-ни Ольги Степованої. Опісля пор. Маріян Д. Гайва з уповноваження Президії Головної Управи ОБВУ нагородив у супроводі пхор. Павла Татарина кількох побратимів — членів ОБВУ в Брадфордї та в інших Відділах ОБВУ в Окрузі Йоркшір орденами ОБВУ — медалями і хрестами.

У вечірніх годинах у тій же залі Відділу СУБ відбулась танцювальна забава. Грала місцева оркестра. В часі забави був також і розіграш лотерії.

Загально ювілейне відзначення пройшло доволі успішно й Управа Відділу ОБВУ в Брадфордї, а теж і голова Округи пхор. Павло Татарин висловлюють подяку всім тим, що своєю працею і участю допомогли, щоб гідно відзначити 40-річчя нашої крмбатантської організації, а теж і 40-річчя нашого Відділу ОБВУ в Брадфордї.

А. Матківський

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ ВІДДІЛУ ОБВУ В БОЛТОНІ

В неділю, 16 квітня 1989 року в залі дому Відділу СУБ у Болтоні відбулися чергові річні Загальні Збори місцевого Відділу ОБВУ.

О годині 5.30 ввечері, уступаючий голова Відділу бул. І. Павкнер відкрив Збори проведенням спільної молитви Отченаш. Після того привітав представника Гол. Управи ОБВУ ст. бул. М. Яцкова, присутніх у залі голів і представників братніх місцевих організацій, членів Відділу і гостей та запропонував ушанувати однохвилинною мовчанкою пам'ять померлих членів Відділу в діловій каденції а саме: бл. пам. сот. о. крил. М. Ратушинського — почесного голову Відділу й капеляна ОБВУ, І. Басюка, М. Ставечного.

Їхню пам'ять вшановано заупокійною Панахидою, що була відслужена всч. о. А. Б. Хоמוю, після Служби Божої в церкві Всіх Святих.

На пропозицію дес. Т. Старчака, головою президії Зборів обрано бул. В. Доскоча, який з допомогою обраного секретаря дес. М. Рудейчука, проводив Зборами.

До почесної президії Зборів запрошено представника ГУ ОБВУ ст. бул. М. Яцкова, місцевого члена ГУ ОБВУ ппор. В. Янківського, голів і представників громадських організацій. Відтак вони висловили побажання, а теж дякували уступаючій Управі за дружню співпрацю в минулому році, в такому порядку: голова Відділу СУБ — п. Г. Болюбаш, голова УКПО — п. В. Лучка, голова Осередку СУМ — д. Я. Канюка, голова Батьківського Комітету — п-на А. Лохман, вона теж заступала Школу Українознавства, ОУЖ — п-ні О. Юрчишин, Церковний Комітет — п. І. С. Паращук, УТКлюб — заступав сам голова Зборів бул. В. Доскоч, який є його головою.

Протокол із попередніх річних Загальних Зборів зачитав уступаючий секретар дес. Г. Пивоварчук, і цей протокол прийнято одноголосно без зауваг.

У дальшому ході Зборів було звітування. Фінансовий звіт подав скарбник дес. В. Гладчук. Прибутки у діловому році були £739.63. Витрат — £547.40. Сальдо — £192.23.

Про культурно-освітню працю звітував дес. Б. Дедів. Він сказав, що його діяльність це — проведення відзначення національних свят і академій, своїми силами чи спільно з братніми організаціями.

За організаційну працю звітував дес. М. Тимчишин, який займався організованням танцювальних забав, парадних походів з бри-

танськими комбатантами, замовленням автобусів для різних виїздів ОБВУ чи інших братніх організацій.

Звіт з суспільної опіки при Відділі СУБ зачитав дес. М. Рудейчук. Він сказав, що до цього обов'язку був ще приділений дес. І. С. Паращук. Їхня праця була — подавати моральну опіку, відвідувати хворих у лікарнях і приватних домах, брати участь у похоронах, замовляти вінки та полагоджувати інші справи.

В черговому звіті голова Відділу бул. І. Павкнер зробив підсумки проробленої Управою праці за пройдений рік. Він подав про відбуті засідання Відділу ОБВУ і спільні з братніми організаціями, як теж за Конференцію Округи ОБВУ Лянкашпир. Говорив про поширення періодичних журналів і книжок, активну участь у праці з братніми організаціями і британськими комбатантами.

За діяльність Контрольної Комісії звітував її голова ппор. В. Янківський, який ствердив, що всі прибутки і витрати були належно вписані в касову книгу і запропонував уділити абсолюторію уступаючій Управі.

Після обговорення звітів, представник ГУ ОБВУ ст. бул. М. Яцків привітав Збори від імені ГУ ОБВУ і від себе особисто. Рівночасно привітав уступаючого голову бул. І. Павкнера і подякував за його так довголітню працю у Відділі ОБВУ. Далі інформував про діяльність Головної Управи ОБВУ і її завдання, про видання третього Альманаху, відзначення 40-ліття ОБВУ — Округного й у Відділах, відзначення 175 річниці Тараса Шевченка, про книжку в англійській мові »Дивізія Галичина« і про »Сурмач«. Також говорив про відшкодування для кол. вояків Дивізійників, і з інших німецьких частин. Заторкнув і про комісію справи воєнних злочинців та про судовий процес І. Дем'янюка.

На пропозицію Контрольної Комісії, Збори одноголосно схвалили абсолюторію уступаючій Управі.

Головою Відділу на чергову каденцію одноголосно переобрано знову ппор. бул. Івана Павкнера. На членів Управи Відділу, за пропозицією голови Зборів, бул. В. Доскоча, обрано побратимів: В. Доскоча, Г. Пивоварчука, В. Гладчука, Б. Дедіва, М. Тимчишина, М. Рудейчука, І. С. Паращука, Т. Старчака, А. Щура. Заступники: побратими І. Прийдун і З. Предко.

Головою Контрольної Комісії обрано ппор.

В. Янківського, й членів — ст. бул. В. Бурого та дес. Г. Болюбаша.

З черги, на пропозицію дес. Г. Болюбаша і Г. Пивоварчука, від Зборів, президії Управи і членів, підписано й вислано для хворого голови ГУ ОБВУ сот. д-ра Святомира М. Фостуна карточку з побажаннями скорого видужання й повороту до дальшої відповідальної праці.

Перед закінченням представник ГУ ОБВУ, а також голови і представники братніх організацій, бажали новообраній Управі успіхів у

дальшій праці і запевняли тісну співпрацю в черговій каденції.

Обраний голова подякував за вибір та довіря до нього запевняючи всіх, що постарається вести працю якнайкраще.

У кінцевому слові голова президії Зборів, бул. В. Доскоч подякував усім присутнім за участь у Зборах, терпеливість і ділове проведення. Збори закінчено проспіванням національного славня.

Г. П

ПОБРАТИМСЬКА ЗУСТРІЧ У 40-РІЧЧЯ ОБВУ

З нагоди 40-річчя існування та безперервної діяльності Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, Головна Управа ОБВУ, крім інших старань для відзначення цієї річниці, потрудилась теж влаштувати вельми вдачу й успішну ювілейну Побратимську Зустріч, що відбулась у суботу, 6 травня ц.р. в залі Відділу СУБ у Лестері.

Майже з усіх Відділів Округи ОБВУ Середньої Англії та з дальших околиць численно прибуло на ця Побратимську Зустріч членство ОБВУ з дружинами, українське громадянство та гості англійці й інші національно-сти.

Відповідно до нагоди була гарно прибрана сцена: вгорі чолової стіни вміщено тризуб нижче якого, з однієї сторони емблема ОБВУ а з другої такої ж велечини відзнака Дивізії Галичина. Великий, на цілу ширину сцени, по-мистецькому, товстими літерами зроблений напис на синьому полотні »40-річчя ОБВУ«, прапор національний, англійський і ОБВУ та гарні квіти. Все це, як цілість, у якійсь мірі віддзеркалювало особливе значення цієї події для Побратимської Зустрічі. Всі присутні, що зайняли місця при гарно прибраних столах у піднесеному й повному сподівань настрою, гучними оплесками привітали посадника міста Лестеру, який ввійшов до залі в супроводі членів Головної Управи ОБВУ пор. Петра Кіщука, ппор. Володимира Лесюка, ппор. Михайла Поврозника і голови місцевого Відділу СУБ побр. Василя Медицького.

Побратимську Зустріч, як годиться, розпочато о год. 5.00 пополудні пісню-политвою »Боже вислухай благання«, а офіційно відкрив її пор. Петро Кішук, організаційний референт ГУ, привітанням посадника міста Лестеру, Гай Колліса, членів Головної Управи: ген. секретаря ОБВУ, ппор. М. В. Поврозника, ппор. В. Лесюка, пхор. М. Татарчука, пхор. Т.

Данковича, голову місцевого Відділу СУБ, побр. В. Медицького з дружиною, члена Президії Ради СУБ М. Шупляка з дружиною, голів Відділів, членів ОБВУ та гостей. Після привітання пор. П. Кішук, який був головним організатором цього ювілейного святкування 40-річчя, підніс тост за Блаж. Владика митрополита Мстислава, український народ на рідних землях і на поселеннях, нескоримих борців за права й волю України, українське вояцтво і членство ОБВУ та за здоров'я і скоре видужання голови ОБВУ май. д-ра Святомира М. Фостуна, а всі присутні проспівали грімке многоліття.

З черги генеральний секретар ОБВУ ппор. М. В. Поврозник сказав святкове слово. Прелегент, вказавши на звернення Президії УТВР »До Українських Вояків на чужині«, яке наспіло з України в місяці липні 1945 року, зазначив, що цей документ став немовби дороговказом для Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, що створилося в 1949 році. На протязі 40 років ми вклали немало праці в голошення правди в цій країні про визвольну боротьбу українського народу, провели многогранну й широку діяльність у різних ділянках нашого життя. Члени ОБВУ одночасно були і є активними громадськими діячами — вчителями в Школі Українознавства, виховниками у молодечих організаціях, пропагаторами друкованого слова і т. п. і закінчив словами: »Добро української нації це найвищий закон і життєвий дороговказ для українського вояцтва«.

Ст. бул. П. Гошко, що проводив зустріччю, сказав святкове слово в англійській мові. Він коротко подав присутнім коли і в яких обставинах створилось ОБВУ, відмічуючи перших його основоположників та головних і відданих його діячів протягом сороклітньої діяльності нашої комбатантської організації. Вказав на ціль і завдання ОБВУ, його значення в

системі нашого організованого життя у цій країні й поза її межами та його значні успіхи й досягнення зокрема по лінії спорудження пам'ятників полеглим побратимам, відшукування й збереження для майбутніх поколінь історичних місць і пам'яток, які носять сліди боротьби українського народу за українську державність та успіхи в секторі організаційному й видавничому, вкінці побажав присутнім веселого проведення вечора.

Відтак голова місцевого Відділу СУБ побр. Василь Медичкий теплими словами вітав ОБВУ з його 40-літнім ювілеєм, висловлюючи признання нашій комбатантській організації за її корисну працю для нашої спільноти на цьому терені і для української справи в загальному, а присутнім побажав веселої забави.

Опісля пані й дівчата подали до столів смачний обід. У між часі ген. секретар ОБВУ ппор. М. В. Поврозник зачитав постанову Президії ОБВУ якою нагороджено посадника міста Лестеру Гай Дж. П. М. Колісса золотою медалею ОБВУ І класу, за його заслуги для українського зорганізованого життя та довголітню підтримку української справи. Зворушений посадник прийняв медаль, що йому вручив пор. П. Кіщук у супроводі ппор. В. Лесюка і ппор. М. В. Поврозника, під грімкі оплески присутніх. Посадник міста в подячному слові сказав, що прийде час коли змагання до самостійності українського народу увінчаються успіхом. Опісля хор. П. Кіщук в супроводі членів Президії та з її уповноваження, нагородив хрестами і медалями кільканадцять членів ОБВУ, довголітніх і відан-

них працівників у нашій комбатантській організації.

В дальшому, наші невтомні пані продовжували подачу солодкого, а присутні, на заклик пор. П. Кіщука зібрали суму ф. 108.00 на побудову каплиці в оселі СУМ — Тарасівці. Під кінець обіду побр. пор. Петро Кіщук (він голова місцевого Відділу ОБВУ) висловив сердечну подяку паням — членам Гуртка ОУЖ за приготування смачного обіду і за дбайливу обслугу, а всі присутні проспівали їм многоліття. О годині 8.00 ввечорі почалась друга частина зустрічі — танцювальна забава. До танців грала популярна оркестра «Чорноморські козаки». Всі, у приемній побратимській атмосфері гарно й весело забавлялися, а в часі перерви ще й підкріпились приготованою у другій залі холодною, добірною перекускою. Забава продовжувалася до пізньої ночі.

Годиться відмітити, що ця наша ювілейна Побратимська Зустріч пройшла вповні задовільно і з немалим успіхом, виявом чого були gratulacii для організаторів зустрічі від нашого громадянства і від чужинців, які були захоплені нашим організаційним хистом. Признання й подяка за це прислуговує в першу чергу пор. Петрові Кіщуку за його вклад праці, подивугідний ентузіазм і хист у підготовці цієї імпрези.

»Шкода тільки, що немає між нами на зустрічі нашого голови май. д-ра Святомира М. Фостуна« — висловився турботливо один із присутніх членів ОБВУ.

І ЗНОВУ В АВСТРІЇ

Цьогорічна групова поїздка до Австрії, що її влаштувала Головна Управа Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії тривала 11 днів, від 18-29 травня. Група налічувала 25 осіб, у тому числі чотири члени Головної Управи. Дев'ять осіб брали участь уперше в такій подорожі. На летовищі в Мюнхені нашу групу зустріли, як кожного разу — полк. Євген Рен-Побігуций, мгр Володимир Леник і п-на Марійка Ковалишин. У п'ятницю, 19 травня ввечері відбулась у будинку Інтернату Рідної Школи товариська зустріч з членами Братства кол. Вояків І УД УНА в Західній Німеччині. Привітальне слово сказав на тій зустрічі сот. Маріян Д. Гайва, заступник голови ОБВУ.

Використовуючи наш побут у Мюнхені ми поїхали до недалекої баварської місцевості Пух. Це мальовниче село, в якому є церковця побудована в пам'ять блаж. Едігні, правнучки київського великого князя Володимира Великого, яка прибула до тієї місцевості з Франції 1109 року, там поселилася і померла, маючи 35 років життя. Похоронена вона в тій же церковці, про що розповів нам парох о. Томас Шірфлінгер. Зробили ми спільну знімку біля старезної липи. Набули ми там ілюстровані брошурки в німецькій мові з розповіддю історії та життя Едігні.

Того ж дня у п'ятницю пополудні ми відвідали мюнхенський цвинтар Вальдфрідгоф, на якому були відслужені Панахиди та покладе-

ні вінки. Панахиди служив о. Джуджар. На могилу сл. пам. Степана Бандери вінок поклали побратими — Михайло Богачевський, Василь Щербатюк і В. Пігій. Слово в пам'ять Провідника ОУН сказав автор цих рядків. На могилі сл. пам. Ярослава Стецька вінок поклали — ппор. Володимир Янківський (ОбВУ), п-ні Осипа Кіщук (ОУЖ) і д. М. Яцків (СУМ). Слово в пам'ять Покійного сказав сот. Маріян

був раніше, чувається мов удома.

В неділю, 21 травня о год. 8.00 рано ми всі виїхали до Відня. Там о год. 10.00 дня взяли участь у Богослужбі, що її служив у храмі св. Варвари, наш приятель всч. о. шамбелян д-р Олександр Остгайм-Дзерович. Співав відомий парафіяльний хор під диригуванням проф. А. Гнатишина. Парох сердечно вітав нашу групу та побажав нам щасливого пере-

Учасники групи з Великої Британії біля могили сл. пам. Ярослава Стецька

Д. Гайва. На могилі сл. пам. Степана Ленкавського вінок поклали — пхор. Михайло Ткачук, ст. дес. Іван Костів і дес. І. Білінський. Слово в пам'ять Покійного сказав мгр Володимир Леник. Вінок до пам'ятника полеглим за волю України поклали побратими І. Замойський, Т. Костюк і посестра Віра Бегей. Уся група також помолилася при могилі бл. пам. Володимира Душинського, провідного члена Братства кол. Вояків І УД УНА в Зах. Німеччині й там ми проспівали «Видиш брате мій».

У суботу, 20 травня рано ми виїхали автобусом до Австрії. Усіх захоплювали чудові краєвиди. По дорозі автобус зупинився, щоб учасники поїздки могли пообідати. Ввечері прибули до місцевості Ст. Вейт і стали на квартиру в гостинниці «Під чорними волами», в якій майже щороку гостює наша група з Великої Британії. У тій гостинниці, хто вже

бування в Австрії. До пропам'ятної плити, яка вмурована в цій церкві поклали вінок побратими — В. Терещук, В. Панькевич і В. Мартинюк. Пополудні ми поїхали на гору Леопольдберг. Там перед пропам'ятною плитою у пам'ять полеглим козакам за визволення Відня від турецької облоги 1683 року поклали вінок — пор. Петро Кіщук і автор цих рядків. Група проспівала Вічна пам'ять і національний гімн. При плиті всч. о. Дзерович відслужив коротке моління. Нашу групу привітав там теж місцевий парох. Опісля в ресторані на тій же горі відбувся замовлений обід, на який провід нашої групи запросив кількох визначних українців з Відня. В часі обіду провід нашої групи з уповноваження Президії ГУ ОбВУ нагородив таких українців: д-ра А. Жупника — золотою медалею І класу, проф. Андрія Гнатишина (83 роки життя) — хрестом ОбВУ II класу, побратима М. Мазура —

хрестом заслуги ОБВУ і побр. С. Кельнера — хрестом II кляси. Пополудні відбулась прогулянка по Дунаю.

Кожного року тим, що приїжджають з Великої Британії завжди сердечно допомагає всч. о. шамбелян Олександр Остгайм-Дзерович, парох храму св. Варвари у Відні. Він і супроводив нашу групу в понеділок, 22 травня у Відні. Спочатку ми оглянули це старо-

що прибули з Німеччини, а теж з Америки (усіх разом було около сто осіб), узяли участь у святі Божого Тіла. Ця врочистість почалася польовою Службою Божою у прицерковному городі, а відтак був імпозантний похід вулицями міста Фельдбаху з участю австрійських комбатантів кількох місцевостей. Цього року в поході брали участь три духові оркестри. Нашим прапороносцям надано почесь очо-

Біля могили сл. пам. Ярослава Стецька. Зліва направо: П-ні Осипа Кіщук, представниця ОУЖ з Великої Британії, друг Микола Яцків і пор. Володимир Янківський

винне столичне місто їдучи автобусом різними вулицями і площами, а пізніше відвідували й оглядали різні пам'яткові будинки і місця. Оглянули теж музей і кол. цісарський палац Шеннбрун.

У вівторок, 23 травня рано ми виїхали з Ст. Вейт до Фельдбаху й прибувши туди заквартирували в двох готелях. Середя, 24 травня був у нас день дозвілля та відпочинку, а в надвечер'я ми виїхали на прогулянку в околиці міста. В часі тієї прогулянки побр. Софінський з Грацу пригадував фронтові позиції нашої Дивізії у 1945 році. Їх уже тепер прямо важко впізнати.

У четвер, 25 травня о год. 10.00 дня наша група з Великої Британії разом з українцями,

лювати похід. На головній площі гордо розвивався на щоглі український національний прапор поруч австрійського державного прапору та прапорів округи.

Пополудні всі українці поїхали до Грацу на головний цвинтар. Там всч. о. шамб. д-р Олександр Остгайм-Дзерович відслужив Панахиду біля могили дивізійного капеляна о. Ковалюка, а теж біля пам'ятника загинулим у Грацу жінкам і дівчатам у часі другої світової війни. На могилу о. капеляна Ковалюка вінок поклали побратими з Америки — д-р Дичковський і С. Бобко, а з Великої Британії побр. В. Кінащук. До пам'ятника загинулим дівчатам і жінкам вінок поклали — п-ні Осипа Кіщук, посестра Віра Бегей і п-на Робін-

сон. Біля могили о. капеляна Ковалюка шанувальне слово сказав д-р Дичковський, а біля пам'ятника загинулим дівчатам і жінкам жалобне слово сказала п-ні Осипа Кіщук. Із Грацу вся українська група переїхала до Талергофу. Там у капличці була відслужена Панахида в пам'ять померлих українців у талергофському таборі в першій світовій війні.

Пор. Петрові Кіщук доручено було проводити походом на воєнних цвинтарях. На тій же нараді обговорено теж питання поїздки до Австрії у 1990 році, коли-то австрійські комбатантські організації хочуть відзначувати 45-річчя з часу закінчення другої світової війни.

У п'ятницю, 26 травня вся українська група

П-ні Осипа Кіщук поклала китицю квітів до пам'ятника на могилі бл. пам. Наталки Куцан-Бандери

Слово сказав д-р Лебедович із Грацу. Нашу групу привітав теж п. Машовець від української громади в Грацу та Академічного Товариства «Січ». Промовляв теж голова Братства кол. Вояків І УД УНА в Зах. Німеччині сот. Роман Дебрицький. Між учасниками були — побр. Роман Данилюк, заст. голови Братства кол. Вояків І УД УНА в ЗСА, побр. Богдан Ясінський, член КУ Братства в ЗСА, побр. Подзюк — представник Братства «Броди-Лев» і проф. д-р Б. Цюцора, ректор Українського Вільного Університету з дружиною.

В часі спільної наради, яка відбулась у Фельдбаху ще в середу, 23 травня узгоднено з делегатами Братства з Америки й Німеччини порядок покладення вінків і промовців на воєнних цвинтарях в околиці Фельдбаху.

організовано відвідала по черзі воєнні цвинтарі, на яких похоронені полегли воїни І УД УНА. На кожному цвинтарі біля головного пам'ятника всч. о. Олександр Остгайм-Дзєрович служив Панахиду. був покладений вінок, а коротке жалобне слово говорив член Головної Управи ОБВУ, чи представник Братства з Америки та Німеччини. Не було, на жаль, нікого з Канади. Цей день, чи не найважливіший з усіх днів нашої групової поїздки до Австрії, бо в ньому ми віддаємо нашу пошану й молимося за спокій душ наших побратимів, які поклали своє життя у фронтових боях в околицях Фельдбаху. Всіх нас охопило глибоке душевне переживання, дивлячись на довгі ряди вояцьких могил із хрестами, і не одному з нас станули сльози в

очах під час співу тужливого «Видиш брате мій».

Увечері того дня відбулось у гостинниці Трумер спільне засідання представників ОБВУ і Братства. На цьому засіданні була зачитана постанова Військового Ресорту уряду УНР в екзилі про підвищення пор. Романа Дебрицького до рангу сотника. Добре підба-

У вечірніх годинах в місцевій монастирській церкві всч. о. Олександр Остгайм-Дзерович відслужив Службу Божу, в наміренню виздоровлення голови ОБВУ май. д-ра Святомира М. Фостуна, і сказав глибоке проповідне слово, а водночас і попрощав нас усіх, бажаючи щасливого повернення до Великої Британії та інших країн.

Учасники групової поїздки з Великої Британії у с. Пух, Баварія, біля церкви блаж. Єніґди

дьюрочуче слово сказав у часі цього засідання пор. Петро Кішук, а голова Братства в Німеччині сот. Роман Дебрицький говорив, що наш щорічний приїзд до Австрії також активізує і австрійських комбатантів, а водночас і викликає в австрійців пошану до нас, за те, що ми так плакаємо пам'ять про полеглих наших комбатантів.

У суботу, 27 травня рано, о год. 9.00 ми поклали вінки з участю членів міської управи у крипти, а також біля головного пам'ятника на міській площі у Фельдбаху. Опісля всі перейшли на місцеве кладовище й там біля могили бл. пам. Сеппа Маврера всч. о. шамб. д-р Олександр Остгайм-Дзерович відслужив Панахиду, а шанувальне слово в пам'ять Покійного сказав сот. Роман Дебрицький.

Цього вечора відбулась також спільна побратимська зустріч з австрійськими комбатантами, в часі якої провід нашої групи з уповноваження Президії Головної Управи ОБВУ нагородив орденами ОБВУ кількох австрійських комбатантських діячів. Одну золоту медаль дали також австрійцям представники Братства кол. Вояків І УД УНА. Медалями і хрестами нагородили австрійські комбатанти теж декількох наших побратимів. Нагородили вони також ректора УВУ проф. д-ра Б. Цюцюру. Зустріч пройшла в дружній і веселій атмосфері при багатій вечері й залишила в усіх гарне враження.

Другого дня в неділю, 28 травня ми попрощалися з нашими австрійськими приятелями та українцями й виїхали до Мюнхену. В часі

подорожі пор. Петро Кішук, що був керівником нашої групи, подякував побр. М. Мазурові за його послугу як перекладчика, висловив подяку водієві автобусу, подякував членам ГУ ОБВУ за всю їхню допомогу, а також висловив подяку всім учасникам групи за їхню добру й бездоганну поведінку в часі цілої поїздки.

Переночувавши в Інтернаті частина нашої групи (15 осіб) виїхала в понеділок, 29 травня

в дообідній порі до Великої Британії. Пізніше виїхала друга група. Після чудової гарячої погоди в Австрії нас зустрів неприємний холод у Манчестері.

В усіх нас, вірю, що залишилися гарні спомины з цієї нашої цьогорічної поїздки до Австрії, що будуть напевно заохотою до такої чергової поїздки в 1990 році.

М. Яцків

СВЯТО ГЕРОІВ У ТАРАСІВЦІ

Цьогорічне величаве, вже традиційне Свято Героїв відбулось у Зеленосвяточну неділю, старанням Головної Управи Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії і підготовного Комітету, що його головою був ппор. Петро Кішук. Головна Управа ОБВУ і Підготовний Комітет багато попрацювали, щоб дбайливо приготувати всю програму цьогорічних Зеленосвяточних урочистостей — Свята Героїв, яка охоплювала польову Службу Божу, похід до пам'ятника, соборну Панахиду біля нього, покладення вінків до пам'ятника і святковий концерт.

Свято Героїв, як уже згадано, відбулось у Зеленосвяточну неділю, 18 червня 1989 року в сумівській оселі Тарасівці, з участю кількох тисяч українського громадянства (5000), що прибуло з різних місцевостей Великої Британії, численною участю організованого членства ОБВУ, жіноцтва — членів Організації Українських Жінок, організованої сумівської і пластової молоді, парафіяльних рад з церковними хоругвами численних прапороносних почтів, представників українських центральних і крайових установ, організацій і товариств, щоб сповнити християнський і національний обов'язок і спільно молитися за спокій душ Героїв і Героїнь, за замучених у концтаборах наших Владик, священиків, монахів і монахинь та мирян і за всіх великих державних діячів, полководців, лицарів і воїнів та борців які у боротьбі за волю Церкви і народу, за найсвітлішу нашу традицію й історію у різних історичних періодах віддали своє життя за рідну Церкву й любов Батьківщину. Належить відмітити, що на це свято громадянство прибуло 38 автобусами і сотнями приватних автомашин.

Уже в ранніх годинах у це торжественне свято, розгорнулися великі національні прапори на щоглах обабіч пам'ятника, прикра-

шеного зеленосвяточним квітцанням, що його збудувала у пошану полеглим за волю України Головна Управа ОБВУ в 1979 році й з того часу відбувається щорічне відзначування традиційного Свята Героїв у Зеленосвяточну неділю біля цього пам'ятника, і це свято має вже там постійно характер крайового свята.

На цьогорічному Святі Героїв були присутні кільканадцять українських гостей з Польщі і України, а між ними колишній довголітній в'язень советських концтаборів достойний гість Петро Рубан.

В цьогорічному Святі Героїв узяли теж участь почесні гості — наші довголітні англійські приятелі — представник королівської родини — лорд-лейтенант полк. Петро Гілтон з дружиною із графства Дарбішір і голова міжнародного комітету поневолених народів Європи проф. Давид Е. Рєґен (викладач з Ноттінгхамського університету), а теж представники Відділів Британського Леґіону зі своїми прапорами з місцевостей Діннінгтону, Ліку, Бірмінґаму і Тодмордену.

Перед початком польової Служби Божої зібралися біля пам'ятника прапороносці з трьома головними прапорами національний, революційний і військовий ОБВУ, визначні суспільно-громадські й політичні діячі, прапороносці із Гуртків ОУЖ, Осередків СУМ, Пластових станиць, несучи вінки, а за ними почти прапороносців у одностроях з багатьма прапорами ОБВУ організовано вмарширували на площу біля каплиці, під командою ппор. Володимира Янківського (цей наш таборовий храм зараз є у характері нової будови).

Торжественне свято почалося в 12.00 год. дня. Комендантом свята був хор. Михайло Гринюк, а його заступником ппор. Володимир Лєсюк. Комендант здав звіт заст. голови ОБВУ сот. Маріянові Д. Гайві. Під спів українського національного гімну почет — пхор.

Михайло Татарчук член ГУ ОБВУ в супроводі пластуна сеньйора Івана Кулика і дружинника СУМ Михайла Стецюка підтягнув на щоглу національний прапор.

Урочисту польову Службу Божу в наміренні українського народу служив всч. о. Степан Солтис, священник Помісної УКЦеркви, при співі кількох дяків з громад під проводом під-

У часі Богослуження багато вірних прийняли Святе Причастя. Богослуження закінчилося загальним відспіванням релігійного гимну «Боже Великий, Єдиний, нам Україну храни» і молитвою за Патріарха.

Після цього почав формуватися процесійний похід, що пройшов навколо сумівської оселею аж до пам'ятника. У цьому величаво-

Марширують прапороносні почти Відділів ОБВУ

диякона Павла Малицького. Апостола читав молодий лікар д-р Арсен Поврозник. Проповідне слово, нав'язане до Зеленосвяточних Днів сказав всч. о. С. Солтис.

У своєму проповідному слові отець закликав вірних молитися за спокій душ усіх українських національних героїв, які віддали своє життя за Україну. Він вказав на приклад Христових Апостолів і пригадав вірним цю незаперечну святу істину, що без жертви і посвяти не досягається справді великих і благодородних цілей. Отець наголосив, що українська молодь, це наша майбутність. Закликав усіх бути гідними послідовниками апостолів і наших національних героїв. Закликав усіх виконувати Заповіт Христа. Вказав, що Зелені Свята стали для українського народу Святом Героїв.

му поході взяли численну участь представники установ, організацій, товариств із своїми церковними хоругвами і прапорами та загал громадянства. Під час процесійного походу вірні набожно співали церковно-релігійні пісні. Дійшовши до пам'ятника прапороносці з своїми прапорами — пластуни і сумівці в одностроях, жіноцтво у вишиваних сорочках, почесна сотня ОБВУ в одностроях — стали рядом обабіч пам'ятника за священниками. Миряни тримали хоругви, за ними стояла гущульська група у своєму одязі, а за ними стояли члени Головної Управи ОБВУ і почесні гості та визначні суспільно-громадські діячі із своїми вінками, які своєю імпульсивністю, влучністю і кольоритом творили прекрасну панораму. (Були 62 прапори).

Соборну Панахиду біля могили-пам'ятника

відслужили духовні отці наших Церков. Панахиду почав літургічною піснею-словами «Благословен Бог наш...», всч. о. прот. Григорій Лазієнко (УАПЦ) у сослужінні всч. о. Степана Солтиса. До Панахиди співали дяки. Всч. о. прот. Г. Лазієнко виголосив глибоко-змістовне релігійно-патріотичне слово про українських національних героїв і героїнь і про вічну пам'ять їх, що віддали за Батьківщину все, що мали найдорожче, бо своє життя та створили для нас дороговказ у майбутнє.

Святі Героїв у Тарасівці, висловив свій поклін всім народнім героям і борцям, які боролися за найсвятіші національні й релігійні ідеали — з двома імперіялістами. Україна складає своїм синам і дочкам — всім полеглим героям і героїням глибокий поклін, котрі продовж нашого історичного буття поклали своє життя за волю української нації. Шановний гість згадав про великих церковних і державних діячів: Симона Петлюру, Євгена Коновальця, Йосифа Сліпого та інших, які створили істо-

Всч. о. прот. Григорій Лазієнко і всч. о. Степан Солтис служать Панахиду

Святкове слово сказав заступник голови ОБВУ сот. Маріян Д. Гайва, згадуючи всіх відомих і невідомих полеглих героїв і героїнь України продовж її історичного буття і наголосив постать світлої пам'яті Степана Бандери Провідника ОУН у 30-річчя його смерті, який остався символічним маєстатом — він був і залишився символом визвольної боротьби українського народу... Воднораз вказав на сучасні події в Советському Союзі і на Народний Рух України...

З черги сот. М. Д. Гайва привітав і представив дорогого гостя з України Петра Рубана і попросив його до святочного слова.

Достойний гість у своєму слові вказав, що має велику шану виступати з словом своїм на

рію 20 століття... Він вказав, що прийде час, коли імперія визнає українських героїв... Ми боремося вже понад 300 літ за волю і українську державність... Україна вже 70 років у терновім вінці на чолі... Україна бореться і духовно перемагає... Висловив велику пошану всім тим, що розбудували українське життя на чужині... Висловив своє признання всім тим українцям, котрі визнають релігійні і національні віровизнання і політичні погляди... Закликав всіх до спільної помочі сучасній Україні і апелював до всіх українців у вільному світі говорити від імені поневоленого українського народу...

Після соборної Панахиди, під тихий спів Вічна пам'ять, численні представники полі-

тичних середовищ, суспільно-громадських українських центральних і крайових установ, організацій, товариств, Відділів ОБВУ і українських громад, підходили по черзі до пам'ятника й клали вінки. Оголошував їхнє чергування комендант свята, хор. Михайло Гринюк.

Заступник голови ОБВУ сот. Маріян Д. Гайва перший з черги поклав до пам'ятника великий символічний вінок від усього членства ОБВУ.

Опісля поклали в підніжжя пам'ятника свої вінки з розкішних барвистих живих квітів, поперецьязувані національними кокардами з відповідними написами представники установ і організацій у такому порядку: лорд-лейтенант полк. Петро Гілтон; інж. Василь Олесків голова Проводу ОУН — від Проводу ОУН; гість з України Петро Рубан у супроводі пластуна і сумівця — від імені України; ред. Ілля Дмитрів — КОУТЦУ; д-р Любомир Мазур — від членства СУБ; радн. Антін Тисячний — від УЦПС і Української Видавничої Спілки; п. Микола Сидоренко — Представництво ВО УНРади й Українського Товариства; голова КУ СУМ друг Володимир Шляхетко — Спілки Української Молоді; голова Пласту пластун-сенйор Микола Попович — Пласту; п-ні Люба Фостун — Організації Українських Жінок; п-ні Катерина Скрипець — Спілки Українських Учителів і Виховників; май. Іван Горобець — Української Гетьманської Організації; п-ні Вікторія Мулька — Товариства Українських Літераторів; дир. Іван Равлюк — від Українського Крайового Патріархального Об'єднання Мирян Помісної УКЦеркви; голова Петро Коломиєць — від Легіону Симона Петлюри; голова Василь Потек — Товариства «Гуцульщина»; голова Роман Гринаш — Товариства «Бойківщина»; пор. Андрій Фургала — від Європейської станиці УВВ; п. М. Присяжний — пенсіонерів Оселі «Кобзарівка»; від Відділів Британських Легіонів поклали два вінки п-ні Лінда Галлам і п. Р. Серрел і на кінець поклав вінок проф. Давид Е. Реген голова міжнародного комітету поневолених народів Європи.

Представники Відділів ОБВУ і українських громад поклали свої вінки в такому порядку: побр. М. Галай — Аштон; побр. В. Крамар — Бедфорд; побр. І. Павкнер — Болтон; побр. А. Матківський — Брадфорд; побр. Д. Павлів — Волвергамптон; побр. О. Слабодух — Галіфакс; побр. І. Лобас — Гаддерсфілд; побр. Шкварчук — Глостер; побр. М. Басюк — Донкастер; побр. Іскра — Іпсвіч; побр. П. Щур — Кіхлей; побр. М. Меуш — Ковентрі; побр. С.

Берецка — Кіддермінстер; пані Христина Кіщук-Кіллям — Лестер; побр. Червак — Лідс; побр. В. Щербатюк — Лій; побр. С. Семчишин — Лютон; побр. Г. Бойко — Манчестер; побр. В. Филипович — Мансфілд; побр. Д. Плешкан — Ноттінгем; побр. Г. Місан — Нортгамптон; побр. В. Савицький — Пітерборо; побр. М. Нечипор — Рочдейл; побр. М. Вільшинський — Рагбі; побр. Я. Фатерига — Скандорп; побр. Деревиський — Діннінгтон; побр. П. Герман — Свіндон-Брістол (один вінок); побр. П. Костюк — Челтенгам і побр. В. Галицький — Буртон-он-Трент.

Кінцеве слово сказав комендант свята. Він вказав на важливість плекання гарної традиції Зеленосвяточних Днів і висловив поклін і пошану полеглим воїнам і борцям України, які на протязі нашого національного буття поклали своє життя на жертovníк боротьби за волю й українську державність.

Під кінець соборної Панахиди, прапроносоці віддали почесність прапорами. Врочистість закінчено проспіванням тужливої пісні «Видиш брате мій», яка понеслася ген далеко, далеко на крилах вітерця.

Сурмач, Стюарт Пірсон (англієць) відіграв зворушливий врочистий останній салют, яким і закінчено головну частину цього врочистого свята в пошану і прославу героїв і героїнь України.

Після перерви в сумівській просторій залі «Хортиця» відбулася друга частина святкування — святковий концерт, який відкрив формально на тлі хору «Гомін», і представив його коротким вступним словом керівник святкової програми пхор. Володимир Нагайло, член Головної Управи ОБВУ, а привітальне слово у двох мовах сказав сот. Д. М. Гайва. Він привітав від імені ГУ ОБВУ і Підготовного Комітету духовних отців, достойних гостей, голів і представників братніх установ, організацій і товариств та всіх зібраних — святкове зібрання.

Сцену по-святковому декорували побратими: Богдан Острожинський, Іван Богайчук, Володимир Камінський і Григорій Кулик з Відділу ОБВУ Лестер.

У призначеному часі репрезентативний хор СУБ «Гомін» під диригентурою маестра Ярослава Бабуняка при фортепіановому супроводі маестра Родріґа Баранта з Манчестера проспівав одну пісню «Видиш брате мій» — муз. обробка композитора М. О. Гайворонського. Цією піснею хор «Гомін» започаткував святкову програму.

Святкове слово присвячене світлій пам'яті сотні-тисячам відомих і невідомих полеглих

борців-лицарів-воїнів, сказав д-р Любомир Мазур, голова Союзу Українців у Великій Британії, в якій шановний доповідач згадав про наше історичне минуле, і кинув багато світла на нашу жорстоку добу в якій ми живемо. . , і вказав на безприкладні чини українських героїв і героїнь, наголосив сл. пам. чотирьох українських титанів — Симона Петлюру, Євгена Коновальця, Тараса Чупринку, Степана Бандеру й вояків армії УНР та УГА, революціонерів українського підпілля — УВО, ОУН, СВУ, СУМ, УСС, воїнів Карпатської Січі та воїнів легендарної УПА й УНА і їхні славні і великі діла, де вони крокували впевнено й непохитно бойовим шляхом до тієї

священної мети, якій присвятили все своє буремне життя аж до останньої хвилини, які віддали своє життя у священній боротьбі нашого народу за волю й незалежність України. На кінець своєї святочної доповіді шановний прелегент закликав усіх суцільних українців помолитися за спокій душ усіх, котрі життя своє поклали в 1000-літній боротьбі проти відвічних ворогів нашої любної Батьківщини-України.

Святкове слово по-англійському сказав молодий прелегент п. Федір Курляк.

З привітальним словом виступав наш англійський приятель — британський політичний діяч професор Давид Е. Реген. Шановний

Петро Рубан несе вінок до пам'ятника полеглим за волю України

доповідач у своєму слові сказав, що він студіював українську історію і наголосив свою підтримку українському народові в його боротьбі з московсько-большевицьким імперіалізмом. Він висловив тверду віру, що прийде той час, що Україна таки визволиться. Шановний гість закінчив своє слово по-українськом — Хай живе вільна Україна!

УПА, муз. обр. Ярослава Бабуняка, »Марш куреня бойків«, із співаника УПА, і »Бандуристе орле сизий« — муз. обр. Я. Орлова, соліст мгр Павло Гунька.

Опісля жіночий хор »Трембіта« (створений при хорі »Гомін«) під орудою маестра Ярослава Бабуняка, чудово проспівав три пісні: »Ой, горе тій чайці«, »Засвіти ми ясна зоре« — сло-

Пор. Петро Кіщук і хор. Михайло Ткачук супроводять лорд-лейтенанта полк. П. Гілтона і його дружину до пам'ятника полеглим за волю України

Милою атракцією святочної програми був виступ п-ні Дарії Савків, яка продеклямувала (відрецитувала з пам'яті) з великим чуттям і емоцією Господню молитву Отченаш. З черги, відомий рецитатор побр. Анатолій Кривонос відрецитував із притаманним йому чуттям вірш »Борцям героям« — пера поета Миколи Вереса (на тлі хору). Гарне враження зробили на аудиторію три рецитатори — дружинники СУМ — Михайло Кривонос, Мирон Щербатюк і Ярослав Копчик, які знаменито виконали збірну деклямацію »Присяга українця« — пера Л. Пилипенка.

У продовженні святкової програми виступав хор »Гомін« і проспівав такі пісні: »Зажурилась Україна« — обр. О. Кошиця, »Вже більше літ двісті« — муз. обр. А. Гнатишина, »Ми українські партизани« — із співаника

ва Ю. Федьковича, муз. Ф. Колесси і »Ми йдем вперед« — слова Б. Лепкого, муз. обр. М. Федорова.

З черги був виступ талановитого соліста мгра Павла Гуньки при фортепіановому супроводі Родріґа Баранта, який з великим мистецьким хистом проспівав три пісні: »Ой, впав стрілець« — муз. М. О. Гайворонського, »Ой, у полі жито« — повстанська пісня і »Дума про матір Україну« — стар. козацька дума — муз. М. О. Гайворонського. Йому публіка влаштувала овацію за його мистецький виступ.

В кінцевій точці святкової програми виступали об'єднані хори, в мішаному складі, які виконали пісні: »Заквітчали дівчата чорна« — муз. Р. Купчинського, »Гей, волинськими шляхами« — муз. М. Колесси, »Чом, чом зе-

мле моя» — муз. обр. Кос-Анатольського і «Вставай народ» — слова І. Багряного, муз. Г. Китастого — диригував маестро Я. Бабуняк, піаніст Родріг Барант. Приємно було присутнім побачити мішаний хор, і юні дівочі обличчя гарно одягнених хористок.

На закінчення врочистостей, керівник святової програми пхор. Володимир Нагайло (його заступником був пхор. Маркіян Шептицький), висловив сердечну подяку від імені Головної Управи ОБВУ, Підготовного Комітету, всч. отцям за їхній душпастирський труд, почесним гостям, всім виконавцям святової програми та всім учасникам свята, що прибули на це крайове величаве Свято Героїв.

Співом українського й англійського національних гімнів закінчено це величаве свят-

кування в пошану й пам'ять усім полеглим за волю України.

Відповідальним за порядок в залі і на площі був член ГУ ОБВУ пхор. Теодор Данкович, а впорядниками — побратими з Відділів ОБВУ Ноттінггем, Дарбі і Лестер.

Треба відмітити з признанням і подякою всім виконавцям програми цього святкового концерту, яка була на високому рівні, за що численна аудиторія нагородила виконавців довготривалими оплесками, за їхній багатий репертуар.

Годиться згадати, що загалом вся програма цього річного крайового Свята Героїв була дбайливо підготовлена й проведена.

М. В. Гуменний

ВШАНОВАНО ВЕЛИКОГО ПРИЯТЕЛЯ УКРАЇНЦІВ

Саме в день 41 Крайового Здвигу СУМ у Лестері, 8 липня 1989 р. припала річниця 70-ліття одного з визначних наших приятелів у Великій Британії, представника королівської палати, лорд-лейтенанта в Дарбішпир, полк. Пітера Гілтона. І хоч як цікаво було побути на Крайовому Здвизі СУМ, та все таки невелика група українців з Дарбі поїхала в гірські околиці Дарбішпір, до Алтон Манор, Ашборн, щоб ушанувати там ювілята.

Алтон Манор це неначе чудовий парк із різного рода чудовими деревами та кущами. Посередині ставок-озеро на котрому безліч різних водяних птахів, тварин, диких рослин і всякого зілля. Поблизу ставка (озера) є гарний город, там і вілла — житлова резиденція.

Ще далеко перед в'їздом у цей чудовий парк, на роздоріжжях стояла поліція, а в парку, впорядкуванням авт і автобусів займались військовики з Шервуд Форестерс та інших частин. Здивувала нас маса народу, безліч різних прапорів з усіх англійських комбатантських частин, а також ветеранів із другої світової війни, до котрих належить і сам ювілят полк. П. Гілтон. Нашу невелику групу українців із прапором ОБВУ та національним прапором, біла віллі, зустріла дружина ювілята п-і В. Гілтон із службовим старшиною цього свята. Від них довідуємося, що крім ювілею 70-ліття П. Гілтона, в цей день відбувався також фестиваль і «Побратимська зустріч» з комбатантами з терену В. Британії і ветеранів Нормандії.

Службовці старшини з усіх частин стали у колони над озером де ходив шотляндець в уніформі і безперервно грав шотляндські мелодії. Ми зі своїми прапорами долучилися до прапороносців, що стояли у два ряди позаду британського легіону, польських ветеранів і спадунів.

Від Відділу ОБВУ та від громади Дарбі прибули ст. дес. І. Федоришин (голова В-лу ОБВУ) та ст. дес. М. Присяжний. До колони прапороносців за дозволом службового старшини долучилася група українців, представників дарбівської зорганізованої громади із подарунками для ювілята та його дружини (букет живих квітів, книжка в англ. мові Хрещення України, і великий калач).

На команду службових старшин окремих частин і під звуки маршу військової оркестри, колони рушили попри віллію до трибуни, на котрій крім ювілята були ветерани — високого рангу кол. старшини британських збройних сил. У цій почесній президії на трибуні були також двох членів ГУ ОБВУ в уніформах, а це ппор. В. Лесюк і хор. Т. Данкович, які були запрошені на трибуну.

Після дефіляди, промовляв до присутніх головний службовий старшина, який привітав полк. П. Гілтона із днем 70-ліття, всіх ветеранів Нормандії із 45-літтям їхньої воєнної кампанії. Потім була коротка релігійна частина, що її провів англійський священик, капелян нормандців.

Відтак із колон вийшла невеличка група

представників від української громади м. Дарбі із п. М. Поповичем на чолі, його дружина й маленький внук Олександр, як також п. І. Афтанас, п. В. Бризіцький і п. М. Перегінець. Вони піднесли подарунок ювілятові, а квітицю квітів для пані В. Гілтон підніс малий Олександр. При тому п. М. Попович попросив дозволу службового старшини сказати кілька слів до ювілята і його дружини. Вітаючи ювілята з його 70-літтям, а також його дружину з надходячем днем народження, п. М. Попович попросив ювілятів прийняти цей скромний подарунок і букет квітів від української громади м. Дарбі з вдячністю за велику піддержку і приязнь не тільки для українців м. Дарбі з якими ювілят брав участь у відсвяткуванні 1000-ліття хрещення України в Лондоні, але і до української нації взагалі. »Цю приязнь до українців — говорив п. М. Попович, — Ви, полковнику, перебрали від Вашого батька, пок. генерала Гілтона, який був у добрій, взаємній приязні із президентом України в екзилі, покійним уже також п. Ярославом Стецьком. Приязнь Вашу, п. пол-

ковнику, Вашого пок. батька та Вашої дружини ми українці високо цінуємо«. Це слово п. М. Поповича слухала кількатисячна маса народу й прийняла бурхливими оплесками.

На кінець виступив сам ювілят, полк. Гілтон. Він подякував усім за пам'ять про нього, його дружини та сказав, що в цей гарний день, уся його посілість і всі розвагові покази є до диспозиції учасників і побажав усім гарного веселого часу.

Скрізь по травниках розташувалися окремі частини з їхніми пописами. Багатьом була до вподоби відома усім славна оркестра Армії Спасіння. Та найкращою атракцією того дня був шотляндець, який ходив понад берегом ріки й вигравав сольо, а за ним ходила ціла зграя диких качок та водних птахів. Жалко, що дарбівський танцювальний ансамбль і музична група, що була на Здвизі СУМ у Лестері, не змогли взяти участь в цьому святі так, як це було в попередніх роках, здобуваючи велике признание за українську музику й народні танці.

І. Федоришин

ВОНИ ПОЛЯГЛИ ЗА ВОЛЮ УКРАЇНИ

Цього року сповнилися 45 років із часів як тисячі молодих воїнів Української Дивізії »Галичина« полягли в боях на брідських полях. Тому старанням Округи ОБВУ Середньої Англії та її голови пор. Петра Кіщука відзначено цю дату в середу, 19 липня 1989 року в м. Дарбі, куди прибуло численно громадянство і члени ОБВУ з Дарбі, Лестеру, Буртон-он-Тренту, Ковентрі та Ноттінгхаму. Панахиду відслужив всч. р. Степан Солтис у церкві св. Арх. Михайла. Під спів »Вічная пам'ять«, в супроводі дяка п. Т. Польового поклали вінок до пропам'ятної таблиці ветерани-учасники брідської кампанії ппор. Вол. Лесюк, пхор. Теодор Данкович, члени ГУ ОБВУ та голова В-лу ОБВУ з Ноттінгхаму ст. дес. Дмитро Плешкан. На кінець всч. о. Солтис і всі присутні проспівали український національний гімн »Ще не вмерла України«.

Після Панахиди пор. П. Кішук запросив пароха та всіх присутніх до домівки В-лу СУБ. Він привітав усіх і подякував о. С. Солтису за відслуження Панахиди, відтак однохвилинною мовчанкою вшановано пам'ять полеглих під Бродами. З черги покликав до слова хор. Михайла Гринюка, який широко наспівлює усі важливі події брідської кампанії у формі спомину особистого пережиття. Він показав той яскравий образ отого кривавого

шляху та героїської боротьби Української Дивізії з переважаючими ворожими силами, й мов на екрані висвітлив присутнім околиці підбрідських піль там, де у стіп Маркіянової Підліської гори саме у той день, 19 липня впали перші жертви — воїни Дивізії »Галичина«. Ніколи не забуду, — сказав доповідач, — того трагічного моменту, як його добрий друг важко поранений просив щоб він добив його, щоб не залишив його живим ворогові.

Був це тривожний час, а найбільш тривожило те, що буде як не пощастить прорватися з оточення. Багатьом воякам пощастило перейти до УПА і там далі вони продовжували боротися з ворогом України. Ми щасливі, що доля веліла вийти щасливо живими з брідської кампанії, тож вшануємо пам'ять наших побратимів і в 45 річницю склонім голови перед тими, що полягли в обороні рідного краю на брідських полях. Вони бо віддали в жертву всю радість їхнього юнацтва, свою кров і життя.

Пор. П. Кішук подякував о. С. Солтису та всім присутнім і доповідачеві за так змістовну доповідь і на цьому закінчено хоч скромно але врочисто пам'ять воїнів УД »Галичина«, що згинули в боях під Бродами.

Учасник

БЕДФОРД ВІДЗНАЧИВ 40-РІЧЧЯ ОБВУ

Відділ ОБВУ в Бедфорді, що його очолює енергійний хор. Василь Гуменюк, вже довгий час підготовлявся, щоб належно відзначити 40-ліття безперервної діяльності Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії. Свято назначено на день 2 вересня ц.р. на яке запрошено першого заступника голови сот. М. Д. Гайву з святковим словом. Запрошено також голів Відділів ОБВУ Округи Південь. Субота, 2 вересня, була погідна днина. Вже від год. 3.00 пополудні почали прибувати люди. Дуже приємно було вітати четверо гостей з України, які прибули відвідати наших побратимів.

Точно о год. 4.00 пополудні всі учасники заісіли за столи, що їх гарно прибрали наші пані з ОУЖ. Відкрив свято голова В-лу хор. В. Гуменюк. Він привітав гостя з ГУ ОБВУ сот. М. Д. Гайву, голів Відділів братніх установ, голову В-лу СУБ ст. бул. В. Крамара, голову В-лу УКПО, дес. М. Мадилюса, голову ОУЖ — пані Е. Слободян, голову В-лу ОБВУ з Лютону ст. бул. О. Семчишина з дружиною та всіх членів ОБВУ і гостей. Особливо вітав гостей з України, бажаючи їм радісного й приємного побуту в нашій маленькій українській громаді в Бедфорді. З черги попросив ушанувати пам'ять усіх тих побратимів — членів ОБВУ, що відійшли у вічність.

Господньою молитвою почато святкову трапезу. Тост за все українське вояцтво, весь український народ в Україні та на поселеннях підніс сот. М. Д. Гайва а всі присутні проіспівали баголіття. Піісля обіду сот. М. Д.

Гайва сказав святкове слово, що його присутні вислухали з увагою і захопленням.

Короткі привіти висловили підх. В. Крамар, голова В-лу СУБ, дес. М. Мадилюс, голова УКПО і голова Відділу ОБВУ з Лютону, бул. О. Семчишин.

Піісля привітів голова В-лу ОБВУ (він же і голова Округи), хор. В. Гуменюк зачитав постанову Президії ГУ з 15 серпня ц.р. про нагородження підх. В. Крамара пропам'ятним хрестом 40-ліття ОБВУ і цього хреста вручив йому сот. М. Д. Гайва. Опіісля всім членам ОБВУ вручено пропам'ятні грамоти у 40-річчя безперервної діяльності Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії.

Відіспіванням «Не пора» закінчено офіційну частину цього нашого свята. Хоч офіційно свято закінчилося, то всі присутні довго ще сиділи співаючи стрілецькі й повстанські піісні, а підх. В. Крамар веселив гостей своїми дотепами.

Треба відімити, що підіготова того свята спадала на голову В-лу ОБВУ хор. В. Гуменюка і йому належить сердечне вояцьке спасибі. Не можна поминути і членів Управи Відділу — побр. В. Петришина, М. Мадилюса, М. Слободяна, Я. Ткачука, І. Гримайла та всіх тих побратимів, що причинилися до підіготовки такого успіісного свята в нашій громаді. Зокрема сердечне вояцьке спасибі належить паням-членам Гуртка ОУЖ, його голові п-ні Є. Слободян і членам А. Кулик, Д. Походай, М. Мадилюс, К. Романишин і М. Прихідній.

В. Г.

Члени Президії Головної Управи ОБВУ — сот. Маріян Д. Гайва і пор. Петро Кішук у відвідинах пластового табору у Валії

Пор. Петро Кіщук розмовляє з Папою Іваном Павлом II у Ватикані

СВЯТКОВА СЕСІЯ У ВІДЗНАЧЕННЯ 40-РІЧЧЯ ОБВУ

У суботу, 29 липня 1989 року в Лестері, в залі місцевого Відділу СУБ відбулась святкова сесія відзначення 40-річчя Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії. Ця святкова сесія відбулась старанням Президії Головної Управи, а її підготовкою на місці займався пор. Петро Кіщук, організаційний референт Головної Управи ОБВУ.

зації відзначають 40-річчя ОБВУ відбувається саме напередодні дня в якому відбулись основуючі Загальні Збори ОБВУ в Лондоні, а це 30 липня 1949 року. З черги хор. Михайло Гринюк, голова Контрольної Комісії відчитав список померлих членів Керівних Органів ОБВУ протягом минулих 40 років, а всі присутні вшанували їхню пам'ять хвилиною мов-

Святкова сесія відзначення 40-річчя ОБВУ. За головним столом зліва направо: Голова Контрольної Комісії — ппор. Михайло Гринюк, голова Суду Чести ОБВУ май. Микола Веремієнко, голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун, всч. о. сот. протопресвітер Сильвестер Богатирець — капелян ОБВУ і сот. Маріян Д. Гайва, заст. голови ОБВУ

На цю святкову сесію прибули — всч. о. протопресвітер Сильвестер Богатирець, капелян ОБВУ, члени Президії і Головної Управи, члени Контрольної Комісії і Суду Чести ОБВУ та всі заступники. Святкову сесію відкрив о год. 2.00 пополудні голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун. Він привітав всч. о. протопресвітера Сильвестра Богатирця, всіх учасників цієї святкової сесії, пригадавши всім, що ця святкова сесія, що нею члени всіх Керівних Органів нашої комбатантської органі-

чанки.

Опісля був святковий обід, що його почав молитвою всч. о. протопресвітер капелян Сильвестер Богатирець, а приготували пані-члени місцевого Гуртка ОУЖ. У часі святкового обіду тост за Первоієрархію українських Церков, за українські Церкви що відроджуються в Україні, за борців на рідних землях за права і волю, за український народ, усе вояцтво і членів ОБВУ підніс голова ОБВУ, а всі проспівали гімне багаторіччя.

Святкове слово після обіду сказав голова ОБВУ май. д-р Святомир М. Фостун, провівши аналіз безперебійної праці ОБВУ, успіхів і недоліків, відмітивши при тому широку діяльність нашої комбатантської організації та наголошуючи її дальші завдання, зокрема в обличчя глибоких процесів, що проходять під теперішню пору в Україні.

Всч. о. протопресвітер Сильвестер Богати-рець тепло вітав Об'єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії, бажаючи нашій комбатантській організації багато успіхів у її дальшій корисній праці. З такими побажаннями виступили також — сот. Маріян Д. Гайва, який як найстарший своєю працею в Керівних Органах ОБВУ згадав також про різні періоди праці ОБВУ в яких успіхи чергувалися з труднощами та ускладненнями; сот. Микола Веремієнко — голова Суду Чести, ппор. Володимир Янківський, пор. Петро Кіщук, ппор. Володимир Лесюк і пхор. Володимир Нагайло. Заключне слово сказав голова

Контрольної Комісії ОБВУ хор. Михайло Гри-нюк, підбиваючи підсумки багатогранної праці ОБВУ протягом минулих сорока років.

У програмі святкової сесії відбулось з черги офіційне нагородження всіх членів Керівних Органів ОБВУ пропам'ятними хрестами 40-річчя ОБВУ і грамотами — подякою за їхню довголітню працю. Ця церемонія відбулась у військовій формі з звітуванням що його про-вів ппор. Володимир Лесюк. Голова ОБВУ в супроводі пор. Петра Кіщука і ппор. Михайла В. Поврозника вручував усім пропам'ятного хреста 40-річчя ОБВУ, а ген. секретар вручу-вав грамоти.

Спільною знімкою закінчилась ця святкова сесія відзначення 40-річчя ОБВУ у вечірніх годинах, а негайно після її закінчення відбу-лось ще засідення Підготовчого Комітету Крайового Вояцького З'їзду ОБВУ, що ним проводив голова май. д-р Святомир М. Фо-стун.

Учасник сесії

XXXV КРАЙОВИЙ ВОЯЦЬКИЙ ЗІЗД

В суботу, 7 жовтня ц.р. у догідних примі-щеннях міської управи міста Олдгаму відбув-ся величавий, з черги вже XXXV Крайовий Вояцький Зізд, який проходить під кличем »У вояцькому служінні Україні« та відзначив 40-річчя існування безперебійної діяльності Об'-єднання бувших Вояків Українців у Великій Британії. На цьогорічний Вояцький Зізд з'їхались, за підрахунком організаторів, по-над 2,000 учасників, членів ОБВУ, українсь-кого громадянства та багато молоді.

Підготовчою Крайового Вояцького З'їзду і його успішним переведенням займався Підго-товний Комітет, що його головою був пор. Богдан Головатий, а членами були: пор. Пе-тро Кіщук, пор. Володимир Янківський, пор. Володимир Лесюк, хор. Володимир Нагайло, хор. Маркіян Шептицький, хор. Михайло Та-тарчук, хор. Павло Татарин, пхор. Микола Яцків, бул. Остап Марковський.

Розпочався З'їзд о годині 4.00 пополудні. Перед виструнченою на сцені почесною лавою членів ОБВУ в одностроях пор. Петро Кіщук позвітував заст. голови ОБВУ сот. М. Гайві, який відібравши звіт відкрив З'їзд і привітав усіх учасників від імені Президії і Головної Управи ОБВУ, від себе особливо та окремо передав З'їздові привіт і найкращі побажання від голови ОБВУ май. д-ра Святомира М. Фо-

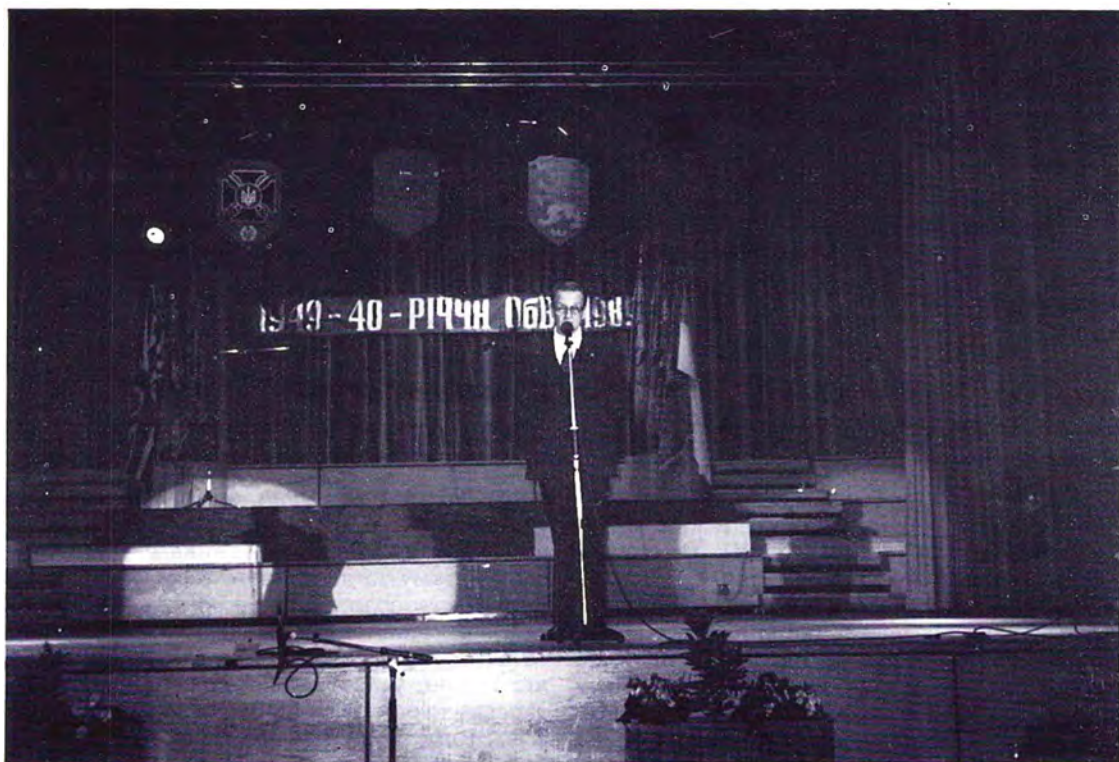
стуна, який з причини недуги не міг взяти участі в З'їзді. Сот. М. Гайва окремо вітав присутніх на З'їзді заступника посадника мі-ста Олдгаму та достойного гостя мгра Василя Веригу, генерального секретаря СКВУ. Він теж привітав, під грімкі оплески аудиторії, багатьох присутніх у залі гостей з України, які будучи у відвідинах своїх рідних на бри-танських островах прибули теж і на наш З'їзд. Відтак однохвилинною мовчанкою вш-ановано пам'ять померлих у цьому році наших побратимів-членів ОБВУ.

Перша частина святкового концерту була присвячена 175-літньому ювілеєві з дня на-родження великого Кобзаря та національного пророка Тараса Григоровича Шевченка, а розпочав її репрезентативний хор-капеля »Гомін« сполучений з жіночим хором »Трем-біта« під диригуванням сот. маистра Ярослава Бабуняка піснею »Заповіт« Т. Шевченка — муз. М. Вербицького, сольову арію-приспів співав соліст мгр Павло Гунька, акомпанію-вав на піаніно — Родерік Баранд.

Опісля пор. Володимир Лесюк зачитав чи-сленні письмові привітання З'їздові, що на-спіли від Високопреосвященнішого архієпис-копа Анатолія, Преосвященного владика Михайла Кучмяка, всч. о. протопресвітера Сильвестра Богатирця, всч. о. крилошанина

Яреми Гаврилюка, Президії Секретаріату Світового Конгресу Вільних Українців, Проводу Організації Українських Націоналістів, Президії Антибольшевицького Бльоку Народів, Президії КОУГЦУ, Ясновельможної Гетьманівни Олени Отт-Скоропадської, Президії Європейського Ювілейного Комітету 1000-річчя Хрещення Руси-України, Ради Українських Комбатантських Організацій (РУКО), Світового Братства Вояків УПА, Головної Управи

Крайового Патріархального, Об'єднання Мирян ПУКЦеркви, Дирекції Української Видавничої Спілки, Організації Українських Жінок, Крайової Управи Спілки Української Молоді, Крайової Пластової Старшини, Управи Товариства Українських Літераторів, Управи Спілки Українських Учителів і Виховників, Управи СК «Січ», Управи Відділу Товариства «Бойківщина», Екзекутиви КодУС, Дирекції Бібліотеки ім. Тараса Шевчен-

Ген. секретар СКВУ мгр Василь Верига промовляє на XXXI Крайовому Вояцькому З'їзді ОБВУ

Братства кол. Вояків І УД УНА, Крайової Управи Братства-Канада, Управи Братства «Броди-Лев», Головної Управи Союзу Бувших Українських Вояків, Крайової Управи Легіону Симона Петлюри, Управи Відділу ОБВУ в Іспанії, Управи Європейської Станиці УВВ ппор. Михайла Гринюка, голови КК ОБВУ, полк. Євгена Рена, май. д-р Святомира М. Фостуна, май. інж. Теодора І. Кудлика, Президії і Головної Управи Союзу Українців у Великій Британії, Управи Товариства «Гуцульщина», Дирекції Української Інформаційної Служби, Крайового Комітету Тисячоліття, Представництва ВО УНР у Великій Британії, Крайової Управи Української Гетьманської Організації, Президії Українського

ка в Лондоні, Дирекції «Подолія», п. Степана Терлецького і інж. Лева Пасічинського.

По відчитанні привітів жіночий хор «Трембіта» під диригуванням сот. маестра Ярослава Бабуняка проспівав дві пісні: «Учітеся брати мої» муз. А. Кос-Анатольського і «Не щебече соловейко» — муз. обр. Верьовки, слова обох пісень Т. Шевченка. Зараз же на сцену вийшла капеля «Гомін» і в злуці із жіночим хором «Трембіта» (як мішаний хор) під диригуванням сот. маестра Яр. Бабуняка проспівали пісню «Ой маю, маю я оченята» — слова Т. Шевченка — муз. Д. Бойченка.

З'їзд привітала теплими й похвальними словами заступник посаджика міста Олдгаму. Вона висловила признання українській спіль-

ноті в цій країні за їхню організованість і плекання своїх традицій і сказала, що є надзвичайно захоплена концертом та бажала З'їздові успіхів.

Присвяту 175 річниці з дня народження Т. Г. Шевченка закінчила капеля «Гомін» під диригуванням сот. маестра Ярослава Бабуняка милозвучним і не менш емоційним твором «Бандуристе, орле сизий» — слова Т. Шевченка — муз. обробка І. Орлова, при сольоспіві мгра Павла Гуньки й акомпанієменті на піаніно Родеріка Баранда.

звучними з Шевченківським Ювілеєм; «Борітеся, поборете — вам Бог помагає». Після слова голови СУБ, танцювальний ансамбль «Орлик» вивів гарно й бадьоро танок «Козацтво» — мужчини, і мішаний танець «Метелиця». Опісля сот. М. Гайва, сказав коротке змістовне святкове слово, яке він повністю присвятив 40-літній невтомній багатогранній праці нашої комбатантської організації — ОБВУ в користь української спільноти та добра української нації. В оце сорокріччя, що його З'їзд відзначував, сот. М. Д. Гайва від

Капеля «Гомін» на сцені

З черги виступив репрезентативний танцювальний ансамбль СУБ «Орлик» під керівництвом заслужених хореографів п-ні Марійки Бабич і п. Дмитра Парадюка і гарно вивів два дівочі танці — «Горлицю» і «Терен» і мішаний танок (дві пари) «Залицянку» під умілу гру досвідченої оркестри, що була у регіональних національних строях.

Відтак З'їзд привітав голова Союзу Українців у Великій Британії д-р Любомир Мазур. Він висловив признання Головній Управі ОБВУ за вельми корисну працю, яку ОБВУ проводить, закликав до дальшої наполегливої праці у напрямі проспішення повного унеза-лежнення України і закінчив словами спів-

імені голови нашої організації, Президії і Головної Управи ОБВУ сердечні вітання та дякував усім головам і членам Управ Відділів та всьому активу ОБВУ за працю й підтримку нашої організації — моральну, ділову й фінансову упродовж сорока років. Теплими словами привітав З'їзд дост. гість мгр Василь Верига, генеральний секретар Світового Конгресу Вільних Українців. Вітаючи ОБВУ в його 40-річчя він вказав, що розвиток подій в Україні вимагає від нас усіх дальшої наполегливої праці та підтримки нашому народові на рідних землях у їхньому змагу до унеза-лежнення України. З черги танцювальний ансамбль «Орлик» гарно вивів танці «Гуцульсь-

ке коло» і «Трасулька». «Гуцульське коло», це дівочий, легкий-міцями в'юнкий танок, привабливий — цим разом відмінним гуцульським одягом та чарівним приграванням хлопця на сопілці, який пританцювуючи, немовби залицявся до дівчат. Таким же удалим був теж мішаний танок «Трасулька».

Святкове слово в англійській мові мав хор. Володимир Нагайло, який інформуючи коротко про 40-річчя ОБВУ зробив доволі обширний перебіг історичних подій української нації від часів Визвольних Змагань аж до сьогоденних часів.

Вірш пера М. Вереса «Вперед брати». Після того капеля «Гомін» проспівала бадьору пісню — із співака УПА «Ми українські партизани».

Незвичайно миле враження зробив виступ соліста-баритона мгра Павла Гуньки, який проспівав пісні; «Безмежне поле» муз. М. Лисенка, «Лети моя думо» — муз. С. Гумініловича і «Дума» — муз. М. Гайворонського, при акомпаніюванні Родеріка Баранда. Захоплена аудиторія нагородила його довготривалими й гучними оплесками. . .

Резолюції XXXV Крайового Вояцького Зіз-

Пор. Петро Кішук нагороджує пропам'ятним хрестом 40-річчя ОБВУ ген. секретаря СКВУ мгра Василя Веригу. Зліва направо: Хореограф п. Дмитро Парадюк, хореограф п-ні Марійка Бабич, п. Анатолій Кривонос, сот. маєстро Ярослав Бабуняк, мгр Василь Верига, сот. Маріян Д. Гайва, пор. Володимир Лесюк, ппор. Михайло В. Поврозник, сот. Маріян Д. Гайва

На сцену знову вийшла капеля «Гомін» в складі якої помічалось співаків з молодшого покоління, проте більшість — це все ж таки колишні вояки, включно з її вельми заслуженим диригентом сот. маєстром Ярославом Бабуняком. Цим разом капеля проспівала тужливу пісню «Вже більше літ двісті» — муз. обробка проф. Андрій Гнатишин, сольоспів мгр Павло Гунька. На тлі капелі побр. Анатолій Кривонос по-майстерному продеклямував

ду зачитав ген. секретар ОБВУ, ппор. Михайло В. Поврозник, а присутні грімкими оплесками ці резолюції прийняли. З черги хор. Володимир Нагайло зачитав Постанову Президії Головної Управи ОБВУ, на підставі якої нагороджено Пропам'ятним Хрестом 40-річчя ОБВУ ген. сек. СКВУ — мгра Василя Веригу, сот. маєстра Ярослава Бабуняка, хореографів — п-ні Марійку Бабич і п. Дмитра Парадюка, побр. Анатолія Кривоноса — довголітнього й

заслуженого адміністратора хору «Гомін» і побр. Лева Бойчука з Австралії. Таким же хрестом нагороджено теж капелю «Гомін» (один пропам'ятний хрест), і танцювальний ансамбль «Орлик» (один пропам'ятний хрест). Церемонію нагородження провели заступник голови ОБВУ — сот. М. Д. Гайва і орган. референт ОБВУ пор. Петро Кішук у супроводі ген. секретаря ОБВУ — Михайла В. Поврозника і пор. Володимира Лесюка. Ген. секретар СКВУ мгр Василь Верига, дякуючи Головній Управі ОБВУ за почесне нагородження його пропам'ятним хрестом, водночас передав З'їздові привіт від Світової Ради Українських Комбатантів. Після продовження церемоніялу нагороджень на сцену вийшов мішаний хор «Гомін» і в закінчення першої частини З'їзду гарно проспівав дві пісні; «Гей волинськими шляхами» — муз. обр. М. Колесси і «Чом-чом земле моя» — муз. обр. А. Кос-Анатольського, а зворушена аудиторія нагородила виконавців грімкими невгаваючими оплесками.

Закінчуючи концертну частину З'їзду хор. Володимир Нагайло, який уміло проводив програмою цієї частини, подякував усім виконавцям багатой і вельми задовільняючої програми. Він теж склав подяку Підготовному Комітетові З'їзду, зокрема його голові пор. Богданові Головатому, представникам Відділу ОБВУ в Олдгамі, які виконували обов'язки порядників на З'їзді та окремо підкреслив значний вклад праці і всяких клопотань зв'язаних з підготовою З'їзду — голови ОБВУ май. д-ра Святомира М. Фостуна й побажав йому скорого й повного видужання. В цьому місці керівник офіційно-концертної частини — хор. Володимир Нагайло (його заступником був пхор. Микола Яцків) проголосив розпорядок стосовно другої частини З'їзду — балю.

Відтак могутньо прозвучали обидва національні гимни — англійський і український, що й було закінчення першої частини З'їзду.

Друга частина З'їзду — танцювальна забава-баль почалась о год. 8.00 ввечорі і її відкрив керівник цієї частини — хор. Маркіян Шептицький. Грала відома й популярна на цьому терені оркестра І. Туїшина. Під час балю був проведений розіграш льотерії із доволі показними виграшами. Розіграш цей провели побратими — пор. Володимир Янківський і хор. Павло Татарин. Присутні на балю, в тому числі багато молоді, гарно, весело й культурно забавлялись до пізньої ночі. Час в цій дружній і приємній атмосфері проминув несподівано скоро. . . Прозвучав останній вальс і тоді голова підготовного комітету З'їзду пор. Богдан Головатий закрив З'їзд о год. 1.00 ночі, дякуючи всім за участь та бажаючи щасливої подорожі домів.

На закінчення годиться відмітити, що XXXV Крайовий Вояцький З'їзд ОБВУ був вельми успішним — був величним, і цим самим гідно відзначив 40-річчя ОБВУ. Програма З'їзду була добре підготована, зокрема її концертна частина, яка була на високому рівні. Знаменитими були виступи наших мистецьких ансамблів: хору-капелі «Гомін», жіночого хору «Трембіта» й танцювального ансамблю «Орлик». Таким же знаменитим був виступ мгра Павла Гуньки, який видимо, крокує до мистецьких вершин.

Головній Управі ОБВУ і Підготовному Комітетові належить висловити признання за зорганізування цього річного успішного З'їзду з надією, що побачимось знову на черговому Крайовому Вояцькому З'їзді.

П. Гошко

»Я ВПЕВНЕНИЙ, ЩО ЗБРОЇ, ЯКУ ВИ ДЕРЖАЛИ З РУК НАЦІЇ, НЕ ПОСОРОМИТЕ, І ПРИЙДЕШНІМ ПОКОЛІННЯМ ПЕРЕДАСТЬЕ СВОЄ ІМ'Я, ВКРИТЕ СЛОВОЮ«.

Ген.-хор. Роман Шухевич

ВІДІЙШЛИ У ВІЧНІСТЬ У ПАМ'ЯТЬ ПОМЕРЛИХ ПОБРАТИМІВ

БАБЧУК МИХАЙЛО, нар. 22.7.1910 року в Надвірній, Івано-Франківська обл. Вояк польської армії в 1934-1936 роках. Член ОБВУ. Помер у Манчестері 5 лютого 1989 року, Похоронений там же 16 лютого того ж року.

ВАСИЛЬКІВ МИХАЙЛО, нар. 15.3.1914 року в Латварниці, Львівська область. Вояк польської армії в 1938-1939 роках. Член ОБВУ. Помер у м. Лідс 12.8.1989 року і там похоронений 16.8.1989 р.

ВІНТОНІВ ДМИТРО, нар. 5.11.1908 року в Довгій Калуській, Івано-Франківська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 23.6.1989 року в місцевості Стровд біля Глостеру і там похоронений 30 червня 1989 року.

ГОЛУБ ВОЛОДИМИР, нар. 15.10.1916 року в Малковича, Перемишнна. Вояк німецької армії у 1941-1945 роках. Член ОБВУ. Помер 18 січня 1989 року в Рочдейлі і там похоронений на місцевому кладовищі.

ГЛЯДЮК ІВАН, нар. 19 квітня 1913 року в Берілові. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 20.12.1988 року в Карлайлі і там похоронений.

ГУТНИК СТЕПАН, нар. 1.5.1909 року. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер у Нортгемптоні 25.12.1988 року і там похоронений на місцевому кладовищі.

ДОРОШЕНКО ТЕОДОР, нар. 27.2.1911 року в Радвалові, Івано-Франківська обл. Вояк польської армії у 1933-1934 роках і І УД УНА в 1944-1945 роках. Член ОБВУ. Помер 18 квітня 1989 року в Едінбурзі, Шотландія, і там похоронений на місцевому кладовищі 24 квітня того ж року.

ДУША ОЛЕКСА, нар. 7.9.1926 року на Лемківщині. Вояк І УД УНА. Помер у Ноттінггамі 28.7.1989 року і там похоронений.

ЄРДЕЙЧУК СТЕПАН, нар. 10.8.1922 року в Коломиї, Івано-Франківська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 24.6.1989 року в

Грімсбі і похоронений на прицерковному цвинтарі в місцевості Броклесбі.

ЗАМОЗЬНИЙ МИХАЙЛО, нар. 13.7.1913 року в Крогульці. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер в Олдгамі 3 липня 1989 року і там похоронений 13 липня того ж року.

КІТ ЄВГЕН, нар. 26.2.1926 року в Радимю, Ярославщина. Вояк І УД УНА. Помер 23.8.1989 року в Лестері й там похоронений 4.9.1989 року.

КІТРАЛЬ ЛУКА, нар. 5.10.1924 року в Присей, Львівська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 2.1.1989 року в Ноттінггамі й там похоронений на місцевому кладовищі.

КЛЮНЬ ІВАН, нар. 23.7.1924 в Угринові, Івано-Франківська обл. Учасник визвольної боротьби в Україні у воєнних роках. Член ОБВУ. Вояк І УД УНА. Помер у Лестері 15 лютого 1989 року і там похоронений 22 лютого того ж року.

КОРОНОВСЬКИЙ ІВАН, нар. 28.12.1918 року в Стерв'ятику, Сяніччина. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер у Брадфорді, 15 квітня 1989 року і там похоронений 20 квітня того ж року.

КОРЧИНОС ВАСИЛЬ, нар. 12.9.1922 року в с. Григорів, Бучацький рай., Тернопільська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер в Аштоні, 5 червня 1989 року і похоронений там же 12 червня того ж року.

ЛАБИК МИХАЙЛО, нар. 9.9.1921 року в Хирові, Львівська обл. Вояк сов. армії в 1940-1941 роках, німецької армії в 1941-1943 роках, І УД УНА в 1943-1945 і польського корпусу в 1945-1947 роках. Помер у Лондоні 31.12.1988 року і похоронений 20 січня 1989 року.

ЛУЧКА ВАСИЛЬ, нар. 10.2.1913 року в Мужиліві, Тернопільська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 11 квітня 1989 року в оселі Кобзарівці і там похоронений на прицерковному цвинтарі 18 квітня того ж року.

МАНДРИКА МИКИТА, нар. 17.9.1914 року в Топорові, Львівська обл. Вояк польської армії в

1937-1938 роках і І УД УНА в 1943-1945 роках. Член ОБВУ. Помер в Единбурзі, Шотландія, 6 грудня 1989 року і там похоронений 13 грудня того ж року.

МАНКІВСЬКИЙ ЄВГЕН, нар. 25 серпня 1926 року в Тернополі. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер у Пітерборо, 25 квітня 1989 року і похоронений там же 3 травня 1989 року.

МЕЛЕНЮК ЯКІВ, нар. 7.10.1910 року в Залісся, Буцацький рай. Тернопільська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 5.9.1989 року в Ноттінггамі й там похоронений на місцевому кладовищі.

МИКУШ ЄВСТАХІЙ, нар. 14.6.1924 року в Вибранівці, Львівська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 10.12.1988 року в Рочдейлі й там похоронений 15 грудня 1988 року.

ОБУХІВСЬКИЙ ОМЕЛЯН, нар. 20.3.1911 року в Слобідці Струсівській. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 26 лютого 1989 року в Олдгамі й там похоронений.

ПАВЛЮК ЯРОСЛАВ, нар. 16.3.1919 року в Долині, Івано-Франківська обл. Вояк І УД УНА. Учасник боїв під Бродами. Член ОБВУ. Помер 23 квітня 1989 року в лікарні у Вігані й похоронений у місцевості Лій, Лянкашпир, 28 квітня 1989 р.

ПАДУРСЬКИЙ ІВАН, нар. 12.3.1916 року в Камінці Струмилівій, Львівська обл. Вояк польської армії у 1938-1939 роках, совв армії — 1941 році і І УД УНА в 1944-1945 роках. Учасник боїв на східному фронті. Помер 20.11.1988 року в Лондоні і там похоронений.

ПІДЛІСНИЙ ІВАН, нар. 11.6.1926 року в с. Пишенях. Член ОБВУ. Помер 16.7.1989 року в Рочдейлі і там похоронений 23.8.1989 р.

ПРОКОПИШИН ВАСИЛЬ, нар. 26.12.1924 року в Заріччю, Івано-Франківська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 14 березня 1989 року в Ноттінггамі і там похоронений.

ПРЯДКА ІВАН ГНАТ, нар. 2.4.1924 року в с. Волосянка, рай Ужгородський, Закарпатська обл. Член ОБВУ. Активний член громадських організацій у м. Манчестері і хорист хору «Гомін». Помер 16.9.1989 року в Манчестері й там

похоронений на місцевому кладовищі Мостон.

ПРЯТНОЦЬКИЙ ВОЛОДИМИР, нар. 26.1.1905 року у Львові. Працівник українських друкарень у Львові. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер у Ноттінггамі 31 травня 1989 року і там похоронений 6 червня на місцевому кладовищі.

САЛЯНИК МИХАЙЛО, нар. 25.10.1926 року. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 12 січня 1989 року в Кіхлей і там похоронений 17 січня того ж року.

СВИДЮК ІВАН, нар. 11.4.1928 року в Кострині, Буначчина. Вояк польської армії в 1945-1947 роках. Член ОБВУ. Помер у місцевості Лечфорд 2 лютого 1989 року і там похоронений 8 лютого того ж року.

СЛОНЬОВСЬКИЙ ОСИП, нар. 14.12.1925 року у Львові. Поручник І УД УНА. Кол. голова Відділу ОБВУ в Манчестері. Помер 19 березня 1989 року в Манчестері і там похоронений на кладовищі Мостон 23 березня того ж року.

СОДОРУК МИХАЙЛО, нар. 14.4.1920 року в Чортовці, Івано-Франківська обл. Кол. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 15.7.1989 року в Аштоні і там похоронений на місцевому кладовищі.

СТАВЕЧНИЙ МИКОЛА, нар. 31.12.1912 року в Єзуполі/Жовтень, Івано-Франківська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 29 січня 1989 року в Болтоні і там похоронений 3 лютого того ж року.

СТЕФАНИШИН МИХАЙЛО, нар. 5.5.1922 року в Скоморохах Старих, Івано-Франківська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 4 березня 1989 року в Ноттінггамі й там похоронений 14 березня того ж року.

ШЛАПАК ОСИП, нар. 3.12.1913 року в Петликівцях Старих, Буцацький рай. Тернопільська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 29.9.1989 року в Бедфорд і там похоронений.

ЩУР АНТІН, нар. 15.8.1920 року у Волосткові, Судова Вишня, Львівська обл. Вояк І УД УНА. Член ОБВУ. Помер 9.7.1989 року в Ноттінггамі. Похоронений у м. Болтоні 21.7.1989 р. на місцевому кладовищі.

ВІЧНА ЇМ ПАМ'ЯТЬ

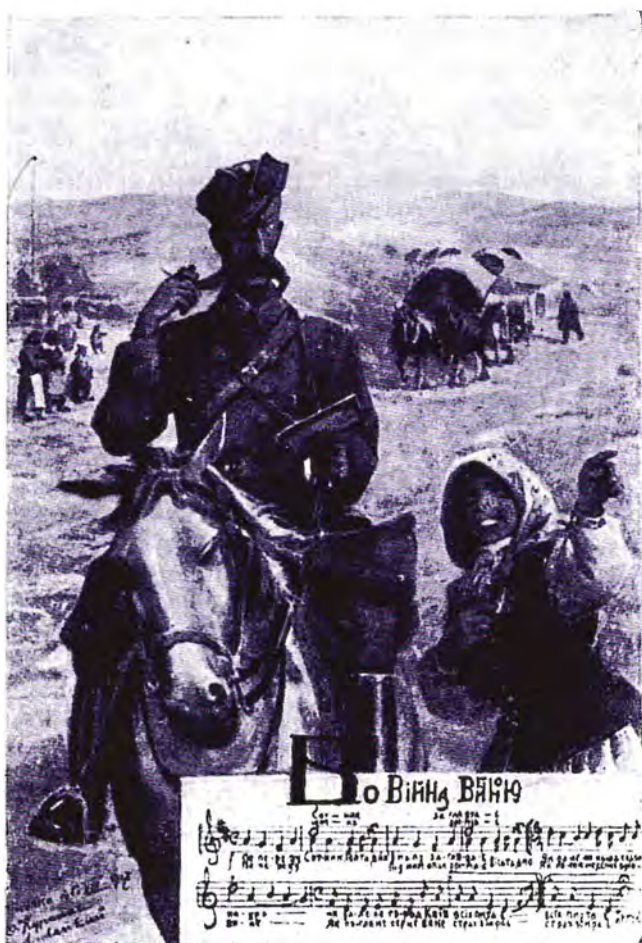

Вилітає
і жалить
коли
й кого хоче

РІК 27

1989

Ч. 27

Поштова картка. Видання «Червоної Калини» в 1918 році

ЯК МІСТЕР АРБАТНОТ ВИЗНАЧАЄ, ЩО ТАКЕ КОХАННЯ

— Містер Арбатнот, ми звертаємося до вас як до експерта з питань газетних штампів і заяжжених фраз. Чи не могли б ви висловитися з приводу того, як вживати їх в статтях, присвячених темі кохання, подружнього життя тощо?

— Авжеж, містер Саллівен.
— Гаразд. Отже, що таке кохання?
— Кохання — це сліпа пристрасть.
— Добре. Що робить кохання?
— На коханні тримається світ.
— В кого закохується юнак?
— В дівчину, єдину на світі.
— В кого закохується дівчина?
— В юнака, єдиного на світі.
— Як вони закохуються?
— З першого погляду.
— В який спосіб?
— До нестями.
— І як же їх тоді називають?
— Жертвами стріл Купідона.
— Опишіть дівчину, єдину на світі.
— Очі, мов зорі. Зуби — перлини. Уста, як вишні, щоки — троянди, а стан, як тополя.
— Чи не забули ви щого?
— Хвилиночку. Очі, зуби, уста, щоки, стан.
Ні, містер, не думаю.
— А волосся?
— О, авжеж, авжеж. Як же це я забув? Волосся шовкове й золоте.
— Дякую, містер Арбатнот. Тепер, будь ласка, опишіть її обранця — єдиного на світі юнака.

— Це русавий герой, безстрашний, прямий і благородний. Душа в нього завжди на розпашку, а карти — на столі. Життя його було чистим до зустрічі з майбутньою матір'ю його дітей і от тепер він може дивитись їй в очі. . .

— Як дивитись?
— Просто.
— Чи кожний єдиний на світі юнак — русавий герой?

— О, ні. Трапляються серед них і гарні чорняві хлопці, що в молодості частенько стрибали в гречку. Такий юнак добре знає, як підійти до дівчини, а в очах у нього завжди грають бісики. Але він не грубіян і ніколи не дозволяє собі жартувати з почуттям єдиної в світі дівчини. Він наче невідшліфований алмаз. У нього золоте серце, і він правдиво

розповідає єдиній дівчині про своє минуле. Вона все розуміє, прощає його. . .

— І виходить за нього заміж?
— Авжеж, і виходить за нього заміж.
— Чому?
— Щоб зробити з нього людину.
— І вона його виправляє?
— Рідко.
— Рідко?
— Так, а то й ніколи.
— Ну гаразд, містер Арбатнот, а що робить єдиний на світі юнак, шалено закохавшись у свою єдину дівчину?
— Він опиняється на сьомому небі.
— Ясно. Але що саме він робить? Я маю на увазі, що він їй пропонує?

— Ах, пробачте. Руку і серце, звичайно.
— Що вони дають одне одному?
— Слово.
— А по тому?
— Одружуються.
— Що таке шлюб?
— Льотерея.
— Що робить молода на весіллі?
— Червоніє.
— А що робить молодий?
— Белькоче, що забув обручку.
— А що буває після одруження?
— Медовий місяць.
— А потім?
— У неї з'являється маленький секрет.
— Який саме?
— Вона шие чепчики для немовляти.
— А далі що?
— Вони живуть дружньою сім'єю, виховують дітей і не знають лиха, якщо. . .
— Так-так, закінчуйте вашу думку.
— Якщо він не виявляється бабієм.
— А якщо виявляється?
Тоді їхні шляхи розходяться.
— Спасибі, містер Арбатнот.
— Пробачте, сер, але це ще не все.
— Як не все?
— О, ні. Любов має ще й інший бік.
— Тобто?
— Зворотний бік. Річ у тім, що трапляються чоловіки-вовки в овечій шкурі, і водночас, на жаль, зустрічаються легковажні красуні.
— Це гадини потайні, яким на жінку наххати. Ці нікчеми цілують, нашіптують ніжні

— Тобто?
— Її честі.
— Яким чином?

- Роблячи непристойні пропозиції.
- Що робить жінка, коли такий негідник намагається позбавити її честі?
- Вона захищає свою честь?
- Як саме?
- Відхиляючи його пропозиції.
- Яку вона це робить?
- Вона каже »Ви забуваєтеся, сер«, або »Прошу, заберіть руку«, або »Я просила б вас пам'ятати, що перед вами леді«, або »Не псуйте наших стосунків«.
- А якщо вона нічого такого не каже?
- Тоді вона робить свій перший хибний крок.
- Куди ж веде цей перший хибний крок?
- На шлях насолоди.
- А що таке шлях насолоди?
- Це найлегший шлях.
- А куди він веде?

Поштова картка. Видання «Червоної Калини» в 1918 році

— До ганебного життя.
 — Що ж таке ганебне життя?
 — Ганебне життя — це доля гірша за смерть.
 — Ну, а після того, як красуня збочила, що вона робить з веселим джигуном, який позбавив її найціннішого багатства?
 — Вона присвячує йому кращі роки свого життя.
 — А що робить він?
 — Він її кидає.
 — Як?
 — Як стоптаний черевик.
 — Що ж тоді вона робить?
 — Вона біжить до гріховного кубельця. У неї тьмариться в очах, в нестямі вона виймає пістолет і робить так, щоб цей диявол в

людській подобі дістав по заслугі.
 — І це зветься?
 — Помстою.
 — Чого в такому випадку не зробить жоден присяжний?
 — Жоден присяжний не осудить її.
 — Містер Арбатнот, ваше пояснення щодо вживання штампів у подібних питаннях було дуже повчальним, і я певен, що всі ті, хто користується ними, тепер точно знатимуть, як реагувати в майбутньому, коли секс, коли секс...
 — Очевидно, ви хочете сказати «коли секс підніме свою потворну голову», чи ж не так?
 — Саме так. Дякую, містер Арбатнот. Щиро дякую.

(З англійської переклала А. КАЛІК)

Поштова картка. Видання «Червоної Калини» в 1918 році

ГАВ ДУ Ю СПІК (Гумореска)

Не повезло нам із старою на онуків. Маємо однісінького і той далеко від нас — аж у Києві. За сім років тільки разів два бачились. І то — лічені дні.

А минулої весни написав син, що можемо взяти Віталика на все літо до себе, бо вони з Ніною, тобто з невісткою, збираються у туристську подорож по Європі, а дитину ні на кого лишити.

Внизу кілька рядків і невістка нашкрябала. Батьками вона нас не називає, а по-інтелігентному — так, мов, і так, шановні Павле Микитовичу й Кирино Дмитрівно, наш Віталік відвідує англійську школу, вчиться вері вел, але здоров'я у нього вері бед, і сільський клімат буде йому вері олрайт.

Не знаю, для чого вона ті дивні слова вліпила — я й без них усе второпав. Невимовно зрадів. А Кирина моя, звісно, баба, не втрималась, сльозу пустила.

— Слава Богу! Хоч одне літо поживемо людському, з онуком! Він же нам і сусідських курей з городу поганяє, і корівку попасе. . .

Відписали ми, що дуже раді, ласкаво просимо. І не встиг я гойдалку приладнати до старої груші, як і гості заявилися. Онучок справді захарчований, тільки очі блищать. Але бадьорий хлопчисько, моторний. Ледве переступив поріг та як галасне:

— Гав ду ду!

Я, признатися вам, трохи отетерів.

— Ти що, — кажу, бусурмане, досі розмовляти по-людському не вмієш? Не гав ду ду, а »агов, діду!..«

— Та це ж він по-англійському вітається, — пояснила невістка.

— Он воно що! — кажу. — А може, краще було б спочатку навчати його по-рідному?

— Ой ні, ні! Тепер усі помітні люди учать своїх дітей не по-нашому. У сусідки Завірюхи такий там лобуряка, аж гуде в голові, а й той уже чужоземця корчить. А чим наш Віталік гірший? Не питаєте, з якими труднощами я його влаштувала в англійську. Двадцять довідок зібрала. І про віспу, і про кір, і від домоуправління. Кілька разів у міністерство бігала. Тому я вас дуже прошу, Павле Микитовичу, ви вже простежте, щоб він тут розмовляв тільки англійською. Бо як забуде за літо все,

чого його навчили, то відчислять у нормальну школу.

— Помилуй, — кажу, — дочко, як же я пильнуватиму, коли я сам ні гав ду ду?

— Нічого, нічого, — відповідає. — Ось я привезла потрібну літературу, підучитесь. Я теж спочатку не вміла, а зараз уже й сама трохи шпикаю. — І до внука: — Віталику, ду ю шпик дідусеві що-небудь?

Віталік шпикнув не знаю по-якому:

— Гав ар ю?

— Добре, — кажу, — говори, аби на душу йшло.

Поїхали діти у Європу, а ми із старою почали онуком утішатись. Не буду гріха таїти, підручники я зразу засунув у найтемніший закуток, щоб і очей не муляли.

На другий день сіли ми снідати. Віталік побовтався ложкою в мисці, скривився.

— Що воно таке? — питає.

— Кулешик, дитино, кулешик, — пояснює стара, — Знаєш казочку: Івасику, Телесику, зварю тобі кулешуку. . .

— Ні, такої казки ми не вчили. А воно добре?

— Аякже, дуже смачна страва.

— А що таке страва?

— Ой, господи! Розтлумач йому, Павле.

А я, признатися, не дуже люблю тлумачити за столом.

— Їж, кажу, — не вередуй.

— Ве ре дуй? А що таке ве ре дуй?

— Ну, це те саме, що й не комизуй.

— Це в селах так лаються?

Я не grimнув на хлопця, ні. Не так багато у мене онуків, щоб дозволити собі таку розкіш. Почав йому докладно розжовувати усі незрозумілі слова. Без підручника. Самотужки.

Так ми не зогляділись, як і літо пролетіло. Віталік засмаг, мов циганча, і штани ми йому нові купили, бо у свої він уже не ввазів.

А коли син з невісткою повернулися з Європи, внук привітав їх уже зза нашим звичаєм:

— Добрий день, тату й мамо! А я вмію вершею плітку ловити і ятір ставити!

Невістка зблідла і вхопилася за одвірок.

— Ви вчили його балакати по-сільському?

— Авжеж, — кажу, — не по-турецькому.

— Та хто ж вас просив забивати дитині голову плітками та вершами!.. Він ледве встигає засвоювати те, що за програмою потрібно! Мене гарненько пересмикнуло — не стримався.

— Послухай, — кажу, — молодице, ти Шевченка читала коли-небудь? Там у нього є один заповіт: »І чужому навчайтесь, і свого не цурайтесь«.

— Еге, каже, — не у всіх такі голови, як у Шевченка була! Хочете, — каже, — щоб Ві-

талик і на те літо приїхав, то ось беріть оцей підручник і зубріть помаленьку, зубріть.

Коли ви не дідусь, то не зрозумієте, на які жертви можна піти ради єдиного внука.

Поїхали гості. Побуркотів я трохи, поплювавсь, а потім таки засів за ліквідацію своєї англійської неписьменності. І знаєте, не таке воно складне діло. Уже кілька слів напишу вам без помилок.

А почну говорити — виходить не шпик, а пшик!

ВЕСЕЛА СТОРІНКА

ЦЕ ВЖЕ БУДЕ ЗАНАДТО

До відомого німецького художника Лібермана прийшов якось один молодий чоловік й попросив мистця дати йому кілька лекцій малювання.

— Пане професор, — звернувся він до Лібермана, — я певний, що маю неабиякий хист художника!

Макс Ліберман запропонував молодому чоловікові намалювати щось з натури, уважно роздивився його малюнок й запитав:

— Скажіть, молодий чоловіче, чи вмієте ви грати у футбол?

— О, — похвалився гість, — я ж кращий гравець у нашій команді!

— А боксом ви займаєтесь? — розпитував далі Ліберман.

— Бокс? Та я чемпіон нашого міста!

— Ви, напевне любите й важку атлетику? — все перепитував художник.

— Аякже! — знову похвалився молодий чоловік. — Маю кілька нагород!

— Послухайте, голубе, — розвів руками Макс Ліберман, — ви мене дивуєте! Мати такі різноманітні хисти й звертатися ще до такого нікчемного заняття як малювання — це ж просто беззглуздя!

ВІДШКОДУВАННЯ

Один початкуючий драматург надіслав Бернгардові Шов свою першу п'єсу. Шов прочитав рукопис і пересвідчився в тому, що це не більше як звичайне графоманство. Через деякий час той автор завітав до Шов й попросив повернути йому п'єсу. Великий письменник довго й марно розшукував рукопис по шухля-

дах свого робочого столу, а потім безпорадно розвів руками й винувато промовив:

— Даруйте вже мені, але я десь загубив ваш рукопис.

— Загубили? — закричав відвідувач. — Як ви могли, це ж така цікава п'єса, така п'єса! Я вимагаю відшкодування!

— Відшкодування? — перепитав Шов — Будь ласка! — Він розкрив перед гостем шафу, набиту рукописами, що їх йому також надіслали на відзив, й промовив:

— Беріть замість свого будь-який рукопис. Запевняю вас, що він буде не гірший за вашу п'єсу!

МАС РАЦІЮ

Вночі на квартиру письменника Іоахіма Рінгельнаца вдерся злодій. Господар, однак, прокинувся й застукав нічного гостя на гарячому. Людина великої фізичної сили, Рінгельнац схопив злодія за комір:

— Чого це тобі, дурнику, спало на думку залізти до мене? — запитав письменник переляканого злодія. — На цій же вулиці живе мій видавець. У нього саме й залишаються ті гроші, які повинні були б належати мені!

ДОВІР'Я

Дружина Альберта Айнштайна із захопленням розповідала в одному товаристві про теорію відносності, відкрити її знаменитим чоловіком.

— Пані Айнштайн, — запитав її хтось з присутніх, — невже ви справді розумієте цю складну теорію?

Фантазійне марення польських консервативних імперіялістів

— Анітрохи! — щиросердо призналася дружина великого вченого. — Але я добре знаю свого чоловіка й певна, що на нього можна покластися!

— Дурниці! — обізвав його Песталоцці. — Вони кладуть їх, бо яйця мають таку форму, що не можуть стояти!

ПІДОЗРІЛИЙ КУЇН

ЧОМУ КУРКИ КЛАДУТЬ ЯЙЦЯ?

Видатний педагог Йоганін Генріх Песталоцці мав виняткове почуття гумору, любив до тепні жарти й намагався прищепити цю рису своїм вихованцям. І от коли один з його учнів похвалився своїми глибокими знаннями природознавства, Песталоцці запитав його:

— Як знавець природознавства, скажіть мені, чому курки кладуть яйця?

Учень почав щось докладно розповідати про анатомію птахів, про різні породи курей тощо.

Уславнений англійський актор XVIII століття Джеймс Куїн приїхав якось на відпочинок у тиху сільську місцевість. Щодня він робив далекі прогулянки верхи на своєму баскому коні. Та одного разу цей кінь зник. Засмучений Куїн марно шукав його скрізь. Зустрівши десь у полі одного селянина, він запитав, чине трапляються часом у місцевості конокради.

— Ні, вельмишановний пане, — відповів селянин, — тут у нас живуть чесні люди. Але недавно сюди приїхав Джеймс Куїн, то, може, саме він і вкрав вашого коня, бо ці актори на все здатні!

ДУМКИ НЕНАРОКОМ

- Тому що праця є найкраща річ у світі, пам'ятаймо, лишити децю на завтра.
- Критиковані дуже критично ставляться до критик критиків.
- Фанатик, це особа, яка не хоче ні змінити своєї опінії, ані теми.
- В політиці замість грати, все ще мішають карти.
- В соціалізмі два плюс два є чотири. В капіталізмі — те саме. Але яка різниця!
- У нас нема цензури. Це використовують невідповідні чинники і пишуть те, що не вільно.
- Я теж би стояв у перших рядах воюючих, але я не одержав запрошення.
- Є поети, що часто згадують про серце, але їх поезії не доходять до серця.
- Коли ми були молоді, ми не слухали добрих порад; тепер як ми даємо поради молодим, нас не слухають.
- Поки доробишся грошей, найпевніше, постарієшся і не зможеш їх розтратити.
- Поганий приклад має багато учнів.
- Талмуд каже, що не добре, щоб людина жила самотньо... але часом, це є великою полегшою.
- Коли зловиш рибу на вудку, не думай, що та риба зараз таки була неуважна, то могла бути риба-самогубець.
- Слава поета тчеться срібною ниткою пера його критиків.
- Жінка — це хрест, який носять також нехристияни.
- Сучасна жінка — це мандрівна виставка скульптури і малярства.
- Вмираючи прости усім своїм ворогам, бо й так їм уже нічого не зробиш!
- Жінка є мудріша від чоловіків. Звертає увагу не тільки на зовнішній вигляд.
- Навчився на чужих помилках робити свої власні.
- Підіймальний кран журавлино дивився на водокачку.
- У лісовій школі ведмідь давав сарнам і ланям лекції бонтону і грації.
- Краща є одна колючка досвіду, ніж увесь ліс завваз.
- Диктатура, це уряд, в якому усунено політику з політики.
- Автопортрети малюють звичайно дуже рожеві.
- Деякі жінки вживають таке глибоке декольте, що чоловіки не мають смілости подивитись їм на обличчя.
- Маланка спотикнулася на порозі Нового Року... і мала клопіт.
- На каплі меду можна зловити більше мух ніж на бочці оцту.
- Товпа — це велика кількість людей, а ні одної голови.
- Краще одна маківка повна, як сотка пустих.
- Є люди, які замість казати — я є голова того Товариства, кажуть — Я є Товариство.
- Чоловік старіється, його жадова — ні.
- Ніхто ще не бачив свого серця. А проти кожний думає, що має добре серце.
- Ніхто не має стільки хиб, що безупинно вірить в хиби інших.
- Є два шляхи до безсмертя: непевний — слава; певний — діти та внуки.
- Наскочила коса на камінь... і кам'яний вік поступився залізному.
- У мистецтві всі місця вакантні.
- У добра є межа і норма; зло — безмежне.
- Я ще й досі не спіткнувся об підкову щастя.
- Старість — це відсутність запасу міцності.
- Справжні альхіміки — поети. Лише вони здатні перетворювати сльози на срібло, а сум на золото.
- Тарас Бульба на сучасному етапі: »А поверни-но язиком, синку!«
- Людська натура хоче і журавля в небі, і синицю в руки.
- Від великого до смішного — один крок, але навпаки — значно далі.
- Раніше були пірати морів, а тепер з'явилися й пірати пера!
- Наші діти так легко тікають з дому, бо знають, що є куди повернутися.
- Запитання нігілістові: якщо ти ні в що не віриш, то чому ти таї увірував у самого себе?
- Найвища мудрість — платити за добро добром, а за зло не платити зовсім.
- Не чекай останньої години, щоб почати добре жити; самий церковний похорон нне є ще для нікого вступом до неба.
- Життя є своєрідним дзеркалом; гляди в нього з усміхом і воно усміхнеться до тебе.
- Щоб тебе любили люди, не люби себе.
- Хто не знав помилкової думки, той не знав і істини.

КООПЕРАТИВА
»НОВА ФОРТУНА«

ДАЄ ВИСОКІ ДИВІДЕНДИ.

ВСТУПАЮЧИ В ЧЛЕНИ

**КООПЕРАТИВИ,
ДОПОМОЖЕШ СОБІ**

Й УКРАЇНСЬКОМУ

ПІДПРИЄМСТВУ.

ВСІ В ЧЛЕНИ КООПЕРАТИВИ

»НОВА ФОРТУНА«!

З друкарні Української Видавничої Співки в Лондоні
Printed in Great Britain by Ukrainian Publishers Ltd., 200 Liverpool Rd., London, N1 1LF